

Huligaaneja ja pamppukaartilaisia
Kieltolain kiertäminen ja kontrollointi Saarijärvellä vuosina
1927–1930

Leeni Rautopuro
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
25.4.2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Leeni Rautopuro	
Työn nimi – Title Huligaaneja ja pampukkaartilaisia. Kieltolain kiertäminen ja kontrollointi Saarijärvellä 1927-1930	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year huhtikuu 2012	Sivumäärä – Number of pages 93
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradu-tutkielmassa tarkastellaan kieltolain kiertämistä ja kontrollointia Saarijärvellä vuosina 1927 - 1930. Kieltolaki astui voimaan vuonna 1919 ja se kumottiin vuonna 1932. Kieltolain legitimeetti oli alusta asti heikko, sillä lain ei katsottu vastaavan kansan oikeustajua. Vaikka lakia rikottiin yleisesti, sille löytyi myös kannattajia. Lisäksi viranomaisilla oli jo työnsä puolesta velvollisuus valvoa lain noudattamista.</p> <p>Työssä haettiin vastauksia siihen, ketkä kieltolakia rikkoivat ja minkälaisiin kieltolakirikoksiin he syllistyivät. Lisäksi tutkittiin väkivaltarikoksia, joiden yhteydessä oli käytetty alkoholia. Tarkastelun kohteena oli myös se, miksi tiettyihin sosiaaliryhmiin kuuluneet henkilöt joutuivat käräjille vastaamaan kieltolakirikoksista muita ryhmiä useammin. Kontrollin kohteeksi joutuneiden lisäksi keskityttiin myös kieltolakia valvovien viranomaisten toimintaan. Koska sekä kieltolakia rikkovat että sitä valvovat henkilöt kuuluivat samaan paikallisyhteisöön, nousee työssä esille myös se, miten kieltolaki vaikutti osapuolten väleihin.</p> <p>Työn keskeisimpänä lähteenä on käytetty Saarijärven kärjäkunnan syys-, talvi- ja välikäräjien varsinaisiasiain pöytäkirjoja. Pöytäkirjoista analysoitavaksi on valittu kaikki kieltolakirikokset sekä tapaukset, jotka liittyivät jollain tavoin alkoholin käyttöön. Muina lähteinä työssä on käytetty Saarijärven nimismiespiirin arkistoa, Viitasaaren kihlakunnanoikeuden voudinarkistoa sekä Saarijärven raittiuslautakunnan arkistoa. Lähteitä on analysoitu sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Määrällisen analyysin tarkoituksena on ollut yleiskuvan luominen saarijärveläisistä kieltolainrikkojista ja rikoksista. Aineiston lähiluvun avulla on päästy lähemmäksi toimijoiden arvoja.</p> <p>Tuomiokirjojen perusteella kieltolakirikoksiin syllistyivät nuoret miehet, jotka hankkivat elantonsa maaseudun sekalaisilla töillä. Naiset, keski- ja yläluokkaan kuuluvat henkilöt joutuivat harvoin käräjille. Sosiaalinen kontrolli kohdistui eri tavalla yhteisön jäseniin, mikä vaikutti myös rikoksista kiinnijäämiseen. Kieltolaki lieveilmiöineen aiheutti konflikteja sekä kieltolakia rikkovien kesken että kieltolakia kontrolloivien ja valvonnan kohteena olevien välille. Pahimmillaan konfliktit kärjistyivät aseellisiksi yhteydenotoiksi vaikka pääosin viranomaisten tehtävänä oli selvittää juopumus- ja hallussapitoon liittyviä syytteitä.</p>	
Asiasanat – Keywords Kieltolaki, Saarijärvi, maaseutu, alkoholi, sosiaalinen kontrolli	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Kieltolaki ja Saarijärvi.....	5
1.2 Aikaisempi tutkimus.....	8
1.3 Aiheen rajausta ja käytetyt käsitteet.....	10
1.4 Lähdeaineistot ja niiden käyttö	12
1.4.1 Tuomiokirjat	13
1.4.2 Muut alkuperäislähteet.....	15
1.4.3 Mikrohistoria lähestymistapana	17
1.5 Tutkimuskysymys.....	18
2 TOIMIJAT	19
2.1 Viralliset kontrollin ylläpitäjät	19
2.1.1 Työväenyhdistykset ja nuorisoseurat	19
2.1.2 Raittiuslautakunta ja raittiuspoliisit	22
2.2.1 Poliisiviranomaiset ja suojeluskunta	24
2.2.2 Nimismies	26
2.3 Syytetyt.....	27
2.3.1 Syytettyjen sosiaalinen asema.....	27
2.4 Tuomiokirjoista puuttuvat ryhmät.....	31
2.4.1 Ylemmät sosiaaliluokat.....	31
2.4.2 Naiset	34
3 KIELTOLAKIRIKOKSET JA ALKOHOLIIN LIITTYVÄT VÄKIVALTARIKOKSET	
3.1 Yleisimmät kieltolakirikokset ja niiden käsittely käräjillä	37
3.1.1 Juopumus ja alkoholipitoisen aineen hallussapito.....	39
3.1.2 Myynti ja valmistus	42
3.1.3 Muu kieltolakirikollisuus	44
3.2 Alkoholi ja väkivalta	45
3.2.1 Juopumus, rähinä, aseet – revolverikulttuuri saarijärveläisittäin	47
3.2.2 Alkoholinkäyttö osana henkirikoksia	50
3.3 Kieltolain kontrolloijat ja kiertäjät napit vastakkain	55
3.3.1 Kieltolakia kontrolloivat henkilöt väkivallan kohteina	56
3.3.2 ”Tarpeellista väkivaltaa”? Kieltolakia valvovia viranomaisia vastaan nostetut syytteet väkivaltarikoksista.....	58
3.4 Muut alkoholin aiheuttamat ongelmat.....	61
4 KIELTOLAKI SAARIJÄRVEN SOSIAALISISSA SUHTEISSA	63
4.1 Saarijärveläinen alkoholikulttuuri kieltolakikontekstissa.....	63
4.1.1 Päihtyminen saarijärveläisittäin	63
4.1.2 Nuoret miehet, alkoholi ja sosiaalinen kontrolli	66
4.1.3 Alkoholin valmistus ja myynti osana saarijärveläistä alkoholikulttuuria	68
4.2 Kieltolainvalvojana yhteisössä.....	72

4.2.1 Kieltolaki paikallisyhteisön epävirallisten valvojen elämässä.....	72
4.2.2 Nimismies hunningolla – kuinka lainvartijasta tuli syytetty?	74
5 PÄÄTÄNTÖ.....	78

1 JOHDANTO

1.1 Kieltolaki ja Saarijärvi

”On kai sentään luonnollisempaa, että yhteiskunnan turvallisuuden kannaltakin maan järjestysvalta, taistelussaan yhä yltyvää huliganismia vastaan, saa käyttää edes jossakin määrin pakkokeinoja henkensä pitimeksi, kuin että heidän nöyrästi täytyy taipua huliganismin hirmuvallan alle, sillä jos me viimeksi mainitsemaani tilaan joudumme, on yhteiskuntamme pian perikadon oma.”¹

”Ilmoitan, että itsellisenpoika esiintyi humalaisena 19.5.1929 Saarijärvellä kirkonkylässä.”²

Tässä työssä tutkin kieltolain mukanaan tuomia ilmiöitä aiheuttamia sekä lainrikkojien että lainvalvojien näkökulmasta. Vastauksia aiheeseen etsin 1920-lopun ja 1930-luvun alun maaseutuyhteisössä, tarkemmin sanottuna Saarijärveltä, joka oli 1920-luvun lopussa yksi pohjoisen Keski-Suomen suurimmista keskuksista 9 000 asukkaan väkimäärällä. Luvun alussa esitellyt lainaukset löytyvät Saarijärven käräjäkunnan varsinaisista tuomiokirjoista vuosien 1927–1931 väliseltä ajalta. Ensimmäinen teksti on lainaus Saarijärven syyskäräjillä luetusta Saarijärven nimismiehen kirjoittamasta ”pro memoriasta”. Kirjelmän avulla hän halusi vakuuttaa kuulijansa siitä, että viranomaisten turvautuminen väkivaltaan oli oikeutettua taistelussa kieltolain rikkojia vastaan. Jälkimmäinen on vain yksi esimerkki sadoista poliisikonstaapeliin kirjoittamista ilmoituksista, joissa yleensä nuori miespuolinen henkilö haastettiin käräjille lievistä kieltolaki- tai juopumusrikoksesta.

Kesäkuussa 1919 voimaan astunut kieltolaki³ ei suinkaan tullut aikalaisille yllätyksenä, vaan se oli pitkän alkoholipoliittisen prosessin tulos. Maaseudulla yleinen kotipoltto kiellettiin jo 1866 ja erilaiset alkoholin käyttöön sekä sen valmistukseen ja myymiseen liittyvät kiellot lisääntyivät koko ajan. 1900-luvun alkua kohden yhä suurempaa kannatusta saanut, alkoholinkäytön moraalisia ja eettisiä haittoja korostanut raittiusliike sai rinnalleen tieteellisiä tutkimuksia, jossa alkoholin ja

¹ JyMa Ca I 1928 syyskäräjät (sk) §73.

² JyMa Ca I 1929 sk I §15.

³ Kieltolaki ei ollut pelkästään suomalainen ilmiö, vaan Amerikasta levinnyt, ehdottoman raittiuden ihanne politisoitui myös muissa pohjoismaissa. Erilaisin muunnoksien kieltolaki oli voimassa Yhdysvaltojen lisäksi ainakin Islannissa ja Norjassa. Lisäksi esimerkiksi Ruotsissa oli käytössä Brattin-järjestelmä, joka rajoitti alkoholin myyntiä ja ostamista (Sulkunen 2005, 71-72, katso myös esim. Johansson 2000).

rikollisuuden välinen yhteys nousi yhä selkeämmin esille.⁴ Samalla alkoholikysymys politisoitui ja käsite ”suomalainen viinapää” lanseerattiin yleiseen käyttöön.⁵ Kieltolaki hyväksyttiin yksimielisesti jo vuoden 1907 valtiopäivillä, mutta virallisesti se astui voimaan vuonna 1919. Kieltolain kannatus romahti heti sen voimaan astumisen jälkeen. Yleinen käsitys on, että lakia ei pidetty kansan oikeustajua vastaavana. Tutkija Matti Peltonen puhuu kieltolain rikkomisesta kansanliikkeenä. Vastenmielisenä ilmianto- ja holhousjärjestelmänäkin tunnettu kieltolaki⁶ kumottiin jo vuonna 1932.

Kieltolain kohtaamasta vastustuksesta ja legitimizeettipulasta⁷ huolimatta laille löytyi myös kannattajansa ja monet eri tahot yrittivät valvoa sen toteutumista. Raittiusseurat vastasivat kansalaisten valistamisesta ja raittiuspoliisit ja muut viranomaiset valvoivat lain noudattamista. Niin pienissä kuin suurissakin yhteisöissä kieltolain kannattajat ja vastustajat asuivat ja elivät rinnakkain naapureina, ystävinä ja sukulaisina. Kieltolakia valvovat viranomaiset saattoivat joutua päivittäin tekemisiin kieltolainrikkojien kanssa, joita heidän oli lain mukaan velvollisuus valvoa ja rangaista.

Suomi oli 1920-luvun alussa sisällissodasta toipuva nuori valtio, jossa sotaan osallistuneiden osapuolten kesken vallitsi epäluottamus. Varsinkin taajamien ulkopuolella sisällissodan jättämät poliittiset asetelmat jakoivat kansaa pitkään.⁸ Sodan hävinneistä punaisista suuri osa oli joutunut kokemaan perheenjäsenen tai sukulaisen kuoleman joko sodassa tai vankileirillä. Lisäksi yhteiskunnallinen diskriminaatio jatkui pitkään muun muassa kouluissa ja työpaikoilla.⁹ Valkoinen voittajaosapuoli suhtautui punaisiin epäillen, ja kommunismin uhka tiivistyi oikeiston rivejä.¹⁰ Poliittisesti kaksikymmenluvun katsotaan alkaneen vuonna 1919, kun Suomi hylkäsi monarkian, sai oman hallitusmuodon ja ensimmäisen eduskuntansa. Vuosikymmenen loppu sijoitetaan vuoteen 1928, jolloin ”nouseva oikeistoradikalismi ja kansallinen hehku jyräsivät liberaalisemman, avoimemman ja kansainvälisemmän politiikan sekä kokeilevan ja uutta etsivän kulttuurin”.¹¹ Tutkimani ajanjakso osuu aikaan, jolloin kansallisen yhteyden rakentaminen koettiin

⁴ Peltonen 1992, 65-66, Sulkunen 1996, mm. 62-63.

⁵ Suomalaisella viinapäällä viitattiin siihen, että suomalainen juominen poikkesi ”sivistysmaiden” alkoholikäytöstä. Erityisesti oltiin huolissaan humalahakuisesta juomisesta, sekä humalakäyttäjien väkivaltaisesta luonteesta (Peltonen 1997, 63-65).

⁶ Peltonen 1997, 97, 101.

⁷ Esimerkiksi vuonna 1928 koko maassa tehtiin noin 28 800 kieltolakirikosta, eikä tähän lukuun ole edes sisällytetty juopumusrikkomuksia (Suomentilastollinen vuosikirja 1929, 220-221).

⁸ Tikka 2008, 213.

⁹ Peltonen 1996, 204.

¹⁰ Oikeistolikkeiden kehityksestä enemmän esim. Alapuro 1973.

¹¹ Immonen & Mäkinen & Onnela 1992, 11.

tärkeäksi ja vasemmistovastaisuus kumuloitui lopulta 1930-luvulla Lapuan liikkeen oikeistoradikalismiin. Maailmansotien välistä aikaa leimasivat myös muut levottomuudet, sillä yhteiskunnan taloudellisen tilanteen huonontuminen yhdistettynä nuorten miesten turhautumiseen, halpaan viinaan sekä käsiaseiden lisääntymiseen loivat 1920-luvulta alkaneen väkivalta-aallon.¹² Väkivalta yhteiskunnallistui ja kansalaiskeskustelussa sitä alettiin kutsua muun muassa huliganismiksi. Kielto lakirikollisuus ja sen lieveilmiöt politisoituivat, jolloin vastakkain asettuivat isänmaallisia arvoja puolustava valkoinen Suomi ja epäilyttävät, sisällissodassa venäläisten kanssa veljeilleet punaiset.¹³

Saarijärvi oli 1920-luvulla porvarienemmistöisen kunnanhallituksen johtama agraaripitäjä, jonka asukkaista yli 90 prosenttia ansaitsi elantonsa maanviljelyksestä. Muita tulonlähteitä olivat metsätalous ja uitot, jotka houkuttelivat Saarijärvelle työmiehiä muualta Suomesta. Ulkopaikkakuntalaisia työllistivät myös liikennereittien rakentaminen Jyväskylään ja Uuraisiin.¹⁴ Suurtiloja Saarijärvellä oli vain muutamia ja tilatonta väestöä runsaasti. Asutuskehitys muuttui 1930-luvulle tultaessa talollisten mailla asuneiden vuokralaisten itsenäistyessä vuosina 1919–1921, ja viljelystilallisten palstat lohkottiin vuosina 1923–1928.¹⁵ Agraarisuudestaan huolimatta Saarijärven ydinkeskusta oli moderni, ja postin Oja pankin lisäksi kirkonkylässä toimi esimerkiksi elokuvateatteri sekä kahvila.

Uudet aatteet levisivät myös Saarijärvelle, luultavimmin ylioppilaiden ja kansakoulunopettajien välityksellä. Paikkakunnalla toimi useiden vuosien ajan aktiivisesti useita työväenyhdistyksiä ja nuorisoseuroja, jotka olivat poikkeavista poliittisista kannoistaan huolimatta keskenään tekemisissä.¹⁶ Ne pitivät yllä esimerkiksi erilaisia lukusaleja, joihin tilattiin useita lehtiä ja tehtiin kirjahankintoja. 1900-luvun taitteessa voimistunut raittiusaate levisi Saarijärvellekin ja muun muassa nuorisoseurat perustivat raittiusosastoja. Raittiustoiminta keskittyi kansakoulutoiminnan ympärille ja yleensä toiminnan aktiivisuus oli opettajien innokkuuden varassa¹⁷. Kielto lakia Saarijärvellä valvoi alkuun suojeluskunta, mutta vuonna 1920 Saarijärvi liittyi kielto lakiliittoon ja kuntaan perustettiin raittiuslautakunta. Kunta jaettiin kymmeneen piiriin, jossa toimi kaksi viinanurkkijaa.¹⁸ Myöhemmin kielto lainvalvonnasta vastasivat poliisit ja raittiuspoliisit sekä

¹² Lehti 2001, 30-33.

¹³ Rajala 2004, 371, Hietaniemi 1992, 117.

¹⁴ Junnila 1995, 304-309.

¹⁵ Junnila 1995, 303.

¹⁶ Jokipii 1963, 737.

¹⁷ Jokipii 1963, 672.

¹⁸ Junnila 1995, 416.

raittiuslautakunta. Raittiusaate ei kuitenkaan ollut koko yhteisöä läpäisevä ideologia, ja kieltoain legitimiteetti oli heikko myös Saarijärvellä.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Tutkimusta Suomen kielto lakiajasta sekä raittiusliikkeestä on saatavilla suhteellisen paljon. Kielto laki itsessään on ollut tutkimuksen kohteena jo 1930-luvulta lähtien. Aikalaistutkimukseen tulee kuitenkin suhtautua tietyllä varauksella ja osaa siitä voi itsessään pitää alkuperäisaineistona. Aikalaistutkimuksiin vaikutti usein tutkijan oma kielto lakikanta. Siitä huolimatta, tai juuri siksi, tällaiset tutkimukset soveltuvat lähteiksi myös tämän päivän tutkimukselle. Näkökulman avaajina aikakauteen sekä aikalaistutkimuksen esimerkkeinä olen tässä työssä käyttänyt raittiusmies Viljo Hytösen teoksia *Suomen raittiusliikkeen historia* ja *Kielto lakiasiaista*.¹⁹ Veli Verkon tilastolliset tutkimukset *Väkivaltarikollisuuden riippuvuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä* sekä *Väki juomalainsäädännön vaikutuksia rikollisuuteen* ovat lisänneet ymmärrystä kielto lakiajan rikollisuudesta.²⁰

Kielto laki-ilmiötä on tutkimuksessa lähestytty useasta näkökulmasta. Pirtun salakuljetusta ovat tutkineet ainakin Raimo Pullat ja Kari Filpus.²¹ Jorma Kallenautio on tutkinut kielto lain poliittisia ulottuvuuksia ja Ilkka Mäntylä on keskittynyt Ruotsin vallan ajan viinankeittoon.²² Yksi tärkeimmistä suomalaisista kielto lakiajantutkijoista on Matti Peltonen, jota on kuvailtu ” ehdottomaksi edelläkävijäksi lain sosiaalishistoriallisen puolen tutkimuksessa ”²³. Peltonen on julkaissut useita kielto lakia käsitteleviä teoksia ja artikkeleita.²⁴ Tutkimuksissaan Peltonen on tuonut kielto lakikulttuurintutkimuksen lähemmäksi toimijoita, sekä kyseenalaistanut suomalaisen juomiseen yhdistettyjä stereotyyppioita, kuten käsitteen ”suomalainen viinapää”.

Yllä mainittujen teosten lisäksi kielto lakiin epäsuorasti liittyvä kirjallisuus avaa monia tärkeitä näkökulmia työlleni. Tärkeitä tutkimuksia ovat olleet Kustaa H. J. Vilkun artikkeli Alkoholin

¹⁹ Hytönen 1920, 1921.

²⁰ Verko 1936, 1942. Verkon laajat kvantitatiiviset tutkimukset ovat käyttökelpoisia tänä päivänäkin. Mm. Martti Lehti on käyttänyt Verkon tilastoja avuksi omassa tutkimuksessaan (Lehti 2001, 4-5).

²¹ Pullat 1993, Filpus 2001.

²² Kallenautio 1979, Mäntylä 1985, 1995.

²³ Hämäläinen 1999, 20.

²⁴ Mm. Peltonen 1988, 1992, 1997.

nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700-luvun Suomessa.²⁵ Tutkimuksessaan Vilkunän lähestyy tuomiokirja-aineiston avulla suomalaista alkoholinkäyttöä sekä käytön kontrolloimista. Heikki Ylikankaan teos *Puukkojunkkareiden esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825* on ajallisesta etäisyydestään huolimatta auttanut pohtiessani kieltolain aiheuttamia legitimitteettiongelmia. Ylikangas selvitti syitä Etelä-Pohjanmaan puukkojunkkarikaudelle pääasiallisena lähteenään Vaasan hovioikeuden rikosasiain pöytäkirjat. Hän löysi yleispäteviä selitysmalleja väkivaltarikollisuudelle, kuten esimerkiksi alenevasta säätykierrosta johtuvan turhautumisen.²⁶ Martti Lehden teos *Väkivallan hyökyaalto* on auttanut ymmärtämään alkoholin ja väkivallan yhteyttä, sekä 1920-luvun väkivaltakulttuuria ylipäätään. Tuula Hietaniemen väitöskirja *Lain vartiossa: poliisi Suomen politiikassa 1917–1948* sekä Marko Tikan suojeluskuntaa käsittelevät teokset ovat auttaneet muodostamaan kuvan kontrollikoneiston alkuvaiheista 1920-luvulla.²⁷ Satu Apon *Viinan voima* -teos on avannut ovia suomalaiseen alkoholikulttuuriin ja kansanomaisiin käsityksiin alkoholista.²⁸ Alkoholipolitiikan tutkimukset ovat taas lisänneet ymmärrystä alkoholinkäytön sosiaalisista ulottuvuuksista.

Vertailukohteita työlleni ovat tarjonneet kaksi Jyväskylän yliopistossa valmistunutta pro gradu -työtä. Ensimmäinen niistä on Johanna Hämäläisen *Onpas sitä viinaa*, jossa perehdytään kieltolakiin Viitasaarella. Tomi Variksen Pihtiputaalle sijoittuva *Pienet on Puttaalla poliisit* lähestyy kieltolakia valtaorganisaatioiden kautta.²⁹ Molemmat työt poikkeavat omastani, sillä Hämäläinen keskittyy viitasaarelaisiin kieltolakiasenteisiin ja alkoholikulttuuriin. Varista puolestaan kiinnostavat mekanismit, jotka johtivat rikollisten kiinnijäämiseen. Omassa työssäni olennaisinta on virallisen ja epävirallisen kontrollikoneiston tarkastelu, sekä niiden suhde kontrollin kohteiksi joutuneisiin.

Koska pro gradussani tarkastelen kieltolaki-ilmiötä ja sen seurauksia osana sosiaalista kontrollia, olen käynyt läpi aihetta käsittelevää kirjallisuutta, tärkeimpänä lähteenä Clive Emsleyn ja Eric Johansonin toimittama *Social Control in Europe 1800–2000 vol 2*. Historiallista perspektiiviä aiheeseen ovat tuoneet Eva Österbergin tutkimukset, ja oma käsitykseni sosiaalisesta kontrollista nojaa nimenomaan hänen teoriaansa, jossa sosiaalisen kontrollin luokitellaan kontrollin harjoittajan

²⁵ Vilkuna 1995.

²⁶ Ylikangas 1976.

²⁷ Hietaniemi 1992, Tikka 2006, 2008.

²⁸ Apo 2001.

²⁹ Hämäläinen 1999, Varis 2003.

perusteella viralliseen, puoliviralliseen ja epäviralliseen - kontrollin ³⁰ Sosiaalista kontrollia käsittelevien yhteiskuntatieteellisten teosten lisäksi olen lukenut oikeussosiologisia ja oikeustieteellisiä kirjoja ymmärtääkseni tutkimaani ilmiötä paremmin.

Kieltolain tutkimista Saarijärvellä on auttanut se, että Saarijärvestä on julkaistu useampi pitäjänhistoria. Mauno Jokipiin toimittama *Saarijärven kirja* sekä Heikki Junnilan *Saarijärven historia* ovat helpottaneet työtäni³¹. Teosten avulla on ollut helppo muodostaa yleiskuva Saarijärvestä, sen poliittisesta ilmapiiristä sekä yhteiskuntarakenteesta. Useampaan Saarijärven historiaa käsittelevään teokseen turvautumalla Saarijärven pitäjistä on muodostunut luotettava kuva.

1.3 Aiheen rajaus ja käytetyt käsitteet

Olen rajannut tutkimusaiheeni käsittelemään vuosia 1927–1930. Kieltolakiajan loppuvuosien tutkiminen on perusteltua sillä silloin kieltolain vastustajien ja kieltolain puolustajien kannat olivat selkeimmin vastakkain. Voidaan toki ajatella, että tutkimalla koko kieltolain voimassaoloaikaa lain vaikutusta olisi voinut tarkastella laajemmassa perspektiivissä. Koska keskityn työssäni tapausten yksityiskohtaiseen tarkasteluun, on lyhemmän aikavälin valinta relevanttia. Maailmansotien välinen maaseutu on kiinnostava tutkimuskohde, sillä pienen yhteisön tutkiminen tarjoaa tilaisuuden päästä syvälle yhteisön rakenteisiin ja samalla nähdä se osana suurempaa valtakunnallista kokonaisuutta.³²

Tutkimuksen rajoina toimivat myös paikallisyhteisön rajat. Paikallisyhteisöä voidaan lähestyä fyysisenä alueena, yhteiskunnallisena tilana tai mentaalisenä paikkana.³³ Tässä työssä alueellinen rajaus on tehty hallinnollisesti ja tutkittavan paikallisyhteisön muodostaa käräjäkunta. Koska alueet syntyvät ihmisten määrittelyjen tuloksena³⁴, ovat rajaukset yleistäviä eivätkä välttämättä huomioi paikan erilaisia merkityksiä eri ihmisille. Doreen Massey on pohtinut tilan ja paikan problematiikkaa ja kritisoinut vahvasti paikan mieltämistä staattiseksi tilaksi. Massey'n tulkinnassa tila on sosiaalinen ulottuvuus, ja paikka ennen kaikkea näiden sosiaalisten suhteiden

³⁰ Emsley & Johanson 2004, Österberg 2000.

³¹ Jokipii 1963, Junnila 1995.

³² Alapuro 2010, 150-153.

³³ Lähteenmäki 2009, 120.

³⁴ Mikkeli 2009, 26.

kohtaamispaikka.³⁵ Näin ollen Saarijärven käräjäkunta muodosti sosiaalisten suhteiden verkoston, jossa erilaiset toimijat ja ajatukset liikkuvat. Saarijärvi ei myöskään ollut muusta maailmasta eristäytynyt saareke, vaan yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan ja sen tapahtumiin. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että ne ovat sidoksissa valittuun aikaan ja paikkaan, eivätkä välttämättä ole laajemmin yleistettävissä aineiston ulkopuolelle. Toisaalta ne voivat toimia oivina vertailukohtina ja tulkintoina yhdestä sosiaalisesta todellisuudesta 1920-lopun maaseudusta.

Saarijärven alkoholikulttuuria tarkasteltaessa on ensimmäiseksi todettava tulkinnan mahdolliset rajoitukset. Paikallinen alkoholikulttuuri esiintyy tässä työssä ainoastaan rajatusta lähdeaineistosta saatujen tietojen varassa ja kattaa vain lyhyen ajan. Ulkopuolelle jäävästä, vuosisatojakin kestäneistä perinteistä on mahdollisuus tavoittaa ainoastaan viitteitä. Teoksessaan *Kulttuurihistoria – tie kokonaisvaltaiseen historiaan* Keijo Virtanen toteaa, että yhteistä modernille kulttuuri-sanan tieteelliselle määrittelylle on termin laaja-alaisuus. Kulttuuri voidaan ymmärtää kokonaisuutena, joka käsittää yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet, jotka määrittävät sosiaalista todellisuutta. Toisaalta se voidaan nähdä traditioihin perustuvana toimintana ja kokonaisuutena, joka käsittää ihmisen yhteisön jäsenenä saavuttaman tiedon, moraalin ja tavat. Kulttuuri välittyy henkilöltä toiselle, ja uusien yhteisön jäsenien odotetaan omaksuvan sen.³⁶ Kulttuuri – siten kuin tässä saarijärveläinen ja keskisuomalainen alkoholikulttuuri - on syvärakenteeseen ja toiminnan tasoon jakautunut ulottuvuus, jossa toiminnan taso on syvärakenteen ehdollistama.³⁷

Sosiaalinen kontrolli on yksi työn keskeinen käsite. Termi on lähtöisin sosiologian piiristä, mutta nykyisin sitä käytetään tutkimuksen välineenä useissa oppiaineissa. Laajalle levinnyt käyttö on hämärtänyt termin merkitystä.³⁸ Yleensä sosiaalisesti kontrolliksi mielletään yhteiskunnan tai yhteisön halu ohjata ja valvoa normien noudattamista eli sosiaalinen kontrolli toimii osana sosialisatioprosessia³⁹. Toisaalta se voidaan ymmärtää keinona sosiaalistaa yhteisön jäseniä tiettyihin normeihin ja arvoihin. Sosiaalinen kontrolli saa negatiivisia piirteitä, kun sen avulla tarkkaillaan ja luokitellaan poikkeavia.⁴⁰

Sosiaalinen kontrolli on jaettavissa erilaisiin kontrollin muotoihin kuten viralliseen, epäviralliseen

³⁵ Massey 2008, 14, 29.

³⁶ Virtanen 1987, 25, 27-29. Lopez & Scott 2000, 21-22.

³⁷ Immonen 2001, 21-22.

³⁸ Chirss 2007, 1.

³⁹ Chirss 2007, 20.

⁴⁰ Spierenburg 2004, 6.

ja puoliviralliseen kontrolliin.⁴¹ Tässä työssä sosiaalinen kontrolli ymmärretään historiantutkija Eva Österbergin määritelmän mukaisesti. Österbergin tulkinnassa sosiaalinen kontrolli jakautuu viralliseen ja epäviralliseen kontrolliin, joiden väliin jää puolivirallinen, jossain määrin epäselvä tai harmaa alue. Virallista kontrollia edustavat muun muassa oikeuslaitos ja poliisi, epävirallista taas perhe ja naapurit. Virallisen ja epävirallisen välissä tasapainoilevat mm. kirkko ja koululaitos,⁴² jotka olen rajannut työn ulkopuolelle. Sosiaalisen kontrollin teoriaa on käytetty rikollisen toiminnan selittämisen mallina. Sen mukaan rikosalttius heijastaa yksilön irtautumista sosiaalisista instituutioista ja rikoskäyttäytymisen eroja yksilöiden tai ryhmien välillä selittää se, kohdistuuko niihin rikollisuuden estävää sosiaalista kontrollia.⁴³

Tuomiokirjoja tarkasteltaessa yksi olennainen termi on piilorikollisuus. Kriminologisessa tutkimuksessa puhutaan ilmi- ja piilorikoksista, joista ilmirikollisuus on poliisin tietoon tullutta rikollisuutta ja piilorikollisuus edustaa rikollisuutta joka jää tilastoimatta. Piilorikollisuudesta voidaan puhua myös silloin, kun kukaan ei huomaa rikoksen tapahtumista tai siitä ei ilmoiteta poliisille. Jos rikos kohdistuu yhteiskuntaa vastaan, kuten kieltolakirikollisuus, se jää yleensä huomaamatta valvonnan puutteen takia.⁴⁴ Toisaalta yhteisön halu ilmiantaa rikoksia voi vaihdella, etenkin jos sen normit eivät kohtaa rikoslain asettamia normeja. Kieltolakirikollisuuden kohdalla piilorikollisuus on oletettavasti ollut suurta, sillä esivallan ja tavallisten kansalaisten näkemykset laista erosivat huomattavasti toisistaan. Rikokset, jotka löytyvät tuomiokirjoista kertovat ainoastaan ilmitulleesta rikollisuudesta. Työn taulukoita ja tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että ne eivät kerro Saarijärven faktisesta kokonaisrikollisuudesta, vaan ainoastaan niistä rikoksista, jotka syystä tai toisesta tulivat ilmi.

1.4 Lähdeaineistot ja niiden käyttö

Lähestyn tutkimaani aihetta usean erilaisen lähdesarjan avulla. Keskeisimpiä lähteitä työssäni ovat tuomiokirjat, joiden lisäksi olen tutustunut Saarijärven nimismiespiirin arkistoon, Viitasaaren kihlakunnan oikeuden kruununvoudin arkistoihin, Saarijärven raittiuslautakunnan arkistoihin sekä erilaisiin saarijärveläisten seurojen ja yhdistysten arkistoihin. Olen valinnut käytettäväkseni erilaisia aineistoja saadakseni monipuolisen kuvan Saarijärven kieltolakiajasta. Valitsemani

⁴¹ Sosiaalista kontrollia voidaan luokitella myös toisin (Esim. Chriss 2007, 2-5).

⁴² Österberg jne. 2000, 241.

⁴³ Kivivuori 2008, 186.

⁴⁴ Anttila & Törnudd 1983, 63-64.

aineistot poikkeavat toisistaan muun muassa siten, että osa lähteenä käytetyistä aineistoista on viranomaistahon työskentelyn ohessa syntyneitä virallisia asiakirjoja, osa taas vapaaehtoisuuteen perustuvien yhdistysten hajanaisia muistiinpanoja. Pääasiassa lähestyn käyttämiäni aineistoja kvalitatiivisesti, joskin tuomiokirjoista saatavia tietoja olen analysoinut myös kvantitatiivisesti. Määrällisen tiedon avulla muodostan laajemman kokonaiskuva Saarijärven kieltolakirikollisuudesta sekä kieltolakirikollisista. Kvalitatiivisen lähestymistavan ja aineiston lähiluvun avulla yksittäiset tapaukset nousevat esiin, jolloin myös yhteisön kirjoittamattomien normien tarkastelu on mahdollista. Usean eri aineiston ja moninäkökulmaisen lähestymistavan ansiosta pystyn tavoittamaan sekä luotettavamman että hienosyisemmän kuvan tutkimusaiheestani.⁴⁵

1.4.1 Tuomiokirjat

Tuomiokirjat ovat olleet pitkään tärkeä historiantutkimuksen lähdeaineisto. Niiden avulla tutkimuskohdetta voidaan lähestyä sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Tässäkin työssä tuomiokirjat muodostavat tutkimuksen perustan, joten niiden tarkempi kriittinen analyysi on tarpeen. Tutkimuskohteeni Saarijärven tuomiokunta kuului hallinnollisesti Kivijärven ja Karstulan kanssa Vaasan hovioikeuden alaisuuteen. Saarijärvi muodosti oman kärjäkunnan, jonka toiminta jakautui talvi- ja syyskäräjiin sekä tarvittaessa pidettyihin välikäräjiin. Käräjät olivat maaseudulla tuomiovallan ja oikeudenhallinnon elin, jossa ratkottiin yhteisön jäsenten välisiä ongelmia⁴⁶. Tuomiokirjat taas ovat käräjien historiantutkijalle jättämä lähde ja kuten valtaosa historiantutkimuksen käyttämästä lähdeaineistosta, myös tuomiokirjat ovat viranomaisten tuottamaa materiaalia.

Tässä työssä olen tutkinut Saarijärven kärjäkunnan syys- ja talvikäräjien varsinaisiasian pöytäkirjoja vuosilta 1927–1930. Lisäksi olen käynyt läpi välikäräjien pöytäkirjat samoilta vuosilta. Yksien käräjien aikana käsiteltiin keskimäärin 150–300 tapausta, jotka käsittivät kaikki riita- ja rikosasiat, jotka on pantu vireille ja joita käräjillä käsiteltiin⁴⁷. Analysoitaviksi tapauksiksi olen valinnut kaikki kieltolakirikokset, eli juopumuksen, alkoholin hallussapidon ja valmistuksen sekä alkoholin myynnin. Tutkittavaksi valikoituivat syytteet muun muassa alkoholireseptien

⁴⁵ Useiden metodien yhtäaikaisesta käytöstä (triangulaatio) enemmän esim. Cohen & Louis 1994, 233-251 ja Tuomi&Sarajärvi 2002, 140-146.

⁴⁶ Nygård 1998, 25.

⁴⁷ Pitkänen 1995, 14.

väärinkäytöstä ja alkoholipitoisen aineen kuljetuksesta. Tämän lisäksi kävin läpi kaikki väkivalta- ja henkirikokset, sekä kuolemantapaukset joita tutkimallani aikajaksolla tapahtui, ja joihin jollain tavalla kytkeytyi alkoholi. Yksittäisten tapausten tarkoituksena on selvittää miten alkoholinkäyttö ja kieltolain käyttö vaikuttivat yksilön asemaan yhteisön jäsenenä. Kaiken kaikkiaan juopumus- ja kieltolakirikoksiin sekä alkoholinkäyttöön liittyneitä tapauksia käsiteltiin käräjillä yhteensä lähes 950 kappaletta.

Tuomiokirjojen käyttöä päälähteenä on perusteltua ensinnäkin siksi, että niiden avulla voi saada runsaasti tietoa kieltolakirikoksiin syyllistyneistä henkilöistä. Syytetyistä kerätty tieto löytyy papin tekemästä virkakirjasta, joka liitettiin tuomiokirjoissa käsiteltyjen tapausten yhteyteen. Virkakirjasta löytyivät tiedot syytetyn nimestä, syntymäajasta ja -paikasta, sosiaalisesta statuksesta tai ammatista. Parhaissa tapauksissa tietoa löytyi myös syytetyn vanhemmista sekä siitä, osasiko syytetty lukea tai kirjoittaa ja olivatko hänen tulonsa huonot, niukat vai hyvät. Virkakirjojen tiedoista olen järjestelmällisesti poiminut tiedot henkilön sukupuolesta, syntymäajasta, kirjoillaolopaikkakunnasta, sosiaalisesta statuksesta ja siviilisäädystä. Virkakirjojen käyttö ei kuitenkaan ollut täysin ongelmaton, sillä tiedot saattoivat olla puutteellisia tai ristiriitaisia. Lisäksi kaikista henkilöistä ei tehty virkakirjoja tai niitä ei ollut liitetty käsiteltyjen tapausten yhteyteen. Hyvään tutkimusetiikkaan kuuluu tutkimuskohteen kunnioittaminen ja oikeudenmukainen kohtelu.⁴⁸

Koska tutkimani ajanjakso sijoittuu lähelle omaa aikaamme ja yhtenä työn lähteenä on käytetty tuomiokirjoja, on tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden ja heidän omaistensa anonymiteetin säilyminen turvattava. Tässä työssä yksittäisen tutkimuskohteen henkilöllisyys pysyy salassa, sillä tutkimuksenkohteena olevat eivät esiinny työssä omilla nimillään, vaan virkakirjoista löytyvillä sosiaalisen statuksen nimikkeillä. Lisäksi henkilöistä mainitaan ikä ja kirjoillaolopaikkakunta, mikäli ne ovat tiedossa.

Tuomiokirjat ovat erinomainen lähde siksi, että huolimatta siitä, että ne ovat virallisen oikeusprosessin lopputuotteita, on niiden sivuilta mahdollista löytää erilaisten toimijoiden näkemyksiä. Rivien välistä lukemalla on nousee esille nousee syytettyjen ja todistajien käsityksiä ja arvoja, jotka saattoivat poiketa huomattavasti esivallan virallisesta kannasta kieltolakiin. Tuomiokirjoja lähdeaineistona käytettäessä on pidettävä mielessä, että ne ovat oikeusjärjestelmän

⁴⁸ Turun Yliopisto 2008.

aikaansaamaa aineistoa, joka on syntynyt virallisen valvonnan tuloksena, ja joille on määritelty kaava, jota niiden täytyy noudattaa. Samoin käräjien kulku on tiettyjä säännönmukaisuuksia noudattava oikeudellinen rituaali, jossa syyttäjällä, syytetyillä, lautamiehillä, tuomareilla ja todistajilla on ennalta määrätty roolinsa, joissa henkilöiden odotetaan käräjillä pidättäytyvän. Toivo Nygård on huomauttanut, että lähteiden antama näkökulma suodattuu väistämättä tutkimukseen⁴⁹.

Olen analysoinut tuomiokirjoissa löytyviä todistajalausuntoja kvalitatiivisesti ja etsinyt niistä yhteisön välisiin suhteisiin viittaavia mainintoja. Lisäksi olen etsinyt todistajien ja syytettyjen lausunnoista kieltolakiasenteisiin ja yhteisön normeihin viittaavia aiheita. Ilmiöt eivät aina nouse suoraan eksplikoiden esille, vaan ne täytyy lukea rivien välistä tai poimia esiin yksittäisistä todistajien tekemistä huomioista. Vaikka tuomiokirjoihin kirjattuja lausuntoja voidaankin pitää luotettavina, ne ovat käräjillä todistajina tai syytettynä olleiden henkilöiden subjektiivisia kokemuksia. Tuomiokirjojen, tai edes täydentävien lähteiden avulla ei voida tavoittaa kaikkia toiminnan lähtökohtia ja motiiveja, eikä myöskään käsiksi tuomiokirjojen ulkopuolelle jäävään kieltolainvastaiseen toimintaan. Täydensin laadullista analyysia kvantifioimalla aineistoa, eli laskemalla kuinka paljon ja millaisia kieltolakiin liittyviä rikoksia eri yhteiskuntaryhmiin ja ikäryhmiin kuuluvat ihmiset tekivät. Muina muuttujina olen huomionut muun muassa syytettyjen asuinpaikan ja sukupuolen. Määrälliset tulokset olen tässä työssä esittänyt taulukoina, joiden avulla voidaan hahmottaa käräjille asti päätyneen kieltolakirikollisuuden ja kieltolakirikollisten määrää Saarijärvellä.

1.4.2 Muut alkuperäislähteet

Koska tässä työssä kieltolaki-ilmiöihin suhtautumista lähestytään myös kontrolliviranomaisten sekä muiden kieltolakia valvovien instanssien taholta, eivät tuomiokirjat yksinään olleet riittävä lähdeaineisto. Muina lähteinä olen käyttänyt Saarijärven nimismiespiirin arkistoa, Viitasaaren kihlakunnanoikeuden kruununvoudinarkistoa, Saarijärven raittiuslautakunnan arkistoa sekä erilaisten saarijärveläisten seurojen ja yhdistysten arkistoja. Tärkeimmiksi edellä mainituista arkistoista muodostuivat Saarijärven nimismiespiirin arkisto sekä Saarijärven raittiuslautakunnan arkisto. Molempien käyttöön liittyi ongelmia. Saarijärven nimismiespiirin arkisto on järjestetty, mutta sen sisältämä aineisto on sekalaista. Esimerkiksi lähetetyt ja vastaanotetut kirjeet ovat vain

⁴⁹ Nygård 2001, 8, 1998, 15.

näennäisessä kronologisessa järjestyksessä ja kaikilta vuosilta tietoja ei ollut saatavilla. Kävin läpi vuosiraportit vuosilta 1924–1933 sekä saapuneet ja lähetetyt kirjeet vuosilta 1927–1932. Suurin osa kirjeistä oli osoitettu Vaasan läänin maaherralle, jonka tehtävä oli valvoa ja johtaa poliisitoimintaa läänissä nimismiesten vastatessa omista nimismiespiireistään.⁵⁰ Lähetetyissä kirjeissä oli paljon hyödyllistä tietoa esimerkiksi poliisikonstaapeleiden ja nimismiehen työstä. Vuosiraportit taas sisälsivät nimismiehen kuvailuja Saarijärven elinkeinoista, väkilukusuhteista sekä hallinnosta ja poliisihoidosta. Nimismiehen vuosiraportit puuttuivat kokonaan vuosilta 1928 ja 1929, eikä niitä myöskään löytynyt Viitasaaren kihlakunnanoikeuden kruununvoudinarkiston vuosikertomuksista.⁵¹ Saarijärven kihlakunnanoikeuden kruununvoudin arkistosta oleellista tietoa tarjosivat saapuneet kirjeet, kiertokirjeet ja kuulutukset, tosin nekin olivat sekavasti järjestettyjä, ja osittain puutteellisia. Nimismiehen ja kruununvoudin arkistoista keräsin tietoja kieltolakirikoksista ja niiden torjunnasta. Lisäksi etsin tietoja nimismiehen ja poliisien toiminasta ja heidän suhtautumisestaan kieltolain mukanaan tuomiin ilmiöihin paikkakunnalla.

Saarijärven raittiuslautakunnan arkisto sisälsi vain yhden sidotun kirjan, jossa olivat sekä Saarijärven raittiuslautakunnan pöytäkirjat vuosilta 1924–1932 että lähetettyjen kirjeiden diaarit samoilta vuosilta. Pöytäkirjojen merkinnät loppuivat vuoteen 1930 ja kirjeiden diaarit tuntuivat hajanaisesti kootuilta. Mahdollista on, että raittiuslautakunnan toiminta painottui enemmän konkreettiseen kieltolainvastaiseen toimintaan kuin byrokratiaan, minkä johdosta arkistoitavaa materiaalia ei kertynyt enempää. Pöytäkirjojen ja lähetettyjen kirjeiden avulla oli mahdollista hahmottaa raittiuslautakunnan toimintaa, jäsenistöä sekä yhteydenpitoa muihin toimijoihin. Raittiuslautakunnan pöytäkirjojen ja kirjeiden avulla kartoitin paikkakunnalla vallinnutta raittiustilannetta, sekä sitä, millaiseksi raittiusihmiset sen kokivat. Lisäksi etsin tietoa siitä, millaisin toimin raittiuslautakunta kävi kieltolakia vastaan. Raittiuslautakunnan pöytäkirjojen, kirjeiden ja vuosiraporttien suurin anti oli ehdottomasti siinä, että niissä käsiteltiin tuomiokirjoissa piiloon jääneitä asioita, kuten viranomaistahon edesottamuksia.

Yhteisön kieltolakiasenteita kartoitin raittiuslautakunnan arkiston lisäksi Keski-Suomen raittiuden ystävät ry:n, raittiusseura Linna ry:n, Saarijärven nuorisoseura ry:n, Palsa-Mäkikylän työväenyhdistys ry:n sekä suojeluskunnan arkistojen avulla. Työväenyhdistyksen ja suojeluskunnan arkistot ovat suppeita, eikä niiden sisältö liittynyt merkittävästi tutkittavaan

⁵⁰ Ylikangas 1996, 273.

⁵¹ Syynä puuttumiselle saattoi olla nimismiehen sairausloma, sekä kyseisinä vuosina tapahtuneet nimismiehen vaihdokset. (JyMa Ea:1 1916-1933, Viitasaaren kruununvoudille saapuneet kirjeet 10.9.1928, ja kirjeet nro. 55, 58, 60).

aiheeseen. Palsa-Mäkikylän työväenyhdistykseltä löytyi vain viisi pöytäkirjaa. Suojeluskunnan arkistot taas sisältävät nimi- ja aselistoja sekä myöhemmin kerättyjä muisteluja Saarijärven suojeluskunnan alkutaipaleesta. Nimilistojen avulla saattoi tutkia löytyikö samoja henkilöitä muustakin raittiustoiminnasta.⁵² Keski-Suomen raittiuden ystävien arkisto käsittää lähinnä paikallisten yhdistysten täyttämiä valmiita lomakkeita. Niiden avulla oli mahdollista päätellä jotain saarijärveläisten raittiustoiminnan innokkuudesta sekä jäsenmäärän koostumuksesta. Myöskään nuorisoseuran arkisto ei ole laaja. Toimintakertomusten ja saapuneiden kirjeiden lisäksi se sisältää satunnaisia pöytäkirjoja kokouksista. Esimerkiksi vuodelta 1928 löytyy vain kaksi pöytäkirjamerkintää. Yhdistysten ja seurojen arkistot toimivat täydentävinä lähteinä tarjoten viitteitä niiden suhteesta kieltolakiin, kieltolainrikkoihin ja ympäröivään yhteisöön.

1.4.3 Mikrohistoria lähestymistapana

Lähestyn saarijärveläisten suhdetta kieltolakiin ja kieltolain rikkomiseen sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta. Tutkimuksen keskiössä ovat erilaiset yhteiskuntaryhmät ja niiden asema, merkitys ja keskinäiset suhteet.⁵³ Mikrohistoriallisen tutkimusotteen avulla vuorovaikutussuhteita ja rakenteita on mahdollista tarkastella yksityiskohtaisemmin.⁵⁴ Risto Alapuroa lainaten ”vain suppeassa ympäristössä on mahdollista tutkia konkreettisesti miten ihmiset liittyivät yhteen tai asettuivat toisiaan vastaan.”⁵⁵ Yhtä tärkeä on Sofia Kotilaisen huomio siitä, että mikrohistoria ei ole kaiken kattava kuva, vaan pikemminkin avain aikakauden ymmärtämiseen.⁵⁶ Mikrohistoria ei tarkoita sitä, etteivätkö tapahtumat ja ilmiöt liity laajempiin kokonaisuuksiin, päinvastoin. Tuomiokirjojen todistajalausunnoissa, nimismiehen vuosiraporteissa tai raittiuslautakunnan pöytäkirjoissa ei eletä umpiossa, vaan dynaamisessa maalaisyhteisössä, jossa rajoja ylittivät niin ihmiset kuin aatteetkin.

Mikrohistorian ongelmana on pidetty edustavuutta, eli kysymystä siitä, mitä laajempaa kokonaisuutta tutkimuksen kohteet edustavat. Erityistapausten esille tuominen on perusteltua, sillä poikkeuksellisten tapausten avulla voimme hahmottaa normaalin ja tyypillisen. Yksittäistapaukset

⁵² Suojeluskunnat vastasivat kieltolain alkuvuosina lain valvomisesta ja toisaalta suojeluskuntien esikunnat muodostuivat paikkakuntien silmäätekevistä, joten hypoteettisesti voi ainakin olettaa, suojeluskuntien luetteloissa esiintyneistä nimistä osaa nousisi esiin myöhemmin muissa yhteyksissä (Tikka 2006, 111-112, Junnila 1995, 443).

⁵³ Haapala 1989 15, 19.

⁵⁴ Davis 1996, 12.

⁵⁵ Alapuro 1994, 315.

⁵⁶ Kotilainen 2008, 47.

kertovat siitä, mikä oli yleistä, vaikka ne itse eivät olisikaan yleistettävissä. Samalla tavoin poikkeukselliset tapahtumat voivat paljastaa kulttuurisen ja sosiaalisten normien sisäiset johdonmukaisuudet.⁵⁷ Myös tässä työssä yksittäisiä tapauksia on nostettu tutkimuksen keskiöön. Vaikka esimerkiksi naisten tai ylempien sosiaaliluokkien edustus analysoitavassa aineistossa oli marginaalinen, muodostavat nämä yksittäiset tapaukset tarkasteluikkunoita muihin kuin kaikkein yleisimpiin kieltolakirikoksiin ja -ilmiöihin. Erityistapausten avulla on myös mahdollista keskittyä analysoimaan yhteisön arvoja ja normeja sekä kieltolain tai alkoholin käytön aiheuttamia konflikteja. Lähiluvun kautta on mahdollista tarkastella kuinka yhteisö näihin poikkeustapauksiin suhtautui.

1.5 Tutkimuskysymys

Tiivistettynä tutkimuskysymykseni on se, miten kieltolakea Saarijärvellä yritettiin kiertää, ja kuinka lain noudattamista kontrolloitiin tätä kiertämistä. Tutkin sitä, miten kieltolain muodostamat vastapuolet reagoivat kieltolakiin ja kieltolakirikollisuuteen ja miten kieltolaki vaikutti yhteisön sisäisiin suhteisiin. Yhtäältä tutkin viranomaistahon harjoittamaa kieltolakikontrollia ja valvontaa, toisaalta tutkimukseni kohteena ovat kontrollin kohteeksi joutuneet yhteisön jäsenet. Selvitän ketkä kieltolakea rikkoivat ja minkälaisiin rikoksiin he syllistyivät. Lisäksi käsitelen työssäni kieltolain esiin nostamia ilmiöitä, kuten väkivaltaa. Koen, että väkivallan ja alkoholin välisen kytköksen esiin nostaminen on välttämätöntä, sillä tuomiokirjojen perusteella alkoholin käyttö oli osana suuressa osassa väkivaltarikoksia. Tutkielmani tarkoitus ei ole kartoittaa alkoholikulttuuria tai juomatapoja, mutta ne nousevat esiin ainakin sivutuotteina ja niiden tuntemus on välttämätöntä. Työni rakentuu siten, että esittelen ensimmäiseksi tutkimukseni kohteet, eli kontrollinyläpitäjät ja kontrolloitavat sekä pohdin, miksi tiettytyypiset henkilöt päätyivät valvojan silmän alle helpommin kuin toiset. Sen jälkeen esittelen tyypillisimpiä kieltolakirikoksia, niiden torjumista sekä niiden aiheuttamien konfliktien vaikutusta paikallisyhteisöön. Lopuksi tarkastelen muutamien yksittäistapausten avulla yksilöiden suhdetta kieltolakiin ja ympäröivään yhteisöön, sekä yhteisössä tuomiokirjalausuntojen perusteella. Vaikka pääasiassa työni keskittyy kieltolaki-ilmiöiden rakenteelliseen puoleen, paneudun luvussa ”Alkoholin käyttö osana henkirikoksia” ilmiöön myös toimijatasolla yksittäisten tapausten avulla.

⁵⁷ Elomaa 2001,71.

2 TOIMIJAT

2.1 Viralliset kontrollin ylläpitäjät

Saarijärvellä järjestyksestä vastasivat useat eri tahot, tosin erilaisin toimivaltuuksin ja mahdollisuuksin. Olen jakanut ne virallisiin ja epävirallisiin kontrolloijiin. Virallista tahoja edustavat virkansa puolesta legitimitietin kontrolloitiin omaavat nimismies ja poliisiviranomaiset. Raittiuslautakunnan jäsenet ja raittiusviranomaiset lasken myös kuuluvan virallisen kontrollin piiriin, vaikka heidän oikeutensa poikkeavatkin poliisikonstaapelien valtaoikeuksista. Puolivirallisia tahoja edustavat erilaiset järjestöt, kuten nuorisoseurat ja työväenyhdistykset sekä suojeluskunta.⁵⁸ Suojeluskuntaliikkeen suhdetta kieltolain kontrollointiin käsitellään kuitenkin samassa yhteydessä poliisiviranomaisten kanssa, sillä poliisi ja suojeluskuntaliike linkittyvät vahvasti yhteen 1920-luvun suomalaisella maaseudulla.

Jaottelu viralliseen ja epäviralliseen kontrolliin ei kuitenkaan käytännössä ollut tiukkaa, sillä sama instanssi tai henkilö saattoi helposti olla sekä virallinen että epävirallinen kontrolloija. Vastaavasti virallisen kontrollin haltija saattoi itse joutua valvonnan kohteeksi. Saarijärven kokoisessa pitäjässä kaikki tunsivat toisensa tai ainakin tiesivät, kuka oli raittiusvalvoja ja kuka viinankeittäjä. Poikkeava juominen huomattiin aina, samoin kapakkatalot olivat tarkoin yhteisön tiedossa.⁵⁹ Näin ollen ei ole kysymys ainoastaan siitä, kuka kontrolloi vaan ketä haluttiin kontrolloida. Valitettavasti lähteiden avulla on vaikea saada tietoa siitä, suuntautuiko esimerkiksi poliisien harjoittama kontrolli erilaiseen väestöryhmään kuin koulun ja kirkon kontrolli. Voidaan olettaa, että perheenjäsenten tai naapureiden konkreettinen kontrolli keskittyi omaan, yksityiseen lähipiiriin. Muita tyydyttiin luultavasti vain paheksumaan, vaikka joissain tapauksissa kieltolakirikoksesta syyttämistä käytettiin keskinäisen vihanpidon välineenä. Viranomaisten kontrolli on luultavimmin kiinnittynyt nimenomaan julkisesti tapahtuvaan kieltolakirikollisuuteen sekä jo aikaisemmin kieltolakirikollisiksi tiedettyjen tai epäiltyjen henkilöiden tarkkailuun.

2.1.1 Työväenyhdistykset ja nuorisoseurat

Vaikka nuorisoseurojen ja työväenyhdistysten rooli ei tutkimuksessani nouse keskeiseksi, on silti

⁵⁸ Kymmenen vuotta aikaisemmin suojeluskunnan sijoittaminen epävirallisen kontrollin ylläpitäjiin ei olisi vielä onnistunut, mutta 1930-lukua lähestyttäessä sen vaikutus paikalliseen järjestyksenpitoon heikkeni vaikka monesti saattoikin tuntua vahvasti taustalla.

⁵⁹ Apo 2001 247, 265.

tärkeä pohtia niiden asemaa osana Saarijärven kontrollikoneistoa. Eva Österbergin sosiaalisen kontrollin mallia mukailleen sijoitan työväenyhdistykset ja nuorisoseurat virallisen ja epävirallisen kontrollin ja välimaastoon. Ne ovat selkeästi epävirallisempia kuin kirkko- ja koululaitos, jotka kuitenkin usein sijoitetaan epäformaalille kentälle. Nuorisoseurat ja työväenyhdistykset perustuivat vapaaehtoistyölle, jossa suuria linjoja ohjattiin maanlaajuisesti emoyhdistyksistä käsin. Paikallistasolla yhdistyksen aktiivisuus määräytyi pitkälti sen jäsenistön aktiivisuuden perusteella. Saarijärvellä samat aktiiviset henkilöt toimivat niin työväenyhdistyksissä kuin nuorisoseuratyössäkin, tosin Junnilan mukaan ainakin kirkonkylän yhdistykset olivat jakautuneet 1900-luvun alussa työväenyhdistyksen valistushenkisiin kokoontumisiin ja säätyläisten johtaman nuorisoseuran iltama- ja juhlatilaisuuksiin⁶⁰.

Ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin Saarijärvelle 1904, ja vuodesta 1905 se alkoi hyväksyä jäsenikseen sivukylien itsenäisesti toimivia työväenyhdistyksiä ja torppariosastoja.⁶¹ Kaikkiaan työväenyhdistyksiä perustettiin vuosina 1904–1946 viisitoista.⁶² Tutkimallani ajanjaksolla työväenyhdistykset elivät jäsenmäärissä tapahtuneiden muutosten perusteella laskusuhdanteessa, mikä saattoi osittain johtua lapuanliikkeen ja suojeluskunnan henkisestä painostuksesta ja häirinnästä.⁶³ Jäsenkunta muodostui suurimmaksi osaksi työmiehistä ja palvelijoista, vaikka mukana oli myös virkamiehiä.⁶⁴ Vaikka työnväenyhdistyksen toiminta painottui vahvasti muun muassa teatteri- ja iltamatoimintaan, käsiteltiin yhdistyksen tapahtumissa aatteellisiakin asioita, kuten maaseudun työväestön sekä palvelijoiden asemaa.⁶⁵

Kieltolakiainakin Viitasaarella tutkineen Tomi Variksen mielestä työväenyhdistysten suhtautuminen kieltolakiin ei ollut erityisen kiihkeää ja yhdistykset keskittyivät lähinnä käytännön sanelemaan toimenpiteisiin.⁶⁶ Oletettavasti tilanne oli Saarijärvellä samankaltainen. Kylän työväenyhdistys oli omaksunut puolueen ohjelman mukaisesti kielteisen kannan juopotteluun ja kehotti jäseniään ryhtymään juomalakkoon. Yhdistys otti kokouksissaan kantaa niin iltajuopotteluun kuin rettelöintiinkin. Järjestysmiesten määrää lisättiin työväenyhdistysten järjestämissä tapahtumissa, ja heidän velvollisuutenaan oli ilmoittaa juopuneet henkilöt viranomaisille.⁶⁷ Toisaalta esimerkiksi Palsa-Mäkikylän työväenyhdistys ry:n erittäin suppeista asiakirjoista ei löydy yhtään mainintaa

⁶⁰ Junnila 1995, 441.

⁶¹ Viitanen 2004, 20, 29.

⁶² Aartelo 1963, 721.

⁶³ Junnila 1995, 450, Viitanen 2004, 143.

⁶⁴ Viitanen 2004, 144.

⁶⁵ Viitanen 2004, 21.

⁶⁶ Varis 2003, 37.

⁶⁷ Viitanen 2004, 147–149.

kieltolaista tai siitä, miten jäsenten tulisi siihen suhtautua.⁶⁸ Oletettavasti työväenyhdistyksen rooli kieltolakiin liittyvässä toiminnassa ei 1920-luvulla ollut Saarijärvellä merkittävä, vaan puolueen virallinen kanta sekä käytännön seikat ajoivat sen vastustamaan kieltolakia. Samalla työväenyhdistykset tukivat viranomaisia kieltolainrikkojien kiinnisaamiseksi.

Saarijärven nuorisoseurojen toiminta pohjautui raittiusseurojen 1800-luvun lopussa alkaneelle yhdistystoiminnalle, josta nuorisoseurat saivat raittiusseuroja vahvemman otteen ”ihanteellisuutensa voimalla”⁶⁹. Nuorisoseurojen toiminta painottui vahvasti erilaisten iltamien järjestämiseen, minkä lisäksi ne perustivat lukutupia ja kotikouluja.⁷⁰ Niiden merkitys heikkeni huomattavasti vuoden 1918 jälkeen, jolloin Martat, Lotat ja suojeluskunta olivat johtavia yhdistyksiä.⁷¹ Tämä tiedostettiin Saarijärvelläkin, sillä nuorisoseuran toimintakertomuksessa vuodelta 1926 todetaan, että ” – ...ovat vuodet karistelleet ympäriltään melkein olemattomiin lämpimät ja innokkaat kannattajat. Nuorisoseura, ainakin tällä paikkakunnalla, on välttämätön paha”.⁷² Vuoden 1928–1929 toimintakertomuksessa pettymys seuran vaikuttamismahdollisuuksiin tulee yhä selkeämmin esille: ”...juopottelu ja sen yhteydessä kaikenlainen huono elämä ns. huliganismi on viime vuosina levinnyt paikkakunnalle hyvin huomattavasti aiheuttaen tiheään rähinöitä ja järjestyshäiriöitä, tappeluja, jopa henkeen kohdistuvia rikoksia. Tällaisen elämän vastustamisessa olisi seurallamme erikoisesti huomattavaa ja kiitollinen työala – niin kuin kaikilla sivistys-, ja valistus – ym. sellaisilla seuroilla. Paikkakunnallemme olevasta kiireellisestä nuorisotyöhön kuuluvista tehtävistä huolimatta seuramme on tehnyt hyvin vähän tai ei mitään varsinaista työtä kuluneena vuonna--- syynä velttous [ja] välinpitämättömyys”.⁷³ Kritiikkiä nuorisoseurojen toiminnasta esitettiin ylemmältäkin taholta. Helmikuussa 1929 Keski-Suomen liiton kiertokirjeissä huomautettiin, että ”aatteellinen toiminta on luisunut hyvin alas”. Samasta syystä kirjeessä kiellettiin pelkkien tanssi-iltamien järjestäminen talolla, eikä sitä enää saanut vuokrata esimerkiksi teatteriseurueille.⁷⁴

Ilmeistä on, että ainakin osalla nuorisoseuran⁷⁵ ja työväenliikkeen henkilöistä oli aitoa ideologista

⁶⁸ JyMa, Palsa-Mäkikylän työväenyhdistys ry:n arkisto 1928-1934.

⁶⁹ Hyvämäki 1963, 673.

⁷⁰ Hyvämäki 1963, 678–681, *ibid*.

⁷¹ Hyvämäki 1963, 682.

⁷² JyMa, Saarijärven nrs:n ark; B VI:2, kansio I, toimintakertomus 1926.

⁷³ JyMa, Saarijärven nrs:n ark; B VI:2, kansio I toimintakertomus 1928-1929.

⁷⁴ JyMa, Saarijärven nrs:n arki; E1, saapuneet kirjeet 1927-1929. Kiertokirje nro 47, 9.2.1929.

⁷⁵ Toisaalta nuorisoseuran johtokunnan kokouspöytäkirjoissa raittiusaate ei nouse esiin, vaan niissä keskitytään muun muassa iltamien suunnitteluun ja nuorisotalon vuokraukseen. Pöytäkirja merkinnät ovat satunnaisia, ja esim. vuodelta 1928 on vain kaksi kokousmerkintää. (JyMa, Saarijärven nrs:n ark: Johtokunnan pöytäkirjat 1918-1928).

halua taistella raittiusaatteen puolesta. Realiteetti oli, että seurat ja yhdistykset menettivät kannatustaan, samoin kävi raittiusaatteelle. Seurojen vaikutusta sosiaalisen kontrollin harjoittajina ja mielipiteen muokkaajina ei kuitenkaan voida kiistää. Lisäksi on muistettava, että Saarijärvellä toimi useita erilaisia nuoriseuroja ja yhdistyksiä, joiden paikallinen aktiivisuus ja vaikutusmahdollisuudet ovat voineet vaihdella. Seurat toivat raittiusaatetta esille ja muun muassa osallistuivat raittiusjuhlien järjestämiseen Saarijärven raittiuslautakunnan kanssa⁷⁶. Lisäksi nuorisjärjestöt ja työväenyhdistykset vaativat jäseniltään kieltolain noudattamista. Saarijärven työväenyhdistys erotti vuosina 1923–1929 kuusi henkilöä, antoi neljälle määräaikaisen porttikiellon ja varoituksen kahdeksalle.⁷⁷ Määrä voi kuulostaa pieneltä, jos sitä vertaa kieltolakirikoksista tuomittujen määrään, mutta jokainen jäsen oli jatkuvista jäsenmenetyksistä kärsivälle yhdistykselle tärkeä. Oletettavaa on, että ainakin pienempiä rikoksia katsottiin sormien lävitse, sillä seurojen virallinen kanta ei välttämättä tarkoittanut sitä, että niiden jäsenet olisivat noudattaneet saati tukeneet seuran raittiuspyrkimyksiä.

2.1.2 Raittiuslautakunta ja raittiuspoliisit

Saarijärven raittiuslautakunta perustettiin vuonna 1920 kunnan liittyessä kieltolakiliittoon⁷⁸. Raittius toiminta oli käynnistynyt jo vuonna 1919, kun kunta jaettiin kymmeneen piiriin. Jokaisessa piirissä toimi kaksi urkkijaa eli järjestysmiestä, joiden tarkoituksena oli saada kiinni kieltolakirikolliset.⁷⁹ Urkintajärjestelmä ei ollut käytössä koko kieltolakiainakaa, sillä siihen palaamista pohdittiin raittiuslautakunnan kokouksessa vuonna 1928.⁸⁰ Kieltolain valvonnan lisäksi kunnan järjestysääntöjen valvominen kuului 1920–1930-luvuilla raittiuslautakunnalle ja raittiuspoliiseille, joista kuudella oli vuonna 1931 poliisinoikeudet.⁸¹

Suomen asetuskokoelmasta vuodelta 1928 on löydettävissä viralliset säädökset, jotka määrittivät raittiuslautakunnan ja raittiuspoliisien toimintaa. Ensinnäkin raittiuslautakunnan jäsenten sekä raittiuspoliisien tuli olla ”puhdasmaineisia, elämässään nuhteettomaksi tunnettuja, raittiutta harrastavia ja ehdottomasti raittiita henkilöitä”. Raittiuslautakunnan tehtäväksi määriteltiin muun muassa valistustoiminta, jota järjestämällä tuli edistää raittiutta. Raittiuslautakunnan tuli seurata

⁷⁶ JyMa, Saarijärven nrs:n ark; E1, saapuneet kirjeet. Saarijärven raittiuslautakunnalta saapunut kirje 18.4.1929.

⁷⁷ Viitanen 2004, 151.

⁷⁸ Kieltolakiliitto perustettiin vuonna 1919 valvomaan kieltolakia ja siihen liittyviä asetuksia. (Kallentautio 1979, 33.)

⁷⁹ Junnila 1995, 416–417.

⁸⁰ Saarijärven kaupunginarkisto Ca:2. Raittiusltk:n ptk 1924–1932. Ptk 14.3.1928.

⁸¹ Junnila 1995, 443.

paikkakunnan raittiustilannetta, tehdä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, ja ilmiantaa kieltolainvastainen toiminta. Yksittäisen raittiuslautakunnan jäsenen tehtävänä taas oli ”henkilökohtaisella vaikutuksella ja opastuksella edistää raittiutta”. Tehtäviin kuului tuoda havaitut kieltolakirikokset raittiuslautakunnan, raittiuspoliisien tai poliisien tietoon. Tarpeen vaatiessa jäsenen tuli avustaa kokouksien, huvi- ja juhlatilaisuuksien järjestäjiä kieltolakirikosten ehkäisemissä.⁸²

Raittiuspoliisien toiminnasta, ohjauksesta ja valvonnasta vastasi raittiuslautakunta. Raittiuspoliisin tehtäviin kuului etsintöjen toimittaminen joko itse tai poliisiviranomaisten apuna. Hänen tuli selvittää mahdollisten kieltolakirikoksista liikkuvien huhujen todenperäisyys. Lisäksi raittiuspoliisia velvoittivat samat säännöt kuin tavallisia raittiuslautakunnan jäseniä. Maaherran myöntämät oikeudet raittiuspoliisien kotietsintöihin saattoi saada korkeintaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan.⁸³ Huolimatta saarijärveläisten tuen puutteesta⁸⁴ raittiuslautakunta toimi pitäjässä monipuolisesti raittiusasian edistämiseksi. Esimerkiksi vuoden 1929 aikana lautakunta järjesti yhdeksän kokousta, piti puheita ja esitelmiä kyläkunnan juhlissa, järjesti raittiusiltamia ja osallistui maantievalvontaan. Lisäksi raittiuslautakunta etsi luvattomia viinanvalmistuspaikkoja ja teki useita ilmiantoja kieltolakirikoksista.⁸⁵

Raittiusvalvojat ja kieltolainvalvojat taas osallistuivat kieltolain valvontaan ja saivat siihen mahdollisesti myös koulutusta⁸⁶, mutta heillä ei ollut raittiuspoliisinoikeuksia. Se mikä erotti toisistaan raittiusvalvojan, kieltolainvalvojan ja raittiuslautakunnan jäsenen ei ole täysin selvää, ja ehkä tämä raja oli myös aikalaisille itselleen häilyvä. Tuomiokirjoissa käytetään sekaisin nimityksiä raittiudenvalvoja, raittiuspoliisi, kieltolainvalvoja ja raittiuslautakunnan jäsen. Yhteistä nimityksille on, että kaikki edellä mainitut olivat ainakin jollain tavoin osallistuneet kieltolakirikollisten kiinniottoon mutta erilaisin toimintavaltuuksin. Kuten Tomi Varis toteaa, raittiudenvalvojen identifioiminen on hankalaa, sillä ainakin raittiuslautakunnan jäsenet osallistuivat kieltolakirikollisuuden torjuntaan myös ilman juridista pätevyyttä.⁸⁷

⁸² Suomen asetuskokoelma 1928 nro 208, § 2, 4, 5.

⁸³ Suomen asetuskokoelma 1928 nro 208, § 2, 4, 6.

⁸⁴ Saarijärveläisten välinpitämätön asenne kieltolakia kohtaan tulee esille useissa raittiuslautakunnan asiakirjoissa (Esim. Saarijärven kaupunginarkisto Ca:2 Saarijärven raittiusltk:n ptk vuosikertomus 1928, pk 19.10.1927, 21.10.1928)

⁸⁵ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Vuosikertomus 1929.

⁸⁶ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Vuosikertomus 1926.

⁸⁷ Varis 2003, 40.

2.2.1 Poliisiviranomaiset ja suojeluskunta

Suomalaisen poliisin toimintaa määrittä 1900-luvun sen voimakas yhteys suojeluskuntiin, jotka instituutioina vaikuttivat moniulotteisesti suomalaisen poliisin kehittymiseen, poliisimiesten rekrytointiin sekä erilaisten lausuntojen antamiseen. Suojeluskuntien panos itsenäisenä ja näkyvänä valvontaelimenä oli tärkeä. Vielä suuremman roolin se sai taustavaikuttajana kylissä ja pitäjissä.⁸⁸ Saarijärvellä poliisin ja suojeluskunnan välisen yhteyden tutkiminen osoittautui ongelmalliseksi. Ilmeistä on, että suojeluskunta nautti paikkakunnalla arvostusta ja sen toimintaedellytykset olivat 1920-lähtien hyvät, sillä kunta, liikelaitokset ja yhdistykset avustivat sitä säännöllisesti.⁸⁹ Marko Tikka toteaa teoksessaan *Valkoisen hämärän maa*, että kieltolain voimaan astumisen jälkeen viinatehtaiden hävittämisestä tuli nopeasti suojeluskuntien tärkein tehtävä.⁹⁰ Saarijärvellä suojeluskunta osallistui ainakin aluksi kieltolain valvomiseen toimimalla muiden viranomaisten apuna⁹¹ ja voidaan olettaa, että viranomaisten avustaminen jatkui koko kieltolakiajan. Suojeluskunnille viinatehtaiden hävittämisellä oli Tikan mielestä kaksi funktiota. Ensinnäkin yleinen moraalinen aspekti, jolla tuomittiin alkoholinkäyttöön yhdistettävä kapinallinen toiminta. Toisaalta tavoitteena oli sisäinen ryhtiliike, jolla haluttiin puuttua suojeluskunnan mainetta vahingoittavaan jäsenistön alkoholinkäyttöön.⁹² Poliisiviranomaisten ja suojeluskunnan yhteistyö ei kuitenkaan ollut täysin kitkatonta, sillä poliisijohto suhtautui usein suojeluskunnan apuun varauksellisesti. Toisaalta suojeluskunnan esikunnissa koettiin etenkin sisällissodan jälkeisinä vuosina, että esivalta oli varmentamassa suojeluskunnan valtaa, eikä päinvastoin.⁹³

Suojeluskuntalaisuus oli merkittävä tekijä sen suhteen, keitä poliiseiksi valittiin ja suuri osa poliiseista olikin suojeluskuntalaisia, tai vähintään aatteellisesti suojeluskuntaan sitoutuneita.⁹⁴ Tutkimallani ajanjaksolla ainakin yksi Saarijärven pitäjän poliiseista oli ollut mukana suojeluskunnan toiminnassa sen alkuvuosina⁹⁵. Toivomus poliisien sitoutumisesta suojeluskunta-aatteeseen oli ilmeistä myös Saarijärvellä. Nimismies lähetti vuonna 1927 Vaasan läänin maaherralle kirjeen, jossa totesi kahden konstaapelinsa olevan kyvykkäitä ja kansalaiskunnoltaan

⁸⁸ Hietaniemi 1992, 68.

⁸⁹ Junnila 1995, 485.

⁹⁰ Tikka 2006, 11.

⁹¹ Junnilla 1995, 416.

⁹² Tikka 2006, 112, 118-120.

⁹³ Hietala 1992, 103, Tikka 2006, 65.

⁹⁴ Hietaniemen mukaan Helsingissä vuosina 1924-1925 palvelleista miehistä ainakaan seitsemän prosenttia ei kuulunut suojeluskuntaan. (Hietaniemi 1992, 75-76). Maaseudulla ei luultavasti ylletty aivan samoihin lukuihin, vaikka tahtoa olisi ollutkin.

⁹⁵ Keski-Suomen maanpuolustuksen tutkimusentuki ry, H:1, Saarijärven suojeluskunta, nimiluettelo.

moitteettomia. Kolmatta konstaapelia ei kuvailtu yhtä mairittelevasti, sillä konstaapeli oli nimismiehen mielestä ”Mieli piteiltään sosdem. joten poliittinen luotettavuus käsitykseni mukaan ei ole aivan varma”.⁹⁶

Nimismiespiirin arkistoista on pääteltävissä, että Saarijärvellä poliisin virkoja hoitivat yksi ylikonstaapeli, yksi vanhempi konstaapeli, kaksi nuorempaa konstaapelia. Lisäksi avuksi voitiin saada varapoliiseja.⁹⁷ Vuosiraporteista ja lähetetyistä kirjeistä kävi ilmi kuinka poliisit olivat nimismiehen mielestä sekä ylityöllistettyjä että alipalkattuja. Vaasan läänin maaherralle vuonna 1927 lähetetyssä kirjeessä nimismies toteaa, ettei nykyisillä palkoilla vaatimaan työhön löydy päteviä henkilöitä.⁹⁸ Palkkatoiveita ei ilmeisesti huomioitu sillä maaliskuussa 1930 lähetetyssä kirjeessä nimismies mainitsee ”tunnollisen ja kyvykkään poliisimiehen” eron syyksi sen, ”ettei hän [poliisi] viitsi olla toimessa, josta ei makseta kunnollista palkkaa”.⁹⁹ Kielto lakirikokset ja juopottelu kuuluivat poliisin työtä eniten kuormittaneisiin rikoksiin. Poliisit osallistuivat raittiuspoliisien tavoin erilaisten iltamien valvontaan. Päävastuu valvonnasta oli ilmeisesti poliiseilla, sillä raittiuslautakunta teki vuonna 1928 päätöksen siitä, että raittiusvalvojat kokoontuisivat suurimpiin iltamiin poliisien avuksi.¹⁰⁰

Raittiuslautakunnan pöytäkirjojen perusteella saa kuvan, että nimenomaan raittiuslautakunnan jäsenet ja raittiuspoliisit toimivat aktiivisesti kamppailussa kielto lakia vastaan. Ilmeisesti myös lautakunta koki, että poliiseja oli liian vähän, sillä se suunnitteli anovansa maaherralta rahaa yhden lisäpoliisin palkkaamiseksi.¹⁰¹ Kielto lakirikossyytteiden määrästä voidaan kuitenkin päätellä, etteivät poliisitkaan olleet toimetttömiä. Nimismiehen erään käsittelyn yhteydessä esittämä toteamus ”olkoon vaikka niin, että konstaapeli olisi kantajan, samoin kuin joidenkuiden muidenkin mielestä kielto lakiasioissa toiminut liian virkaintoisesti, niin toimi (hän) kaikissa tapauksissa lain mukaisesti”¹⁰² voidaan mielestäni tulkita poliisien aktiivisuudeksi kielto lakirikollisuuden torjumisessa.

⁹⁶ JyMa, Saarijärven nimismiespiirinarkisto, Da:6, Lähetetyt kirjeet 1927-1929, 18.2.1927.

⁹⁷ Saarijärven nimismiespiirinarkisto II:82. Vuosikertomukset, vuosikertomus 1931. (Aiemmistä vuosista ei löytynyt tietoja poliisien lukumäärästä, mutta nimismies viittaa poliisien määrään termillä ”edelleen”, joten oletettavasti luku on ollut sama myös edellisinä vuosina).

⁹⁸ Saarijärven nimismiespiirin arkisto Da:6, Lähetetyt kirjeet 1927-1929, 31.12.1927.

⁹⁹ Saarijärven nimismiespiirin arkisto Da:7, Lähetetyt kirjeet 1930-1945, 22.3.1930.

¹⁰⁰ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Ptk 27.1.1928.

¹⁰¹ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Ptk 26.8.1928.

¹⁰² JyMa I Ca 1927 tk II § 86.

2.2.2 Nimismies

Kirjassa *Wallesmanni. Kuusi vuosisataa kansan ja esivallan välissä* Heikki Ylikangas määrittelee nimismiehen tehtävän sosiaalisen sijainnin suhteen hankalaksi. Nimismies oli julkishenkilö, joka joutui tasapainoilemaan niin rahvaan ja ylempien luokkien kuin esivallan ja paikallisyhteisönkin ristipaineessa.¹⁰³ Nimismies toimi maaherran antamin resurssein ja valtuuksin. Koska nimismies vastasi siitä miten kieltolakirikkomuksia käsiteltiin käräjillä, vaikuttivat hänen omat näkemyksensä kieltolaista ja sen rikkojista varmasti kiinnijääneiden määrään. Nimismiehen oli viranomaisena edustettava lain virallista puolta, vaikka yksityiselämässä hän ei olisikaan kunnioittanut kieltolakia.

Tutkimusjaksolla Saarijärvellä palveli ainakin kaksi nimismiestä, ja nimismiehen viranhaltijat olivat aikaisemminkin vaihtuneet usein. Saarijärven raittiuslautakunta mainitsee vuoden 1925 vuosikertomuksessaan yhdeksi yhteistyötä vaikeuttavaksi ongelmaksi nimismiesten tiheän vaihtumisen.¹⁰⁴ Lisäksi eräs nimismiehistä herätti huomiota edesottamuksillaan, joihin kuuluivat muun muassa epäily rattijuopumuksesta sekä syytökset tarpeettomasta väkivallankäytöstä pidätystilanteissa.¹⁰⁵ Uuden nimismiehen löytäminen oli vaikeaa, sillä Raippaluotoon jo määrätty juopumuksesta epäilty nimismies joutui palaamaan Saarijärvelle ”hoitamaan avoimeksi julistettua Saarijärven nimismiehen virkaa”, kunnes uusi viranhaltija täytti paikan kesäkuussa 1929.¹⁰⁶

Poliisien tapaan nimismieskään ei päässyt nauttimaan lomasta, vaan hänen tuli ottaa virkavapautta yksityisten asioiden hoitoon. Kansalaissodan jälkeen nimismiehen työt lisääntyivät kieltolain vuoksi entisestään huolimatta lisäavuksi järjestetyistä raittiuspoliiseista.¹⁰⁷ Kiire ja työtaakka ilmenivät Saarijärven nimismiehen Vaasan läänin maaherralle lähettämässä kirjeessä, jossa hän pyysi lisäapua rikosten selvittämiseen. Nimismiehen mukaan hänellä oli kiire: ”tulossa [olivat] käräjät, suunnaton määrä kansliatehtäviä, sotilaspassin keräämistä, luettelointia ja ekspedieeraamista.” Kuukautta myöhemmin nimismies pahoitteli sotilaspassin myöhäistä saapumista, sillä hänen piirinsä oli ”miltei Vaasan suuritöisin”¹⁰⁸. Suuritöinen piiri oli toisaalta nimismiehen tuloja ajatellen hyvä asia, sillä nimismiehet saivat sakko-osuuksia ilmiannoista.

¹⁰³Ylikangas 1996, 13.

¹⁰⁴ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca;2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Vuosikertomus 1925.

¹⁰⁵ Nimismiehen tapaus esitellään tarkemmin luvussa 4.2.2 Nimismies hunningolla - kuinka lainvartijasta tuli syytetty?

¹⁰⁶ JyMa Ea: I Viitasaaren kihlakunnanoikeuden kruununvoudin arkisto. Saapuneet kirjeet 1916-1933 nro 55, 58 ja 60.

¹⁰⁷ Ylikangas 1996, 285-286.

¹⁰⁸ JyMa Saarijärven nimismiespiirinarkisto Da:6. Lähetetyt kirjeet. Kirje Vaasan läänin maaherralle 18.11.1927 ja kirje Suurpohjan kutsuntapiirin Kutsuntatoimistolle 13.12.1927.

Kyseisen etuuden takia sekä nimismies että poliisit olivat motivoituneita ilmiantajia kieltolakirikoksissa.¹⁰⁹ Lisätulot eivät ilmeisesti olleet riittäviä, sillä nimismiehet olivat yksi ensimmäisistä ryhmistä vaatimassa kieltolain kumoamista. Perusteluiksi esitettiin muun muassa kieltolain aiheuttama poliisiviranomaisten työn kuormittaminen sekä työn arvovallan väheneminen.¹¹⁰ Viranomaiset kokivat, että kieltolaki oli syynä siihen, että nuoriso joi enemmän¹¹¹ ja aikalaiskeskustelussa halvan viinan ja suomalaisen juomatavan yhdistelmää pidettiin 1920–1930-luvun väkivalta-aallon syynä.¹¹²

2.3 Syytetyt

Tässä luvussa esittelen käräjillä syytettynä olleita henkilöitä ja heidän taustojaan. Lisäksi analysoin sitä, missä syytetyt jäivät kiinni ja vaikuttiko esimerkiksi henkilön sosiaalinen status tai alkoholinnauttimispaikka kiinnijäämiseen. Etsin syitä sille, miksi tietyt henkilöt esiintyivät käräjillä kieltolakirikoksista syytettynä ja toiset eivät. Tarkemman analyysin kohteena ovat tuomiokirjoissa vähän esiintyvät tai puuttuvat ryhmät, eli naiset ja ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluneet henkilöt. Yleisimpiä kieltolakirikoksia olivat juopumus ja alkoholin hallussapito, joista seurasi yleensä lievähkö tuomio. Vakavampiin rikoksiin kuuluivat alkoholin valmistus ja myynti. Muita kieltolakirikoksia olivat muun muassa autolla ajaminen juopuneena tai laittomien reseptien kirjoittaminen, mutta tällaiset rikokset olivat harvinaisia.

2.3.1 Syytettyjen sosiaalinen asema

Liitteeseen 1 olen kerännyt kaikki tuomiokirjoissa mainitut syytettyjen sosiaalisen statuksen määritelmät. Taulukosta käy ilmi, kuinka monta syytettyä kustakin nimikkeestä oli syytettynä, sekä minkä prosentuaalisen osuuden he muodostivat kokonaissyytettyjen määrästä.¹¹³ Koska lähes kuudenkymmenen erilaisen statuksen analysointi ei ole mielekäästä, olen ryhmitellyt syytetyt yhdeksään erilaiseen kategoriaan sen mukaan, kuuluiko henkilö esimerkiksi maataomistavaan

¹⁰⁹ Ylikangas 1996, 281. Varis 2003, 22.

¹¹⁰ Ylikangas 1996, 289.

¹¹¹ Peltonen 1992, 77.

¹¹² Katso esim. Lehti 2001, 27-29.

¹¹³ Taulukkoa tulkittaessa on huomioitava, että kaikissa tapauksissa syytetyt sosiaalista statusta ei voitu selvittää ja taulukossa 1 on huomioitu ainoastaan tapaukset, joissa sosiaalinen status on ollut tiedossa. Lisäksi on huomioitava, että saman henkilön tapauksista on voitu käsitellä käräjillä useampaan kertaan, jolloin henkilön sosiaalinen status on laskettu mukaan useamman kerran.

ryhmään, työväestöön tai ammatittomiin (ks. taulukko 1).¹¹⁴

Maaseudun väestöä voidaan luokitella myös toisella tavalla, ja muun muassa Ali Pylkkänen on hahmotellut suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden jaotteluun sopivan mallin, jossa hän on jakanut yhteiskuntaryhmät eliittiin, ylempään – ja alempaan keskiluokkaan, talonpoikiin ja työväestöön.¹¹⁵ Sosiaaliset luokat eivät aina ole selvärajaisia, eikä luokittelu ollut täysin ongelmaton tässäkin työssä. Ensinnäkin samalle henkilölle voitiin tuomiokirjoissa antaa eriäviä statussia. Joissain tapauksissa käräjäpöytäkirjaan on voitu merkitä itsellinen virkakirjan puhuessa sekatyömiehestä. Olen päätenyt luokittelemaan henkilöt virkakirjan perusteella ja turvautunut käräjäpöytäkirjan tietoihin, jos virkakirja on puuttunut, tai siitä ei ole löytynyt kaivattua tietoa.

Taulukko 1. Syytettyjen sosiaalinen status

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Sekatyöläinen	156	23,9 %
Ammatiton	137	27,2 %
Tilallisenpoika	97	16,9 %
Työmies	78	13,6 %
Tilalinen	58	10,1 %
Muu	25	4,4 %
Käsityöläinen	12	2,1 %
Keski- ja yläluokka	9	1,6 %
Järjestysvalta	1	0,2 %
Yhteensä	573	100

Lähde: JyMa Saarijärven kärjäkunta I Ca 1927–1930.

Taulukossa 1 syytetyt on luokiteltu suurempien kokonaisuuksien alle. Suurin ryhmä, sekatyöläiset, käsittää sekatyömiesten lisäksi myös muut maatyöläiset kuten itselliset, mäkitupalaiset ja palstatilalliset. Toiseksi suurin ryhmä on ammatittomat. Ryhmä koostuu henkilöistä, joilla ei ollut omaa ammatillista stausta, vaan heidät oli kirjattu tuomiokirjoihin isän sosiaalisen aseman mukaan. Näin ollen poika-päätteen lopussa ei välttämättä viitannut henkilön sosiaaliseen

¹¹⁴ Olen käyttänyt syytettyjen luokitteluun mukaillen samanlaista kaavaa kuin Martti Lehti teoksessaan *Välikivallan hyökyaalto* (Lehti 2001, esim. 172, 187).

¹¹⁵ Eliittiin kuuluvat Pylkkäsen mukaan ylin virkamiehistö, upseeristo, liike-elämänjohto, maaherrat, toimitusjohtajat jne. Ylempään keskiluokkaan edustivat opettajat, papisto, apteekkarit, vapaiden ammattien edustajat, kauppiat ja nimismies. Alempaan keskiluokkaan taas alemmat virkamiehet ja toimihenkilöt, pienyrittäjät ja käsityöläiset. Talonpoikia olivat maanviljelijät, maanvuokraajat ja tilanhoitajat. Työväestöön kuuluivat lampuodit, maataloustyöväestö, teollisuus ja kaupunkityöväestö, palstatilalliset, rengit, mäkitupalaiset ja itselliset. (Pylkkänen 2001, 17-19).

asemaan vaan sukutaustaan.¹¹⁶ Virkakirjoista löytyi muun muassa palstatilallisenpoikia, suutarinpoikia, itsellisenpoikia, mäkitupalaisenpoikia ja niin edelleen. Luultavasti osa pojista todella jatkoi isänsä ammatissa, mutta oletettavasti sekatyöläiset ja ammatittomat ansaitsivat elantonsa samantapaisilla, vuodenaajasta ja työntarjonnasta riippuvilla töillä. Olen kuitenkin halunnut pitää ryhmät erillään, osoittaakseni miten paljon maaseudulla oli erityyppistä sekalaista väestöä, jonka luokittelu oli aikalaisillekin ongelmallista.¹¹⁷ Samalla periaatteella myös tilalliset ja tilallisenpojat muodostavat erillisen ryhmänsä. Tilallisenpojat olisi mahdollista sisällyttää myös ryhmään ”ammatittomat”, mutta olen jättänyt ryhmän omaksi kategoriakseen ryhmän suuruuden vuoksi. Työmies-luokka sisältää ainoastaan työmies-statusen virkakirjoissa saaneet henkilöt. Työmiehet eroavat sekatyötä tekevästä siinä, että he elättivät itsensä teiden rakentamisella tai tehdastyöllä. Sekatyöläiset, kuten esimerkiksi itselliset ja mäkitupalaiset, tekivät sekalaisia vuodenaajasta ja työmahdollisuuksista riippuvia töitä.¹¹⁸ Keski- ja yläluokkaan kuuluivat muun muassa kansakoulunopettajat sekä eläinlääkäri. Ainoa järjestysvallan edustajan titteli kuului nimismiehelle. Katgoria ”muu” on heterogeeninen ryhmä henkilöitä, jotka eivät sopineet mihinkään edellä mainituista ryhmistä. Tällaisia henkilöitä olivat muun muassa kunnanhoitoinen, autonkuljettaja tai valokuvaaja.

Kuten taulukosta 1 havaitaan, syytetyksi joutuneet olivat todennäköisimmin joko sekatyöläisiä tai ammatittomia. Myös tilallisenpojat ja työmiehet olivat usein syytettyinä. Vähiten syytettyjä kuului keski- ja yläluokkaan sekä järjestysvallan edustajiin. Syytettyjen sosiaalinen asema on samankaltainen koko maan tilanteeseen verrattuna. Esimerkiksi vuonna 1927 kielto lakirikoksista tuomittiin useimmiten ”muuhun työväkeen” (yli 30 prosenttia tuomioon johtaneista rikoksista) sekä kauppa- ja tehdastyöväkeen (yli 20 prosenttia tuomioon johtaneista rikoksista) kuuluneita henkilöitä. Samoin maanviljelijöiden, sekä torppareiden ja maataloustyöväen osuus oli yli kymmenen prosenttia. Sekatyöläiset ja ammatittomat joutuivat syytetyiksi oletettavasti siksi, että viranomaisten ja yhteisön harjoittama kontrolli keskittyi kyseisiin ryhmiin. Ilman vakituista työtä ollut väestönosa, etenkin toiselta paikkakunnalta kotoisin olevat henkilöt, joutuivat helposti silmätikuiksi. Yhteisön tarkempaan syyniin joutumiseen vaikutti luultavasti syytettyjen ikä. Syntymävuosien perusteella havaitaan, että kielto lakirikoksista syytettiin useimmiten alle 25-

¹¹⁶ Lehti 2001, 172.

¹¹⁷ Esimerkiksi tuomiokirjoissa välillä esiintyvä torppari- nimikkeen olisi pitänyt kadota käytöstä 1930- luvun lähestyessä. Nimitysten moninaisuus voi selittyä torpparivapautuksella, sekä sitä seuranneella valtion- ja kirkkomaiden jaoilla, joista ainakin jälkimmäinen oli Saarijärvellä kesken vielä 1928¹¹⁷. Ehkä asia yksinkertaisesti oli niin, että vanhat ja uudet nimitykset eivät vielä olleet vakiintuneita, vaan hakivat vielä paikkaansa.

¹¹⁸ Markkola 1989, 39.

vuotiaita miehiä, jotka muodostivat kaikista syytetyistä yli 30 prosenttia.¹¹⁹ Alle kaksikymmenvuotiaiden määrä oli suuri, yli 19 prosenttia. Syytetyjen nuori ikä selittänee sen, miksi suuri osa syytetyistä oli naimattomia. Kriminologiassa avioliiton on todettu lisäävän mieheen kohdistuvaa sosiaalista kontrollia sekä samalla vähentävän rikollisuutta.¹²⁰ Vanhempien miesten jääminen leskeksi näyttää lisänneen riskiä joutua syytetyksi kieltolakirikoksista.

Henkilön kirjoillaolopaikkakunnalla oli merkitystä syytetyksi joutumisen suhteen. Eniten syytetyjä tuli Uraisilta ja Saarijärven kirkonkylästä. Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostivat ”muut”, joka käsitti muun muassa Tampereella, Helsingissä tai Jyväskylässä kirjoilla olleita. Edellä mainittujen ryhmien kiinnijäämistä voidaan selittää ainakin kahdella tekijällä. Ensinnäkin tiheämmin asutuissa paikoissa, kuten Saarijärven kirkonkylällä viranomaisten oli helpompi kontrolloida kansalaisten toimintaan kuin harvemmin asutuissa kylissä. Sen lisäksi että asukkaita oli enemmän, oli heidän toimintansa tarkemmin kontrolloitua. Ulkopaikkakuntalaiset joutuivat helpommin tarkkailun alaisiksi ja he kuuluivat yleensä ryhmiin, jotka ikänsä ja sosiaalisen asemansa puolesta osallistuivat eniten kieltolain vastaiseen toimintaan.

Todennäköistä on, ettei edellä esitelty ”vapaiden nuorten miesten ryhmä” joutunut viranomaisten tarkkailun kohteeksi täysin aiheetta. Juomatavoilla oli merkitystä sen suhteen, kuka jäi kontrollikoneiston haavin. Esimerkiksi juopuneet henkilöt tavattiin vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta humalassa julkisilta paikoilta, samoin alkoholin hallussapidosta syytetyt henkilöt. Julkiseksi tiloiksi olen luokitellut yleiset (maan)tiet, nuorisoseurojen, työväenyhdistysten ja urheiluseurojen illamat, joihin vapaat nuoret miehet kokoontuivat. Illamattilaisuudet olivat paikkoja, jonne juhlijoiden lisäksi kokoontuivat kieltolakia kontrolloivat henkilöt, kuten raittiuspoliisit, poliisikonstaapelit ja suojeluskunta. Tästä johtuen kiinnijäämisriski illamissa oli todennäköisempää kuin esimerkiksi silloin kun alkoholia nautittiin kotona. Alkoholinmyynnistä ja valmistuksesta kiinnijäämiseen taas vaikutti enemmänkin raittiuspoliisien aktiivisuus tehtaiden etsinnässä sekä heidän saamansa ilmiannot¹²¹ kieltolakirikollisuutta harjoittavista henkilöistä. Lisäksi henkilön aikaisemmat kieltolakirikkomukset lisäsivät kiinnijäämisen riskiä, sillä henkilöt

¹¹⁹ Eri rikoksissa eri ikäluokat olivat edustettuina eri tavoin, mutta palaan tähän tarkemmin luvussa III
Kieltolakirikokset.

¹²⁰ Kivivuori 2008, 189.

¹²¹ Tuomiokirjojen perusteella ei ole aina mahdollista selvittää, kuka tai ketkä tekivät ilmiantoja. Joissakin tapauksissa ilmiantaja on mainittu (esim. JyMa I Ca 1927 tk § 36) mutta useimmissa tapauksessa etsintä oli suoritettu yleisen huhun tai tiedon perusteella (esim. JyMa I Ca 1929 sk § 77). Uskoakseni tieto kieltolakirikoksista kulki raittiuslautakunnan kautta muille viranomaisille (Saarijärven kaupunginarkisto Ca:2, Saarijärven raittiuslautakunnan ptk 1924-1932, vuosikertomus 1926), ja raittiuslautakunnan tiedot taas perustuivat sekä jäsenistön omaan aktiivisuuteen sekä paikkakuntalaisilta saatuaan informaatioon.

joutuivat maineensa vuoksi ankaramman tarkkailun kohteeksi. Tärkein huomio koskee sosiaalisen kontrollin laajuutta ja yhteisön läpäisevyyttä. Poikkeava alkoholinkäyttö rekisteröitiin pienessä yhteisössä aina – juopottelu in congruo oli mahdottomuus. Juomarit sekä kapakkatalot olivat tarkoin identifioituja, joten valvonnan kohdistaminen ”oikeisiin” henkilöihin ei lopulta ollut hankalaa.¹²²

2.4 Tuomiokirjoista puuttuvat ryhmät

Tuomiokirjoista puuttuvilla ryhmillä tarkoitetaan tässä työssä ryhmiä, joihin kuuluneita henkilöitä syytettiin juopumuksesta tai muista kieltoakirikoksista harvoin tai ei koskaan. Tarkemman analyysin kohteeksi olen valinnut kaksi ryhmää, ylemmät sosiaaliluokat ja naiset. Ylemmän sosiaaliluokan voi olettaa muodostavan suhteellisen homogeenisen ryhmän esimerkiksi varallisuuden, ja miesten kohdalla koulutuksen suhteen. Naisten esittäminen yhtenäisenä kategoriana on ongelmallisempaa, sillä sukupuolen lisäksi sosiaalinen asema määrittäi naisen toimijuutta yhteisössä. Ison tilan emännän tai kansakoulunopettajan elämää säätelivät erilaiset sosiaaliset käyttäytymiskoodit kuin piikojen tai itsellisnaisten.

2.4.1 Ylemmät sosiaaliluokat

Ylemmillä sosiaaliluokilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa maaseutupitäjän kapeaa sosiaalista eliittiä sekä keskiluokan edustajia. Tosin Ali Pylkkäsen sosiaalisen luokittelun mukaan kukaan Saarijärvellä syytetyistä ei kuulunut eliittiin¹²³, vaan ylempään, ja vielä useammin alempaan keskiluokkaan. Saarijärvellä ylempi ja alempi keskiluokka edustivat paikkakunnan ”parhaimmista” eli heistä voi perustellusti puhua eliittinä ainakin oman paikkakuntansa mittakaavassa. Syytettyjen joukosta keskiluokkaan ja järjestysvaltaan kuuluvat muodostivat yhteensä alle kaksi prosenttia kaikista syytetyistä. Vaikka keskiluokan käsitettä laajennettaisiin Pylkkäsen käyttämän jaottelun mukaisesti ja keskiluokkaan laskettaisiin kuuluvaksi käsityöläiset, jää syytettyjen määrä silti alle viiteen prosenttiin kaikista syytetyistä. Todellisuudessa luku on vielä pienempi, sillä usein ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluneiden syytteitä käsiteltiin käräjillä useita kertoja, jolloin sama syytetty voi olla laskettuna mukaan lukumäärään useita kertoja.

¹²² Apo 2001, 247, 265.

¹²³ Katso s. 26

Myös tunnustusten saanti, todistajista huolimatta, oli hankalaa. Jos syyteeseen liittyi jotain kiistanalaista, se yleensä kaatui. Toisaalta selkeissä tapauksissa henkilön status ei välttämättä suojannut syytetyksi joutumiselta. Esimerkiksi yleisellä tiellä juopotelleet työnjohtaja, lautamies ja osuuskaupanjohtaja saivat syytteen siinä missä itsellinen tai tilallisenpoikakin. Ylempien luokkien vähäinen määrä syytettyjen ja tuomittujen joukossa ei kuitenkaan ole ominaista vain Saarijärvelle, sillä Viitasaarellakin ylempät luokat puuttuivat tuomiokirjoista lähes kokonaan. Ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluneita syytettiin muun muassa juopumuksesta, humalassa autolla ajosta ja reseptiväärennöksistä. Lisäksi ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluneet henkilöt saattoivat joutua käräjille juopoteltuaan yleisellä paikalla. Näin tapahtui vuonna 1927, kun piirineläinlääkäriä, eläinlääkäriä ja nimismiestä syytettiin juopumuksesta yleisellä tiellä. Piirineläinlääkärin syytelistalle lisättiin vielä autolla ajaminen ilman ”asianmukaista ajokorttia”. Käräjillä syytettyjä edustivat asiamiehet, joista ainoastaan eläinlääkärin edustaja myönsi syytteet oikeiksi. Piirineläinlääkärin edustaja kertoi, ettei hänen päämiehensä ”missään tapauksessa ollut juopuneena” ja hänen ohjaamansa auto oli päätynyt ojaan piirineläinlääkärin yrittäessä väistää tiellä ollutta moottoripyörää. Nimismiehen asiamies taas kertoi nimismiehen olleen matokuurin takia heikossa tilassa, ei suinkaan juopumuksen. Jutussa todistajaksi nimettyjen kirkkoherran ja poliisikonstaapelin mukaan syytetyt olivat olleet juovuksissa ja haiskahtaneet viinalle.¹²⁴

Kun tapaus otettiin toisen kerran käsittelyyn, kävi ilmi, että piirineläinlääkäriä epäiltiin myös reseptiväärennöksistä.¹²⁵ Eläinlääkärin kirjoittamat reseptiväärennökset tulivat esille toisen tapauksen yhteydessä, jossa yleinen syyttäjä oli haastanut piirineläinlääkärin oikeuteen lääkärinä annetun laittoman alkoholipitoisen aineen määräämisestä¹²⁶. Tapahtumaketju sai alkunsa, kun sosiaaliministeriön raittius toimisto lähetti 13.1.1928 Vaasan lääninmaaherralle kaksi pirtureseptiä sekä kirjeen, jossa kehoitettiin selvittämään millä perusteella piirineläinlääkäri oli pirtureseptit määrännyt. Synä selvityspyyntöön olivat Jyväskylän kaupungin raittiuslautakunnan saamat ”varmat tiedot” siitä, että jyväskyläläinen varatuomari, jolle eläinlääkäri oli pirtureseptit kirjoittanut, ei omistanut lehmiä.

Vaasan lääninmaaherra reagoi nopeasti, ja määräsi 18.1.1928 toimittamaan poliisitutkinnan ”niin Jyväskylässä, kuin Saarijärven pitäjässäkin”. Poliisikuulusteluissa varatuomari kertoi saaneensa

¹²⁴ JyMa I Ca 1927 sk I § 30.

¹²⁵ JyMa I Ca 1927 sk II § 35.

¹²⁶ JyMa I Ca 1928 tk II § 79.

kyseiset reseptit sairaille eläimilleen eläinlääkäriltä törmättyään tähän sattumalta. Väitteet lehmättömyydestä varatuomari kumosi toteamalla eläintensä oleskelevan Petäjävedellä tilalla, jonka osaomistaja varatuomari oli. Tilaa huoltava pehtori ei tosin kuulusteluissa muistanut, että tilalla olisi ylipäätään eläimiä, varatuomarinkin hän oli tavannut viimeksi yli kymmenen vuotta sitten. Varatuomarin kuulustelujen jälkeen läänin maaherra vaati perusteluja eläinlääkäriltä, joka myönsi kirjoittaneensa kyseiset reseptit, koska oli ”kuullut varatuomarin omistavan Leppäveden pitäjässä maatilaa ja karjaa”. Kuultuaan edellä esiteltyjä osapuolia, maaherra tiedusteli Suomen lääkintähallinnon mielipidettä eläinlääkärin toiminnasta. Lääkintähallinnon mielestä eläinlääkäri oli ”tehnyt itsensä syyppäiksi kieltolain rikkomiseen määräämällä spritiä sen perusteella että on luullut tai kuullut spriiin hakijalla olevan eläimiä”.

Lausunnon johdosta maaherra määräsi Saarijärven nimismiehen nostamaan syytteen, ”johon asiakirjat antavat aiheita”. Käräjillä eläinlääkärin edustaja ilmoitti, ettei eläinlääkäriä voida asettaa syytteeseen, sillä tällä ei ollut aiheita epäillä varatuomaria, joka oli toiminut Jyväskylän kaupungin viskaalina, ja roolinsa puolesta varatuomarin oli kuulunut valvoa kieltolain noudattamista. Varatuomari tyytyi jutun todistajana toistamaan poliisikuulusteluissa kertomansa asiat. Lopulta kihlakunnanoikeus teki päätöksen, jonka mukaan eläinlääkäri ei ollut tehnyt itseään syyppäiksi rangaistavaan tekoon ja syyte hylättiin.¹²⁷

Edellä esitelty tapaus poikkeaa huomattavasti normaalista kieltolakirikoksen käsittelystä ja siihen johtaneista syistä. Ensimmäisenä huomio kiinnittyy syytetyin ja ”rikostoverin” korkeaan asemaan. Toiseksi syyte tuli kihlakunnanoikeuden käsittelyyn epätavallista reittiä pitkin, sillä yleensä poliisikonstaapeli tai raittiuspoliisi haastoi kieltolainrikkajat käräjille. Tässä tapauksessa sosiaaliministeriön raittiusosastolta otettiin yhteyttä Vaasan lääninmaaherraan, joka asiaa selvitettyään valtuutti nimismiehen nostamaan syytteen. Mahdollista on, että sosiaaliministeriö on saanut tietonsa Saarijärven raittiusosastolta, jolle tiedon on voinut antaa joko raittiuspoliisi tai yksittäinen kansalainen. Vaikka menneisyyden tutkiminen ei voi, eikä sen tule ollakaan, oikeudenjakoa¹²⁸, herää väistämättä ajatus siitä, etteivät Saarijärvellä ”Pirtu-Kallenakin¹²⁹” tunnetun eläinlääkärin ja hänen varatuomariystävänsä toiminta kestänyt päivänvaloa. Suojelivatko heitä yhteiskunnallisen aseman lisäksi varatuomarin mahdolliset yhteydet oikeuslaitoksen muihin jäseniin? Vai oliko kyse siitä, että eläinlääkärin tuomio olisi vaatinut vahvempia todisteita?

¹²⁷ JyMa I Ca 1928 tk II § 79.

¹²⁸ Nygård 2001, 15.

¹²⁹ Junnila 1995, 423.

Tosiasia kuitenkin on, että kihlakunnan oikeus päätti vastoin lääkintähallinnon mielipidettä tuomita eläinlääkärin syyttömäksi kieltolakirikokseen.

Miksi Saarijärven eliittiin, tai edes alempaan keskiluokkaan, kuuluneita henkilöitä ei esiintynyt tuomiokirjoissa kuin erittäin marginaalisesti? Elivätkö opettajat ja virkamiehet säädylisempää elämää kuin talolliset tai työmiehet? Uskoakseni yhteisön korkeamassa asemassa olleet henkilöt olivat samalla tavalla silmätikkuja kuin vapaat nuoret miehetkin, mutta ylempien luokkien henkilöitä sosiaalinen kontrolli rajoitti toisin. Henkilön asema yhteisössä määritteli sen, mitä häneltä odotettiin ja nämä odotukset vaikuttivat siihen, miten hän pystyi toimimaan.¹³⁰ Näin ollen esimerkiksi opettajan tai poliisin ammatti ei ollut riisuttavissa oleva rooli. Henkilön statusta määrittivät yhteisön odotukset, joiden mukaan hänen oli elettävä. Todennäköisesti ylä- ja keskiluokka rikkoi kieltolakia ainakin jossain määrin, mutta se tapahtui joko yksityiskodeissa, yksityishenkilöiden järjestämässä tapahtumissa tai mahdollisesti toisella paikkakunnalla.¹³¹ Ylempien luokkien kieltolakiasenteita tutkinut Matti Peltonen on havainnut, että kieltolakivastaisuus lisääntyi, mitä enemmän laki alkoi näkyä eliitin omassa elämässä.¹³² Vaikka Peltosen tutkimus kohdistuu kaupunkien eliittiin, ovat asenteet luultavasti olleet maaseudulla samansuuntaisia. Oletettavasti kapean eliitin ei tarvinnut tyytyä kotipolttoiseen viinaan tai pirttuun, vaan he hankkivat juomansa esimerkiksi tuttujen apteekkareiden tai eläinlääkäreiden välityksellä. Vaikka tuomiokirjojen valossa ylempien luokkien harjoittama kieltolakirikollisuus näyttäytyy marginaalisessa muodossa, raottavat nämä pienet poikkeukset edes hiukan sosiaalisten ryhmien alkoholinkäyttöä kieltolakiaikana.¹³³

2.4.2 Naiset

Oikeuteen asti päätyneistä kieltolakirikollisuudesta suurin osa oli miesten harjoittamaa. Tutkimallani ajanjaksolla käräjillä käsiteltiin ainoastaan 23 tapausta, joissa kieltolakirikoksesta oli syytettynä nainen. Näin ollen naisten osuus syytetyistä jäi alle kolmeen prosenttiin. Syytetyt naiset tuomittiin yleensä myyntiin, valmistukseen tai hallussapitoon liittyvistä kieltolakirikoksista. Juopumuksesta Saarijärvellä ei tutkimallani ajanjaksolla tuomittu yhtään naista. Myös Pihtiputaalla naisten kieltolakirikollisuus oli erittäin vähäistä. Tomi Variksen mukaan tuomioiden

¹³⁰ López & Scott 2000, 29-30.

¹³¹ Hämäläinen 1999, 61.

¹³² Peltonen 1992, 66, 1997, 91.

¹³³ Vrt. Vilkuna 1995, 275-277.

vähyyks johtui naisten toiminnan vähättelemisestä tai tuomitsematta jättämisestä.¹³⁴ Tuomiokirjojen perusteella on hankala arvioida vähäteltiinkö naisten osallistumista kieltolainvastaiseen toimintaan myös Saarijärvellä, mutta tilastojen valossa voidaan todeta, ettei sukupuoli vaikuttanut merkittävästi siihen tuomittiinko syytetty kieltolakirikoksesta vai ei.

Miksi naiset jäivät tuomiokirjoissa marginaaliseen asemaan kieltolakirikollisuuden ja alkoholinkäytön suhteen? On erittäin todennäköistä, että naiset todella käyttivät vähemmän alkoholia kuin miehet, sillä heidän alkoholinkäyttönsä oli 1900-luvun taitteessa vielä epätoivottavampaa kuin miesten. Nuoria tyttöjä valistettiin alkoholista, jonka käytön uskottiin lopulta johtavan seksuaaliseen lankeemukseen ja kunnian menettämiseen.¹³⁵ Naisten elämää jäsensi myös kristillinen ihmiskuva, ja uskonto elämän järjestäjänä oli merkittävämpää naisille kuin miehille.¹³⁶ Raittius, yritteliäisyys ja vastuullisuus kiteytyivät Jumalalle otollisen ihmisyksilön ulkonaisiksi tunnusmerkeiksi¹³⁷ ja kaidalta tieltä poikenneita pyrittiin palauttamaan oikealle polulle ja sääntöjä rikkovia paheksuttiin. Ylä- ja keksiluokan naisten katsottiin edustavan hyveitä, joiden toivottiin lisääntyvän myös työläisnaisten ja kaikkien miesten keskuudessa. Kunniallisen naisen tuli olla seksuaalisesti puhdas ja korostetun siveellinen, ja näin toimia esikuvana muille.¹³⁸ Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, mikseivät naiset ainakaan maalaispitäjissä ottaneet osaa julkisissa tiloissa tapahtuneeseen alkoholin käyttöön. Ilmiö ei kuitenkaan ollut uusi, sillä naiset olivat vähälukuisesti syytettyinä alkoholin nauttimiseen, hallussapitoon, myyntiin tai valmistukseen liittyneissä rikosissa jo 1500–1700-luvulla. Kustaa H. J. Vilkona on selittänyt naisten marginaalista asemaa sillä, etteivät naiset juoneet julkisissa tiloissa ja alkoholia nautittiin yleensä perhepiirissä tai oman sukupuolen kesken silloin, kun talon miesväki oli muualla.¹³⁹

Erottelu julkiseen ja ei-julkiseen tilaan selittää, miksi naiset olivat tuomittuina huomattavasti miehiä harvemmin. Naisten yleisempänä liikkumatilana oli koti ja kotipiiri, kun taas miehet pystyivät vapaammin operoimaan julkisissa tiloissa. Naisille julkiset tilat saattoivat maalaisyhteisössä edelleen merkitä hyveellisyyden menettämistä ja itsensä likaamisen vaaraa. Liikkuminen julkisuudessa ja kunniaattomuuden ajatus kietoutuvat yhteen.¹⁴⁰ Vaikka

¹³⁴ Varis 2003, 57, 70.

¹³⁵ Vehkalahti 2000, 138.

¹³⁶ Ollilla 1998, 147, 65.

¹³⁷ Sulkunen 1996, 18.

¹³⁸ Markkola 2002, 14-15. Ollilla 1998, 170.

¹³⁹ Vilkona 1995, 278-280.

¹⁴⁰ Hapuli, Koivunen, Lappalainen & Rojola 1992, 102.

maailmansotien välissä elettiin monessa mielessä murrosaikaa, on syytä epäillä, että uuden vapauden tuulet puhalsivat kovin eri tavoin agraarisella Saarijärvellä kuin Helsingin taiteilijapiireissä¹⁴¹. Naisten liikkumavapaus yhteisössä oli samalla tavoin, tosin eri syistä, rajattu kuin ylempien luokkienkin. Humalassa julkisessa tilassa remuava naisjoukko olisi epäilemättä herättänyt pahennusta. Lisäksi naisten toiminnan mahdollisuuksia rajoitti oletus siitä, että naisten tuli ylläpitää yhteisön sisäistä järjestystä. Näin ollen epäsovinnaisesti käyttäytyvä nainen jäi vaille oman sukupuolensakin tukea.¹⁴²

Moraalisena malliesimerkkinä toimimisen lisäksi naisten tehtäväksi nähtiin sekä oman sukupuolen että miesten juomisen kontrollointi.¹⁴³ Irma Sulkusen mukaan naisen piti puhtaudellaan ja siveellisyydellään saada mies kapakasta kotiin ja hälventää juoppouden uhka.¹⁴⁴ Oletetun kaksoiskontrolloijan rooli on tuomiokirjojen valossa mielenkiintoinen, sillä naiset eivät toimineet todistajina sen useammin kuin miehetkään. Toisaalta naisten toiminta Saarijärven raittiusseuroissa oli jäsenmäärän perusteella huomattavasti aktiivisempaa vain osassa raittiusseuroja. Esimerkiksi vuoden 1929 vuosikertomuksen perusteella kahdessa seurassa naisten määrä oli yli kaksinkertainen miehiin nähden mutta suurimassa osassa yhdistyksistä miesten ja naisten osuus oli suhteellisen tasaväkinen.¹⁴⁵ Raittiuslautakunnan jäsenistö taas koostui vuoden 1927 perusteella lähinnä miehistä.¹⁴⁶ Mielestäni naisten kieltolakiasenteet tulivat ilmi implisiittisesti, passiivisena vastarintana, joka näkyi esimerkiksi siinä, että oman aviopuolison alkoholinkäyttöä tai viinanvalmistusta ei annettu ilmi. Toki naisten, erityisesti ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluneiden, oli rooliodotustensa mukaisesti vastustettava kieltolakia ainakin julkisesti. Tämäkin asenne muuttui lopulta, kun kieltolain viimeisten vuosien aikana naiset alkoivat vaatia lain kumoamista vedoten muun muassa kieltolain aiheuttamaan lain legitimitietin murenemiseen.

¹⁴¹ Katso esim. Immonen, Mäkinen, & Onnela 2001.

¹⁴² Søgner, Gronberg & Sandvik 2000, 170.

¹⁴³ Katso esim. Vilkuna 1995, 279, Apo 2001, 231-232, Sulkunen 1987, 158.

¹⁴⁴ Sulkunen 1987, 160.

¹⁴⁵ JyMa, Keski-Suomen Ystävät ry. Keski-Suomen raittiuspiiri, piirin paikallisyhdistyksiä koskevien tilastojen toistheet 1922-1937.

¹⁴⁶ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk:t 1924-1932, III 8.

3 KIELTOLAKIRIKOKSET JA ALKOHOLIIN LIITTYVÄT VÄKIVALTARIKOKSET

3.1 Yleisimmät kieltolakirikokset ja niiden käsittely käräjillä

Suomessa kiellettiin vuonna 1919 alkoholipitoisten aineiden valmistus, maahantuonti, myynti, kuljetus ja varastointi. Lisäksi kiellettyä oli alkoholin lahjoittaminen sekä väärän reseptin kirjoittaminen. Kieltolaki pysyi periaatteessa muuttumattomana koko voimassaoloaikansa, ainoastaan yksityiskohtia muutettiin ja rangaistusmääräykset tiukentuivat joka kerta lain muuttuessa. Lisäksi juopuminen oli kiellettyä, mutta siihen liittyvät pykälät olivat aluksi kirjattu rikoslakiin.¹⁴⁷ Kieltolakirikosten määrä kasvoi koko kieltolain voimassaoloajan. Yhtenä syynä pidetään lain legitimitetin romahtamista mikä käytännössä tarkoitti sitä, ettei lakia arvostettu raittiuspiirien ulkopuolella.¹⁴⁸ Toisaalta lain kiristyminen johti myös tiukentuneeseen kontrolliin, jolloin käräjille päädyttiin entistä helpommin. Kun kasvava kontrolli yhdistettiin murenevaan lain kunnioitukseen ei ollut ihme, että myös Saarijärven käräjillä käsiteltiin kieltolakirikoksia vuosi vuodelta enemmän. Taulukkoon 2 on kerätty kaikki käräjillä käsittelyyn päätyneet kieltolakirikokset vuosilta 1927-1930. Luvut on muodostettu laskemalla jokainen kärjäkäsitteley erikseen mukaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että luvut sisältävät kieltolakirikoksia, joita on käsitelty käräjillä ainoastaan kerran, sekä kieltolakirikoksia, joita on käsitelty käräjillä useita kertoja.¹⁴⁹ Taulukon luvut eivät kuitenkaan kerro välttämättä Saarijärven todellisesta faktista kieltolakirikosten määrää, joka on oletettavasti huomattavasti suurempi, vaan ne pohjautuvat ainoastaan ainoastaan ilmitulleisiin, viranomaisten tietoon päätyneisiin rikoksiin.

¹⁴⁷ Seppä 1985, 24-25.

¹⁴⁸ Peltonen 1997, 97.

¹⁴⁹ Päädyin laskemaan kaikki kärjäkäsitteleykerrat erillisinä, sillä halusin tuoda esille sen, kuinka paljon kieltolakirikoksia käräjillä jouduttiin käsittelemään. Samalla oli mahdollista pohtia syitä sille, miksi tiettyjen rikosten ja rikoksista epäiltyjen kohdalla kärjäkäsitteleyä tarvittiin useampia kuin toisten.

Taulukko 2. Saarijärven käräjillä käsiteltyjen kieltolakirikosten lukumäärä (prosenttiosuus) vuosina 1927–1930

	1927	1928	1929	1930
Juopumus	99 (53,5)	100 (47,8)	122 (50,4)	140 (45,3)
Hallussapito	27 (14,6)	39 (18,7)	44 (18,2)	63 (20,4)
Myynti	24 (13,0)	35 (16,7)	37 (15,3)	55 (17,8)
Valmistus	19 (10,3)	27 (13,0)	28 (11,6)	35 (11,3)
Muu	16 (8,6)	8 (3,8)	11 (4,5)	16 (5,2)
Yhteensä	185 (100)	209 (100)	242 (100)	309 (100)

JyMa Saarijärven kärjäkunta, I Ca 1927–1930

Ilmitulleiden kieltolakirikosten perusteella juopumusrikkomukset olivat kieltolakirikoksista yleisimpiä. Käräjillä käsiteltyjen tapausten määrä nousi neljässä vuodessa 100:sta 140:neen. Myös hallussapito- ja myyntirikokset olivat yleisiä ja niiden määrä kaksinkertaistui neljän vuoden aikana. Samoin valmistusrikosten kohdalla tapahtui selvää kasvua. Katteoria ”muu” sisältää syytteitä, johon kuuluivat muun muassa reseptiväärennökset, humalassa autolla ajaminen tai alkoholinvalmistuksessa tarvittavien laitteiden hallussapito. Näiden rikosten määrä vaihteli tutkimusjakson aikana kahdeksasta kuuteentoista. Pelkkien syytteiden tarkastelu ei kuitenkaan ole hedelmällistä. Liitteessä 2 olen eritellyt tarkemmin, mitä kieltolakisyytteille käräjillä tapahtui. Henkilöä vastaan nostettu syyte saattoi johtaa joko sakko- tai vankilatuomioon tai syyttömäksi toteamiseen. Syytteen käsittelyä saatettiin lykätä tai mikäli henkilöä ei yrityksistä huolimatta tavoitettu saatettiin syyte jättää ilmoituksen varaan. Useimmiten juopumus- tai kieltolakirikossyyte johti sakkoihin. Pelkästä juopumuksesta ei saanut vankilatuomiota vaan syytetty oli humalassa ollessaan syyllistynyt esimerkiksi pahoinpitelyyn tai virkavallan väkivaltaiseen vastustamiseen. Vankilatuomioiden taustalla oli useimmiten vuosia kestänyt alkoholinmyynti tai -valmistus.

Liitteestä 2 havaitaan, että suuri osa käräjillä esillä olleista kieltolakirikoksista käsiteltiin uudestaan, sillä tapauksia jouduttiin lykkäämään usein. Tapauksen käsittelyä lykättiin yleensä lisätodisteiden saamiseksi, tai jos syytetty eivät ilmaantuneet käräjäpaikalle. Lykkäystä saattoi vaatia niin syyttäjä kuin syytettykin. Eniten lykkäyksiä tapahtui alkoholinmyyntiä ja -valmistusta käsiteltävien tapausten yhteydessä. Joinakin vuosina yli puolet myyntiä ja valmistusta koskevista syytteistä päätyi uuteen käsittelyyn. Juopumussyytteiden joutuminen uuteen käsittelyyn ei myöskään ollut poikkeuksellista, esimerkiksi vuonna 1929 liki 30 prosenttia juopumussyytteistä

lykättiin uutta käsittelyä varten.¹⁵⁰

Mistä suuri lykkäysten määrä kertoo? Asiaa on mahdollista lähestyä kahdesta näkökulmasta. Juopumusrikoksissa lykkäysten suurin syy oli se, etteivät syytetyt tai heidän edusmiehensä vaivautuneet paikalle. Osasyynä saattoi olla se, että syytetyt olivat ulkopaikkakuntalaisia, joten he eivät enää käräjien pitoaikaan olleet paikkakunnalla. Käräjäistunnosta poisjääminen saattoi olla passiivista vastarintaa kieltolakia ja sitä valvovia viranomaisia kohtaan. Rikosta ja siitä seuraavaa tuomiota ei nähty niin suureksi, että paikalle olisi vaivauduttu. Myynti- ja hallussapitorikosten lykkääminen ei johtunut yleensä syytettyjen poissaolosta, vaan siitä, että syytetyt itse vaativat lykkäystä saadakseen mahdollisuuden kerätä heille edullisia todistajalausuntoja. Syyttäjä saattoi vaatia tapauksen uutta käsittelyä lisätodisteiden hankkimiseksi. Johanna Hämäläisen mukaan Viitasaaren käräjillä esiintyi ”huomattavia määriä totuutta muuntelevia tai mistään mitään tietämättömäksi heittäytyviä syytettyjä ja todistajia”¹⁵¹, eikä ilmiö ollut tuntematon Saarijärvelläkään. Todistajien haluttomuus totuuden selvittämiseksi voidaan tulkita protestiksi kieltolakia vastaan. Kieltäytymällä yhteistyöstä kieltolakiviranomaisten kanssa todistajat antoivat tukensa kieltolakirikoksista syytetyille. Myös yhteisön sisäinen solidaarisuus saattoi vaikuttaa todistajalausuntoihin, samoin pelko siitä, että mahdollinen tuomio karkoittaisi luotettavan myyjän tai valmistajan markkinoilta. Totuudesta poikkeaminen saattoi kuitenkin käydä kalliiksi, jos vilpillisyys pystyttiin käräjillä näyttämään toteen. Alkoholipitoisen aineen jatketusta luvattomasta myynnistä kuultuna olleen henkilön todettiin syyllystyneen perättömän lausunnon antamiseen ja asioiden salaamiseen. Rangaistukseksi syytetty määrättiin vuodeksi kuritushuoneeseen, ja menettämään kansalaisluottamuksensa viideksi vuodeksi.¹⁵² Kyseistä tapausta voidaan pitää poikkeuksellisena, sillä se oli tutkimusajalla ainoa laatuaan.

3.1.1 Juopumus ja alkoholipitoisen aineen hallussapito

Juopumus oli sekä Saarijärvellä että muuallakin Suomessa¹⁵³, kaikkein yleisin kieltolakirikos. Kuten aikaisemmin on mainittu, tuomittiin juopumuksesta rikoslakiin kirjatun asetuksen perusteella. Kieltolain astuessa voimaan 1919 tuli juopumuksesta asettaa syytteeseen henkilö, joka

¹⁵⁰ Katso liite 2. Myös liitetaulukossa kaksi on noudatettu samaa periaatetta kuin Taulukossa 2, eli jokaisen tapauksen jokainen käsittelykerta on laskettu mukaan erillisinä tapauksina.

¹⁵¹ Hämäläinen 2000, 394.

¹⁵² JyMa Bf si 20 1926-1929. 13.8.1928. § 1.

¹⁵³ Suomen tilastollisen vuosikirja 1928-1930.

yleisellä tiellä tai muulla julkisella paikalla oli juovuksissa ja aiheutti pahennusta. Vuonna 1921 lakia muutettiin, ja syytteeeseen tuli asettaa henkilö, joka esiintyi julkisella paikalla ”nähtävästi juopuneena”.¹⁵⁴ Tämä tarkoitti sitä, että henkilön syytteeeseen asettamiseen riitti pelkkä juopumus julkisella paikalla, erityistä pahennusta ei enää tarvinnut herättää. Lakia muutettiin vielä 1931, jolloin ”nähtävästi juopunut” korvattiin ”ilmeisen juopuneella”, ja lisäksi henkilön tuli ”juopumuksen johdosta matkaansaattaa häiriötä tai pahennusta”.¹⁵⁵ Veli Verkon mielestä lakia lievennettiin, sillä juopumuksesta tuomittujen määrät olivat 1920-luvun loppua kohden paisuneet ”fantastisen suuriksi”, eivätkä kaikki tuomitut enää mahtuneet vankiloihin. Vankiloiden täyttyminen taas johtui siitä, ettei tuomituilla ollut varaa maksaa sakkoja, joten he suorittivat rangaistuksensa vankilatuomiolla.¹⁵⁶

Tutkimallani ajanjaksolla Saarijärven käräjillä juopumussyytteitä käsiteltiin yhteensä 461 kappaletta, joista tuomio langettiin kolmessa tapauksessa neljästä eli tuomioon johti 360 syytettä. Tuomitut olivat yleensä nuoria miehiä: alle 30-vuotiaita tuomituista oli yli 65 prosenttia, 20–25-vuotiaiden muodostaessa syytettyjen enemmistön. Vähiten syytettyjä löytyi alle kaksikymmentävuotiaiden ja yli kolmekymmentäviisivuotiaiden joukosta. Juopumuksesta syytetyt kuuluivat todennäköisimmin joko sekatyötä tekeviin tai ammatittomiin. Yhdessä nämä ryhmät muodostivat yli puolet syytetyistä. Myös tilallisenpojat saivat usein syytteen juopumuksesta, noin yksi kuudesta juopumuksesta syytetty oli tilallisenpoikia. Todennäköisimmin juopumuksesta syytetty oli kotoisin Saarijärven kylästä, Uraisilta tai oli ulkopaikkakuntalainen.

Juopumusrikoksista ei syytetty yhtäkään naista ja ainoastaan yhdessä kärjäistunnon todistajalausunnossa viitataan naisten alkoholin käyttöön. Vuoden 1929 syyskäräjillä raittiuslautakunnan jäsen kertoi saapuneensa kotitarkastuksen yhteydessä ”salatansseihin”, joissa epäilty sekä ”vieläpä tämän vaimonsakin olivat olleet päihtyneinä”. Syytteen sai silti vain Pyhäjärvenkylältä kotoisin oleva talollisenpoika alkoholipitoisen aineen myynnistä sekä ”yleisen juopumuksen sallimisesta” talossaan.¹⁵⁷ Valtakunnallisesti naiset olivat juopumusrikoksissa selkeää vähemmistö. Esimerkiksi vuonna 1927 koko maassa juopumusrikoksista syytettiin yli 84 000 miestä ja noin 2 500 naista. Naisten alkoholinkäyttö kytkeytyi selkeästi asuinpaikkaan ja kaupunkien vapaampi ilmapiiri voidaan havaita myös tilastoissa. Kaupungeissa syytettynä oli yli 52 500 miestä ja melkein 2 300 naista, kun taas maaseudulla syytettynä oli 32 000 miestä ja

¹⁵⁴ Suomen asetuskokoelma 1921 n:o 283, 43 § 6. Verkko 1942, 30.

¹⁵⁵ Suomen asetuskokoelma 1931 n: 161, 43 § 6.

¹⁵⁶ Verkko 1942, 32-33.

¹⁵⁷ JyMa I Ca 1929 sk II § 77.

ainoastaan 236 naista.¹⁵⁸

Kuten juopumukseen, myös alkoholin hallussapitoon syylistyneistä suurin osa oli miehiä. Hallussapitorikossyytteitä käsiteltiin kaiken kaikkiaan 173 kappaletta, joista ainoastaan viidessä syytettynä oli nainen. Tuomio langetettiin kaikkiaan 128 tapauksessa eli noin 74 prosentille syytetyistä. Hallussapitorikoksista syytettyjen muotokuva oli pitkälti samanlainen juopumuksesta syytettyjen kanssa. Suuri osa syytetyistä oli nuoria, alle 30-vuotiaita miehiä, yleisimmin 21-25 vuotiaita. Toisaalta hallussapitosyytteiden määrä ei vähentynyt ikävuosien lisääntyessä, vaan yli neljäkymmenvuotiaat olivat useammin syytettynä kuin esimerkiksi kaksikymmentävuotiaat. Sosiaalisen statuksen perusteella hallussapidosta syytettiin eniten sekatyöläisiä tai ammatittomia, heitä oli noin 47 prosenttia syytetyistä. Tilallisenpoikia oli hallussapidosta syytettynä lähes 19 prosenttia ja tilallisia ja työmiehiä molempia noin 12 prosenttia. Syytettyjen yleisin kirjoillaolopaikkakunta oli Saarijärven kirkonkylä tai Uurainen.

Alkoholin hallussapidosta jäi useimmiten kiinni iltamatilaisuuksissa, joten on hankalaa arvioida milloin alkoholi oli tarkoitus päätyä myyntiin ja milloin juotavaksi. Hallussapitorikoksista syytetyt miehet olivat usein syytettynä myös juopumuksesta, joten oletettavaa, että alkoholia oli tarkoitus nauttia itse. Koska naisia ei tuomiokirjojen perusteella tavattu humalassa, oli heidän tarkoituksena todennäköisimmin alkoholin myyminen. Yleisemmin syytetyiltä löydettiin hallustaan vain pieniä määriä alkoholipitoista ainetta. Takavarikoidut määrät vaihtelivat puolen litran ja litran välillä ja juoma oli joko kotipolitoista viinaa tai spriitä. Suurempia määriä tavattiin silloin tällöin, ja tällöin alkoholia saattoi löytyä useita litroja, viinatehtaiden yhteydessä kymmeniäkin litroja¹⁵⁹.

Juopumus- ja hallussapitorikokset käsiteltiin käräjillä rutiininomaisesti ja usein tuomittu ei itse saapunut paikalle vaan häntä edusti valtakirjan nojalla poliisikonstaapeli. Näin meneteltiin silloin, kun syyte oli yksiselitteinen ja tuomio selvä. Järjestelystä oli hyötyä molemmille osapuolille. Maaseudulla matkat käräjäpaikalle saattoivat olla pitkiä, jolloin sakkotuomion lisäksi syytetyntä kontolle jäivät matkakulut ja menetetyt työtunnit. Edustajina toimineet poliisit taas saivat työstään korvauksen¹⁶⁰. Koska juopumussyytteet langetettiin poikkeuksia lukuun ottamatta joko yleisellä tiellä tai yleisessä iltamissa humalassa esiintymisestä, tuli tapahtuman myöntäminen halvemmaksi kuin päinvastaisen väittäminen ja mahdollisten todistajapalkkioiden maksaminen. Jos

¹⁵⁸ Suomen tilastollinen vuosikirja 1928, 216-217.

¹⁵⁹ Esim. JyMa I Ca 1928 tk I § 49, JyMa I Ca 1930 tk II § 97, JyMa I Ca 1927 tk II § 60.

¹⁶⁰ Tuomion julistamisen jälkeen ilmoitettiin poliiseille maksettu korvaus, joka yleensä vastasi muutaman vuorokauden päiväsakkojen summaa.

juopumuksesta syytetty henkilö saapui käräjille itse, oli hänen tarkoituksenaan usein syytteen lieventäminen tai kumoaminen. Tästä esimerkkinä vuoden 1928 syyskäräjien ensimmäisessä ja toisessa istunnossa käsitelty tapaus, jossa 27-vuotiaasta talollisenpoikaa syytettiin ”nähtävästi juopuneena esiintymisestä nuorisoseurantalolla pidetyissä iltamissa”. Käräjillä syytetty kielsi asian, jolloin käsittelyä lykättiin seuraavaan istuntoon, jonne syytetyn todistajiksi saapui kaksi työmiestä sekä talollisenpoika, jotka kaikki todistivat, ettei ”syytetty vaikuttanut päihtyneeltä tai edes väkijuomia nauttineelta”. Koska nimismies ei pysynyt osoittamaan syytetyn humalatilaa, kihlakunnanoikeus hylkäsi syytteen.¹⁶¹

Sekä juopumus- että hallussapitorikokset olivat tyypillisiä nuorten miesten, yleensä joko sekatyöläisten ja ammatittomien tekemiä rikoksia. Myös tilallisenpojat saivat usein syytteitä samoista rikoksista. Juopumuksesta ja hallussapidosta syytetyt eivät yleensä olleet syöllistyneet muihin rikoksiin, mutta poikkeuksiakin löytyi ja henkilöt saattoivat syöllistyä muihin rikoksiin alkoholin vaikutuksen alaisen. Vaikka hallussapitorikokset olivatkin suurimmaksi osaksi pienimuotoisia, harjoitti osa syytetyistä ammattimaista pirtun trokausta, joka yleistyi maaseudulla 1920-luvun lopulla. Hallussapitorikokset kytkeytyivät kiinteästi alkoholin myymistä ja valmistusta koskeviin rikoksiin, joita esittelen seuraavassa luvussa.

3.1.2 Myynti ja valmistus

Taulukosta 2 (ks. luku 3.1.) käy ilmi, että ilmitulleet alkoholinmyyntiä koskevat syytteet nousivat neljässä vuodessa kahdestakymmenestä neljästä viiteenkymmeneenviiteen tapaukseen eli niiden määrä kaksinkertaistui. Alkoholinmyyntiin liittyneitä syytteitä käsiteltiin vuosina 1927–1930 kaikkiaan 151, joista 75 johti tuomioon. Yhtenä syynä ilmitulleiden myyntirikosten ylestymiseen käräjillä saattoi vaikuttaa pirtuntrokausten ammattimaistuminen, mikä lisäsi pirtun määrää pimeillä markkinoille.¹⁶² Lisääntyneen laittoman viinan lisäksi kontrolli tiukentui. Raittiuslautakunnan pöytäkirjoista käy ilmi, että kieltolakia pyrittiin valvomaan muun muassa lisäämällä raittiudenvalvojien määrää ja tekemällä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa.¹⁶³

¹⁶¹ JyMa I Ca 1928 sk I § 61 ja 1928 sk II § 77.

¹⁶² Vuosina 1929–1930 Suomessa takavarikoitiin yli miljoona litraa pirtua, minkä on arvioitu olleen vain 10 prosenttia kokonaismäärästä Pullat 1993, 37.

¹⁶³ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2. Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. Esim. pk 27.1.1928, 14.3.1928, 17.2.1929.

Myyntirikoksiin syyllistyneistä suurin osa oli miehiä, naisia syytettiin myyntirikoksista ainoastaan kahdeksassa tapauksessa. Tyypillisimmin alkoholinmyynnistä kiinnijäänyt oli alle kolmekymmentävuotias mieshenkilö. Suurimman ryhmän muodostivat 21–25-vuotiaat miehet (26,4 prosenttia syytetyistä), mutta alle kaksikymmentävuotiaat olivat syytetyinä melkein yhtä usein (25 prosenttia syytetyistä). Laittomasta alkoholinmyynnistä syytetyistä suurimman ryhmän muodostivat sekatyöläiset, joiden osuus oli lähes kolmekymmentä prosenttia. Työmiehiä syytettiin myynnistä viidesosassa tapauksista, ja ammatittomia ja tilallisenpoikia molempia reilussa kuudesosassa tapauksista. Todennäköisimmin syytetyin kirjoillaolopaikkakunnaksi oli merkitty Saarijärven kirkonkylä tai Uurainen, tai hän oli ulkopaikkakuntalainen. Saarijärvellä myytävä alkoholi oli useimmiten joko kotipoltoista viinaa tai vaihtoehtoisesti ”spriitä”, eli salakuljetettua pirtua. Muutamissa myyntisyytteissä esiin nousi päihdyttävän oluen myynti.¹⁶⁴ Alkoholin myynti tapahtui yleisissä tapahtumissa, kuten iltamissa ja muissa juhlissa. Paikkakuntalaiset tiesivät myös taloja, joista viinaa oli mahdollista käydä ostamassa.

Kotipolttaisen alkoholin myymiseen kuului oleellisena osana alkoholin valmistus, joka ei ainakaan tuomiokirjojen perusteella ollut yhtä yleinen rikos kuin alkoholin myynti. Kotipoltto oli tyypillinen maaseudun rikos ja säilyi sellaisena koko lain voimassaolon ajan.¹⁶⁵ Laittomaan alkoholinvalmistukseen liittyviä tapauksia käsiteltiin Saarijärven kärjillä vuosina 1927–1930 yhteensä 109 kappaletta. Yli puolet tapauksista jouduttiin ottamaan uudelleen käsiteltäviksi vähintään kerran, ja tuomion sai lopulta 54 syytettyä. Kihlakunnanoikeudelle ongelmallisinta viinan valmistuksen liittyvien rikosepäilyjen yhteydessä oli todellisten syyllisten selvittäminen, tai pikemminkin oikean henkilön syylliseksi todistaminen. ”Viinatehtaita” etsiessä törmättiin usein metsässä pakeneviin miehiin¹⁶⁶, ja käräjätuvassa mitä läpinäkyvimpiin selityksiin siitä, miksi paikalle oli päädytty.¹⁶⁷

Alkoholin valmistuksesta syytettiin tavallisesti alle kaksikymmentäviisivuotiaita nuoria miehiä, suurimman ryhmän muodostivat alle kaksikymmentävuotiaat, joiden osuus syytetyistä oli noin 35 prosenttia. Toiseksi suurin ryhmä oli 21–25-vuotiaat miehet, joita oli syytetyinä hiukan yli 27 prosenttia. Sosiaalisen statuksen perusteella suurimmaksi alkoholinvalmistuksesta syytettyjen ryhmäksi nousivat ammatittomat ja työmiehet, joiden osuus syytetyistä oli lähes 50 prosenttia.

¹⁶⁴ Esim. JyMa I Ca 1927 sk II § 89, JyMa I Ca 1930 sk II § 102.

¹⁶⁵ Rasinaho 2006, 25.

¹⁶⁶ Esim. JyMa I Ca 1982 sk I § 43, JyMa Ca I 1930 tk I 45.

¹⁶⁷ Esim. vuonna 1930 kotitekoisen viinan valmistuksesta syytetty palstatilallisenpoika löysi Mahlun kylässä viinatehtaan sattumalta marjareissulla (JyMa 1930 sk II 101) ja talollisenpoika päätyi viinatehtaalla hiihdedettyään paikalle vain hiukan ennen raittiuspoliiseja (JyMa 1928 tk II 49).

Tilallisenpoikia oli syytettyinä 18 prosenttia ja tilallisia yli 16 prosenttia. Alkoholinvalmistus oli ainoa rikos, jossa syytettyjen tilallisten määrä nousi yli 15 prosentin. Valmistusrikoksista syytetyt olivat kotoisin pääsääntöisesti joko Saarijärven kirkonkylästä tai Uuraisilta.

Alkoholinmyynti- ja valmistussyytteiden käsittely käräjillä ei sujunut yhtä jouhevasti kuin juopumus- ja hallussapitosyytteiden. Ellei syytetyn syyllisyyttä vastaan ollut aukotonta näyttöä, olivat myynti- ja valmistusrikossyytteet olivat prosesseja, jotka vaativat useita käsittelykertoja lukuisine todistajalausuntoineen. Syytetyt saattoivat kieltää niin alkoholin myynnin kuin valmistuksenkin, vaikka heidät olisi tavattu verekseltään viinapannujen vierestä metsästä.¹⁶⁸ Viinankeiton harmittomuutta yritettiin korostaa sillä, että juoma tuli itselle eikä myyntiin, kuten Hännilän kylässä ”juhannusviinaa” valmistanut talollinen kertoi.¹⁶⁹ Myynti- ja valmistusrikokset olivat juopumus- ja hallussapitorikosten tavoin nuorten miesten harjoittamaa rikollisuutta. Erojakin on havaittavissa, sillä näistä rikoksista syytettiin vuosittain naisia, tosin edelleen marginaalisesti. Myynti- ja valmistusrikoksista syytetyistä ainakin osa oli ammattimaisia kieltolakirikollisia, tai vähintään kieltolakirikollisuuden elämäntavakseen valinneita henkilöitä, jotka joutuivat käräjille kerta toisensa jälkeen. Toisaalta viranomaisten kontrolli epäilemättä kohdistui tiukemmin jo ennestään tuttuihin viinan valmistajiin ja myyjiin.

3.1.3 Muu kieltolakirikollisuus

Juopumuksen, hallussapidon sekä alkoholin myynnin ja valmistuksen lisäksi käräjillä käsiteltiin muita kieltolakirikollisuuden piiriin kuuluvia rikoksia. Niistä yleisimpiä olivat mäskin ja rankin sekä alkoholin valmistukseen sopivien kalusteiden hallussapito¹⁷⁰. Lisäksi käräjillä käsiteltiin juopuneena autolla ajamista¹⁷¹ sekä väärrien alkoholireseptien kirjoittamista¹⁷². Syytettyjen joukossa oli muutamia naisia, jotka olivat yleensä syytettyinä rankin tai mäskin hallussapidosta.¹⁷³ Muille kieltolakirikoksille oli tyypillistä, että ne kytkeytyivät yleensä johonkin toiseen kieltolakirikokseen. Esimerkiksi rankin ja mäskin hallussapito oli vahvasti kytköksissä kotipolttoisen viinan valmistukseen.

¹⁶⁸ Esim. JyMa I Ca 1928 II §79, JyMa I Ca 1929 sk I 102.

¹⁶⁹ JyMa I Ca 1928 sk I § 139.

¹⁷⁰ Esim. JyMa I Ca 1928 tk II §59, JyMa I Ca 1929 tk I §36, JyMa I Ca sk I § 87.

¹⁷¹ JyMa I Ca 1930 tk I § 113.

¹⁷² JyMa I Ca 1927 sk II §35.

¹⁷³ JyMa I Ca 1930 tk II § 5.

Muita kieltolakirikoksia käsiteltiin käräjillä vuosittain kuudestatoista kahdeksaan kappaletta. Sekä määrällisesti että prosentuaalisesti niitä tehtiin eniten vuonna 1927 ja vähiten vuonna 1928. Vuonna 1930 rikoksia tehtiin määrällisesti yhtä paljon kuin vuonna 1927, mutta koska kaikkien kieltolakirikosten määrä oli noussut, jäi niiden prosentuaalinen osuus 6,6 prosenttiin kaikista kieltolakirikoksista. Yhteensä muita kieltolakirikossyytteitä käsiteltiin vuosina 1927–1930 käräjillä yhteensä 51, joista tuomioon johti 24 syytettä ja lähes puolet muista kieltolakisyytteistä joutui uuteen käsittelyyn. Yhtenä syynä lienee se, että osa muihin kieltolakirikoksiin syyllistyneistä kuului Saarijärven kapeaan eliittiin, joten heillä oli sekä halua että varaa syytteen kumoamiseen. Muihin kieltolakirikoksiin syyllistyneiden sosiaalinen status poikkeaa edellä esitellyistä, vaikka suurimman syytettyjen ryhmän muodostavat edelleen sekatyöläiset ja ammatittomat yhteensä lähes 40 prosentin osuudella syytetyistä. Tilallisenpojat ja tilalliset ovat toiseksi suurin ryhmä, heitä on syytetyistä yhteensä hiukan yli 30 prosenttia.

Mielenkiintoisin ryhmä on kuitenkin keski- ja yläluokka, jonka osuus on syytetyistä lähes 10 prosenttia. Ryhmän koko jää toki pieneksi verrattuna muiden syytettyjen ryhmään. Toisaalta on huomioitava, että ryhmään kuuluvat olivat syytettyinä erittäin marginaalisesti myös kaikissa muissa kieltolakirikoksissa. Muihin kieltolakirikoksiin syyllistyneiden ikäjakauma poikkeaa myös muista kieltolakirikoksista. Suurin osa syytetyistä, yhteensä 44 prosenttia, oli yli 36-vuotiaita. Tosin 21–25-vuotiaat muodostivat syytetyistä 20 prosenttia, mutta esimerkiksi alle kaksikymmenvuotiaita oli syytettyinä vain 12 prosenttia.

3.2 Alkoholi ja väkivalta

Alkoholin ja väkivallan suhde nousee esille suomalaisesta alkoholikulttuurista puhuttaessa. Ilmiö ei ole uusi, sillä jo ennen kieltolakia aikalaiskeskusteluissa oltiin huolestuneita suomalaisen rahvaan tavasta juoda. Matti Peltonen on artikkelissaan ”Kuinka suomalainen viinapää syntyi?” analysoinut 1900-luvun taitteen keskustelua alkoholista ja alkoholikulttuurista. Vaikka Peltonen toteaa artikkelissaan aikaisten ylitulkitsevan suomalaiseen viinan juontiin liittynyttä väkivaltaisuutta, on alkoholi yksi väkivaltaa aiheuttavista katalysaattoreista aseiden ja väestörakenteen ohella¹⁷⁴. Toisaalta väkivaltarikosten motivaatiopohjaa 1500-luvun Suomessa selvittäneen Heikki Ylikankaan mielestä alkoholin asema väkivaltaisuuden selittäjänä ei ole

¹⁷⁴ Peltonen 1988, 17-18. Lehti 2001, 33.

ongelmaton. Hän katsoo, että aggression syyt olivat ihmisten välisissä kanssakäymisissä.¹⁷⁵ Tärkeänä aggressiivisuuden selittäjänä 1500-luvun Suomessa Ylikangas pitää keskinäistä kilpailua, joka purkautui eritoten oman ryhmän jäsenten välillä ja jota kiihdytti sosiaalisen nousun kanavien harventuminen.¹⁷⁶

Kieltolakiaikana sekä alkoholinkulutus että väkivaltaisuudet lisääntyivät merkittävästi.¹⁷⁷ Aikalaiset pitivät raaistuneen ilmapiirin syynä lisääntyntä alkoholinkäyttöä. Väkivaltaisuuden lisääntymistä selitettiin myös biologialla ja kansanluonteella.¹⁷⁸ Yhtenä väkivaltaisuuksien syynä nähtiin kansalaissota, joka oli Veli Verkon mielestä ”väkivaltarikollisuuden kannalta pahinta mitä kansa voi kohdata”¹⁷⁹. Viljo Hytönen piti ”siveellisen villiintymisen” syynä kieltolain sijasta yhteiskunnassa tapahtunutta arvojen ja käsitystapojen muutosta, joka johti suomalaisen ”juron pitkä- ja salavihaisen, kostonhaluisen ja kullervomaisen luonteen” vuoksi kansan kaikkein huonoimpien vaistojen kiihottumiseen.¹⁸⁰

Tässä luvussa keskityn Saarijärvellä tehtyihin väkivalta- ja henkirikoksiin, jossa yhtenä osatekijänä oli alkoholi. Kieltolain aiheuttamaa jännitettä tarkastellaan sekä tilastollisesti että yksittäisten tapausten avulla. Syytetyn alkoholinkäyttö tulee yleensä esille joko syytteessä, poliisikuulustelun pöytäkirjoissa tai todistajalausunnoissa. Saarijärvellä erilaisia alkoholin vaikutuksen alaisina tehtyjä kiusan- ja väkivallantekoja käsiteltiin tutkimusajanjaksolla yhteensä 101 kappaletta. Taulukossa 3 esitellään rikoksia, joissa syytetty henkilö on ollut teon tapahtumahetkellä alkoholinvaikutuksen alaisena. Taulukkoa tulkitessa on huomioitava, että osa syytteistä on ollut päällekkäisiä, eli yksi henkilö on voinut olla syytettynä useammasta rikoksesta yhdellä kertaa. Lisäksi kolmen viimeisen sarakkeen (humalassa suoritettu, viranomaiseen yms. kohdistuva väkivallan teko, viranomaisen yms. humalaiseen kohdistama väkivallan teko ja humalassa tehty henkirikos) syytteitä käsiteltiin käräjillä yleensä useammin kuin kerran. Esimerkiksi humalassa tehtyjä ja käräjille päätyneitä henkirikoksia tapahtui tutkimallani aikaväillä yhteensä kolme, mutta käsittelykertojen määrä nostaa tapausten lukumäärän suuremmaksi. Syytteet rauhanhäirinnästä, aseistettuna esiintymisestä tai kotirauhan häirinnästä selvitettiin useimmiten yhdellä käsittelykerralla, joten nämä luvut vastaavat melko tarkasti syytetyinä olleiden henkilöiden lukumääriä.

¹⁷⁵ Ylikangas 1971, 150, 134.

¹⁷⁶ Ylikangas 1971, 197.

¹⁷⁷ Katso esim. Lehti 2001 ,

¹⁷⁸ Esim. Verkko 1936

¹⁷⁹ Verkko 1936, 343.

¹⁸⁰ Hytönen 1920, 388-393.

Taulukko 3. Saarijärven käräjillä vuosina 1927–1930 käsitellyt, alkoholin vaikutuksen alaisina tehdyt rikokset, lukumäärä (prosenttiosuus)

Vuosi	1927	1928	1929	1930
Rauhanhäiritseminen	4 (19,0)	6 (20,1)	6 (27,0)	9 (31,0)
Aseistettuna esiintyminen	8 (38,1)	4 (13,8)	4 (18,2)	8 (27,6)
Kotirauhan häirintä	1 (5,0)	4 (13,8)	2 (9,1)	3 (10,3)
Toiseen henkilöön kohdistunut väkivalta	2 (9,5)	1 (3,0)	2 (9,1)	2 (6,9)
Viranomaiseen kohdistunut väkivalta	3 (14,2)	5 (17,2)	4 (18,2)	5 (17,2)
Viranomaisen juopuneeseen kohdistama väkivalta	3 (14,2)	5 (17,2)	2 (9,1)	2 (6,9)
Henkirikos	0 (0,0)	4 (13,8)	2 (9,1)	0 (0,0)
Yhteensä	21 (100)	29 (100)	22 (100)	29 (100)

JyMa Saarijärven käräjäkunta. I Ca 1927-1930

Taulukosta 3 havaitaan, että eniten ongelmia viranomaisille tuottivat rauhanhäiritseminen sekä aseistettuna esiintyminen. Syytteitä kotirauhanhäiritsemisestä käsiteltiin vuosittain 1-4 kappaletta. Toiseen henkilöön kohdistuneita väkivallan tekoja käsiteltiin vuosittain kaksi kappaletta lukuunottamatta vuotta 1928, jolloin niitä tuli ilmi ainoastaan yksi. Viranomaiseen kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan tässä tapauksessa kaikkiin kieltolakia valvoneisiin henkilöihin, kuten poliisiviranomaisiin tai raittiuspoliiseihin kohdistuneita pahoinpitelyitä. Lisäksi viranomaisiksi on laskettu iltamissa tai vastaavissa tapahtumissa järjestystä valvoneet henkilöt. Viranomaisten kohtaamaan väkivaltaan liittyneitä syytteitä käsiteltiin käräjillä vuosittain kolmesta viiteen kappaletta. Viranomaisten juopuneeseen henkilöön kohdistuneita väkivaltaisuuksia käsiteltiin hiukan vähemmän, vähimmillään kaksi, enimmillään viisi kappaletta vuodesta. Henkirikosten käsittely Saarijärvellä oli suhteellisen harvinaista. Vuosina 1927 ja 1930 niitä ei käsitelty ollenkaan, vuonna 1929 henkirikoksia käsiteltiin kahdesti ja 1928 neljästi.

3.2.1 Juopumus, rähinä, aseet – revolverikulttuuri saarijärveläisittäin

Alkoholi, rähinä ja aseistettuna esiintyminen yhdistyivät iltamakulttuuriin. Ei ollut mitenkään poikkeuksellista, että iltamien ja tanssien yhteydessä tehtyjen juopumus- ja hallussapitosyytteiden yhteydessä syytettyjen todettiin laittoman pullon lisäksi kantavan mukaan pientä käsiasetta tai puukkoa. Martti Lehden mukaan käsiaseet lisääntyivät kansalaissodan jälkeen ja maaseudulla niistä tuli statusaseita, joiden käyttö keskittyi tanssi- ja iltamatappeluihin. ”Revolverikulttuurilla”

tarkoitetaan 1920-luvulla yleistynyttä nuorten miesten tapaa lähteä viikonloppuiltamiin humaltumaan ja tappelemaan aseiden kanssa.¹⁸¹ Revolverikulttuurin piirteitä on mahdollista havaita myös saarijärveläisten tanssi- ja iltamatapahtumissa, tosin mielekkäämpää on puhua ”puukkokulttuurista”, sillä puukkoja löytyi humalaisten hallusta aseita useammin.¹⁸²

Tuomiokirjojen syyte ilmoituksissa juopuneiden henkilöiden mainittiin ”häiritsevän yleistä rauhaa”, ”räyhäävän” tai ”rähisevän”, mutta termien tarkempi määrittely jää avoimeksi. Edellä mainitut verbit viittasivat siihen, ettei syytetty ollut pelkästään huomattavasti juopunut, vaan hänen käyttöksensä oli muita läsnäolijoita häiritsevää ja uhkasi heidän turvallisuudentunnettaan. Häiritsevä juominen oli mitä todennäköisimmin kontekstisidonnaista, ja muun muassa henkilöiden sosiaalinen status ja esimerkiksi juopumispaikka vaikuttivat siihen, miten muut läsnäolijat humalaisia sietivät. Tästä johtuen rähinästä ja rauhanhäirinnästä syytetyt joutuivatkin useimmiten haastetuiksi käräjille iltamissa tai yleisellä tiellä tapahtuneesta juopumuksesta ja rähinästä. Rähinöivän juopumisen tulkitsen alleviivatuksi humalatilaksi, johon yhdistyi konfliktihakuisuutta. Väkivallan kohteeksi näissä tilanteissa joutui joko kanssajuomari tai kulloinkin juomista kontrolloiva taho. Matti Virtanen on kuvaillut suomalaista juomista ”uhmakkaana korvikkeena taistelulle” epäoikeudenmukaista ja kahlehtivaa valtaa vastaan, riippumatta vallan läsnäolosta juomistilanteissa.¹⁸³ Mielestäni tämä kuvaus sopii kieltolakiajan juomiseen. Vaikka humaltuminen ei ollut sallittua, julkinen juopottelu oli yleistä, eli jo itsessään kielto lain legitimizeetin olemattomaksi julistava protesti. Näkyvällä humaltumisella voitiin osoittaa välinpitämättömyyttä sekä ylhäältä annettuja normeja että paikallistason viranomaisia kohtaan.

Väkivaltaa ja sen kontrollointia Kannaksen rajaseuduilla vuosina 1885–1917 tutkinut Juha Rajala toteaa alkoholin vauhdittaneen naimattomien miesten väkivaltaa, nuorten miesten ollessa suurin yhteisöllistä väkivaltaa harjoittava ryhmä. Rajalan mukaan julkisessa tilassa vallitsi pysyvä ristiriita työmiesten vapaa-ajan viettotapojen ja järjestysnormien välillä. Päihtyneenä oleilu julkisilla paikoilla aiheutti jännitettä miesjoukon ja ympäristön, varsinkin poliisin välillä.¹⁸⁴ Myös Saarijärvellä nuorten miesten julkinen juopottelu ja rähinöinti päätyivät todennäköisimmin viranomaisten tietoon. Väkivaltaisesta käyttäytymisestä syytetyistä yli puolet olivat 25-vuotiaita

¹⁸¹ Lehti 2001 55- 67, ibid.

¹⁸² Lehden mukaan puukot liittyivät suunnittelemattomaan väkivaltaan ja olivat käsiaseita yleisempi tappoväline. (Lehti 2001, 59-60). Tutkimallani ajanjaksolla Saarijärvellä kuolemaan johtaneita puukotuksia ei kuitenkaan tapahtunut huolimatta siitä, että puukot liittyivät humalassa tehtyihin, impulsiivisiin väkivaltaisuuksiin (Esim. JyMa I Ca 1930 sk I §175, JyMa I Ca 1927 tk II §34).

¹⁸³ Virtanen 1982, 14-15.

¹⁸⁴ Rajala 2004, 367-370.

tai nuorempia. Väkivaltaisuuksista syytetyt olivat myös useimmiten joko tilallisenpoikia tai ammatittomia, samoin muut maatyöläiset ja työmiehet olivat usein syytettyinä.¹⁸⁵

Rähinöinti saattoi johtaa väkivaltaisiin nujakoihin, joiden seurauksena jompikumpi tai molemmat osapuolet saattoivat loukkaantua vakavasti. Ilmitulleista rikoksista pahoinpitelyt ja nujakoinnit tapahtuivat yleensä tanssi- ja iltamatilaisuuksissa kuten vuonna 1927, jolloin palstatilallisen poikaa lyötiin puukolla käteen, mutta osapuolet onnistuivat sopimaan tapahtuman keskenään.¹⁸⁶

Väkivaltaisuuksudet eivät ainakaan todistajalausuntojen perusteella edellyttäneet aikaisempaa riitaa tai kaunaa. Joulukuussa 1929 tapahtuneessa välikohtauksessa talollisenpoikaa puukotti kasvoihin sama henkilö, jonka kanssa hän oli vain hetkeä aikaisemmin nauttinut viinaa.

Todistajalausunnossaan syytetty ei osannut kertoa teolleen syytä, eikä kertomuksensa mukaan muistanut puukotusta ollenkaan, kuten ei ”muistakaan kysymyksessä olevan yön tapahtumista sen jälkeen kuin oli (puukotetulle) viinaa tarjonnut”.¹⁸⁷ Taulukosta 3 käy ilmi, että humalaisten keskinäisiä mittelöitä käsiteltiin käräjillä vuosittain noin kaksi kappaletta. Määrän olisi voinut olettaa olevan suurempi etenkin jos osa nuorisosta lähti iltamiin väkivaltaan varautuen ja tappelu miellettiin illan kohokohdaksi.¹⁸⁸ Yksi selitys voi olla se, etteivät kaikki tappelut päättyneet käräjille. Ryyppykavereiden kesken tapahtuneet pieniä ruhjeita aiheuttaneet nujakat voitiin sopia keskenään, mihin viittaa aikaisemmin esitelty tapaus, jossa uhria oli puukotettu käteen. Pidänkin todennäköisenä, että käräjille päättyivät ainoastaan sellaiset kahden humalaisen henkilön väliset selkkaukset, jotka ylittivät yhteisön toleranssirajan¹⁸⁹ eli olivat tarpeeksi vakavia tai käytetty väkivalta suuntautui ulkopuolista kohtaan. Lisäksi käräjille päättyivät tapaukset, joissa osapuolilla oli jo valmiiksi kaunaa keskenään, ja oikeudenkäynnillä haettiin sekä rahallista että sosiaalista hyvitystä tapahtuneelle. Voidaan olettaa, että kieltolakirikollisilla ei välttämättä ollut halua tuoda humalapäisiä rähinöitä poliisien tietoon tai ylipäätään olla tekemisissä lakia valvovien viranomaisten kanssa enempää kuin oli pakko.¹⁹⁰

Yhtenä rauhanhäiritsemisen muotona voidaan pitää myös toisten koteihin humalassa tunkeutumista. Kotirauhanhäiritsijöiden motiivit jäivät yleensä hiukan epämääräisiksi. Vuonna 1929 humalainen talollisenpoika tunkeutui erääseen asuntoon Saarijärven kylässä ja isännän

¹⁸⁵ Isän ammattistatuksella virkakirjoihin merkityt muodostivat yli puolet syytetyistä. Muita maatyöläisiä oli syyteistä hiukan yli 20 % ja työmiehiä 15 %).

¹⁸⁶ JyMa I Ca 1927 tk I §34.

¹⁸⁷ JyMa I Ca 1929 tk I § 58.

¹⁸⁸ Lehti 2001, 60.

¹⁸⁹ Anttila & Törnudd 1983, 91-92.

¹⁹⁰ Myös Rajala katsoo, että yksityistä väkivaltaa pyrittiin salaamaan viranomaisilta mahdollisuuksien mukaan. (Rajala 2004, 368).

ollessa poissa kotoa ”hätyytteli mitä törkeimmällä tavalla talonväkeen kuuluvia naishenkilöitä”. Käräjillä syytetty kertoi, että oli toisen mieshenkilön kanssa nauttinut väkiviinaa ja poikennut sen jälkeen edellä mainittuun taloon, jossa he olivat jatkaneet juopottelua talonväen luvalla mutta loppuillasta ja hätyyttelystä hänellä ei ollut mielikuvia.¹⁹¹ Toisessa kotirauhanhäirintätapauksessa kotirauhanhäirinnästä syytetyllä ja kantajalla oli erilainen käsitys siitä, sopiko syytetyn oleskella talossa vai ei. Syytteen mukaan vastaaja oli haastettu käräjille, sillä hän oli tunkeutunut vahingontekotarkoituksessa kantajan kotiin. Syytetyn mukaan hänet oli pyydetty sisälle taloon useampaan otteeseen ja isäntäkin oli ollut eteisessä vastassa. Todistajat kertoivat, että kun päihtynyttä syytettyä oli tuotu taloon selviämään oli hän kaatanut kipsiveistoksen, jonka oli tarjoutunut korvaamaan, mutta tämä korvaus ei kuitenkaan syytetyn mukaan ollut kelvannut kantajalle.¹⁹²

Edellisissä tapauksissa kyse ei ollut varsinaisesta kotirauhanhäirinnästä vaan pikemminkin siitä, että kotiin kutsut henkilöt eivät käyttäytyneet sopivalla tavalla ja aiheuttivat humalaisella käyttäytymisellään isäntävälle harmia. Kontrollioimaton käytös ei kuitenkaan ollut pahantahtoista toisin kuin suurimmassa osassa taloon tunkeutumista. Yleensä kotirauhanhäirintä oli silkkaa ilkivaltaa, joka ilmeni esimerkiksi talon ikkunoiden rikkomisena. Kotirauhan häiritseminen ei ollut poikkeuksellinen ilmiö, vaan 1920-luvulla häirintärikokset kolminkertaistuivat maailmansotaa edeltäneisiin vuosiin nähden ja olivat ominaisia nimenomaan maaseudulle ja maalaistaajamille.¹⁹³ Yleispätevää selitystä käytökselle ei kuitenkaan ole tarjottu, Todistajalausunnoista ei yleensä käynyt ilmi, että kotirauhanhäirinnän taustalla olisi ollut vanhoja kaunoja tai muuta epäsovia häiritsijän ja häirinnänkohteeksi joutuneen kesken. Yhteinen nimittäjä voidaan löytää siitä, että usein kotirauhanhäirintä suuntautui yhteisön varakkaimpiin henkilöihin, tai ainakin yhteisössä ammatinsa puolesta hiukan poikkeuksellisiin henkilöihin. Uhreiksi joutuivat ainakin tilallinen, apteekkari ja taiteilija.¹⁹⁴ Kotirauhaan syyllistyneet taas kuuluivat ammatittomiin tai sekatyöntekijöihin eli olivat taloudelliselta asemaltaan huonomassa asemassa.

3.2.2 Alkoholinkäyttö osana henkirikoksia

Alkoholi toimi katalysaattorina kuolemaan johtaneissa väkivaltaisuuksissa. Tutkimallani

¹⁹¹ JyMa I Ca 1928 tk I § 6.

¹⁹² JyMa I Ca 1928 tk I § 97.

¹⁹³ Lehti 2001, 107.

¹⁹⁴ JyMa I Ca 1930 tk I § 86 & § 92, JyMa I Ca 1930 tk II § 2, JyMa I ca 1927 tk I § 42.

ajanjaksolla Säarijärven kihlakunnan oikeudessa käsiteltiin yhteensä kolme tapausta, joissa henkirikoksesta syytetty oli tapahtuma-aikaan nauttinut alkoholia. Kaikissa tapauksissa myös uhri oli ollut, tai ainakin hänen väitettiin olleen, humalassa. Seuraavaksi esittelen tarkemmin kaksi alkoholinkäytön yhteydessä tapahtunutta kuolemantapausta¹⁹⁵, joiden avulla tuon esille myös saarijärveläisten keskinäisiä suhteita, arvoja, sekä kieltolain aiheuttamia konflikteja.

Henkirikoksia on mahdollista luokitella tekotilanne-motiivitietojen pohjalta, jolloin ne muodostavat kymmenen pääluokkaa, joihin kuuluvat muun muassa ryypiskelyväkivalta-, huvitteluväkivalta- ja keskinäinen viha-kategorioiden alla tapahtuneet henkirikokset. Ryypiskelyväkivallalla tarkoitetaan henkirikoksia, joille ei löydy muuta motiivia kuin osapuolten humalainen aggressiivisuus ja joissa lopullisena kimmokkeena on toiminut esimerkiksi riita viinapullosta tai häviö korttipelissä. Ryypiskelyväkivallasta joskus hankalastikin erottuva huvitteluväkivalta taas kytkeytyi aktiiviseen konfliktin etsimiseen. Tähän kategoriaan kuuluvat henkirikokset tapahtuivat yleensä julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa kuten iltamissa. Keskinäinen vihanpito -ryhmä sisältää henkirikokset, jossa osapuolten kesken oli jo pidemmän aikaa vallinnut vihasuhde tai jokin aatteellinen tai poliittinen skisma.¹⁹⁶ Kaikki Saarijärvellä tapahtuneet henkirikoksiin johtaneet rikokset olisi mahdollista pelkäksi ryypiskelyväkivallaksi. Kuolemantapaukset tapahtuivat yksityishenkilöiden kotona tilanteissa, joissa ainakin osa läsnäolijoista oli nauttinut alkoholia ja tunsu toisensa. Todistajalausuntoja tarkastelemalla on mahdollista löytää taustalta muita tekijöitä eikä tapausten kategorisointi vain yhteen luokkaan ole helppoa, eikä välttämättä tarpeellistakaan.

Ensimmäinen analysoitava henkirikos tapahtui vuoden 1928 elokuussa. Tuulensuuntorpassa, Saarijärven kylässä ammuttiin nuorta mäkitupalaista kuolettavasti hämärissä olosuhteissa. Poliisikuulustelupöytäkirjoista kävi ilmi, että illan aikana tapahtumapaikalla oli juotu viinaa ja pelattu korttia. Panoksina kortinpeluussa olivat olleet muun muassa pontikkapullo sekä haulikko, jonka taposta syytetyksi joutunut torpparinpoika oli itselleen voittanut. Aamuyöstä juoman vähetessä oli otettu lähtöryppy, joiden yhteydessä syytetylle ja tämän veljelle syntyi riita erään puukon omistussuhteista, jonka jälkeen yksi pelaajista ammuttiin pihamaalle. Käräjillä tapausta puitiin pitkään ja paikalle kutsuttiin runsaasti todistajia. Lopulta kenellekään ei langetettu syytettä,

¹⁹⁵ Tarkempaan analysointiin valitsin tapaukset, joissa kyse oli muustakin kuin pelkämästä ryypiskelyväkivallasta. Näiden kahden tapauksen osalta tuomiokirja-aineisto oli myös huomattavasti runsaampaa, ja syytteissä puhuttiin lähtökohtaisesti taposta. Kolmas alkoholinkäytön yhteydessä kuolemaan johtanut tapaus käsiteltiin vuoden 1928 välikäräjillä kuoleman tuottaneena pahoinpitelynä. Kyseessä oli humalaisten miesten väkiviinan hinnasta johtunut kiista, joka päättyi toisen osapuolen kuolemaan. (JyMa I Cg si 20 1926-1929, 1928 18. 4, § 1.)

¹⁹⁶ Lehti 2001, 91-94, *ibid.*

sillä tarpeeksi vahvoja todisteita epäillyn vangitsemiseksi ei saatu. Tapaus alistettiin Vaasan hovioikeudelle, joka palautti sen takaisin käsittelyyn, mikä ei kuitenkaan muuttanut tuomiota.¹⁹⁷

Mäkitupalaisen kuolinpaikka oli Tuulensuun torppa, joka tuomiokirjojen todistajalausuntojen perusteella oli köyhä ja huonomaineinen tila, jossa elanto hankittiin laittomalla alkoholin myynnillä ja valmistuksella. Tilan isäntä oli lähtenyt Amerikkaan jo 1900-luvun alussa, joten arjen sujumisesta vastasi talon emäntä poikiensa kanssa¹⁹⁸, jotka todistajalausuntojen mukaan olivat ”tuttuja tappelemaan”. Myös öistä kuolemantapausta pidettiin todistajalausunnoissa muunakin kuin humalaisten välienselvittelynä puukon omistuksesta. Todistajat kertoivat, että taposta syytetyllä ja surmatuksi joutuneen siskolla oli maalaisyhteisöä puhuttanut suhde ja pariskunta lapsineen asui surmatun luona ”susiparina”. Vihkimättömän parin ja aviottoman lapsen kanssa eläminen oli ollut surmatulle sosiaalisesti haastavaa. Sisaren kummipyynnön hän oli torjunut toteamalla ”ettei hän lähde papilla itseään haukututtamaan, kun ilmankin kyläkunta moittii ja haukkuu, että hän suosii vihkimätöntä paria”. Vihkimättömyyttä pahempi sosiaalinen taakka on voinut olla se, että sisar oli valinnut kumppanikseen pahaatapaisten tuulentupalaisen¹⁹⁹, joka tuomiokirjoista saatujen tietojen perusteella ei täyttänyt nuhteettoman nuoren miehen kriteereitä. Henkirikoksen käsittelyn yhteydessä esille nousivat myös todistajina olleiden henkilöiden keskinäiset riidat. Todistajalausuntoja annettiin huomattava määrä, mutta ne olivat keskenään ristiriitaisia, ja samojenkin henkilöiden todistukset saattoivat muuttua käsittelyn edetessä. Huonomaineisuuden leimaa vieritettiin mielellään muiden niskoille ja toisen todistajan uskottavuutta yritettiin heikentää esimerkiksi siten, että laitonta ketunmetsästystä harjoittaneen henkilön toimet oli uhattu kertoa poliisille.²⁰⁰

Tapaus osoittaa miten monisäikeisiä ja yhteisön sisäisiä siteitä ja arvoja kuvaavia tapahtumia tuomiokirjojen sivuilta on löydettävissä. Tapauksen voisi helposti tulkita stereotyyppiseksi humalaisen miesporukan riitelyksi, joka johti pikaistuksissa tehtyyn tappoon vaikka kyseessä oli ilmeisesti surmatun ja syytetyn ongelmallinen sukulaissuhde. Huomionarvoista on, ettei syytetty lopulta saanut tuomiota. Näin ollen henkirikokseen oli voinut syllistyä joku toinen henkilö,

¹⁹⁷ JyMa I Ca 1928 sk I § 7 & JyMa I Ca 1928 sk II § 67.

¹⁹⁸ Talon emäntä ja hänen poikansa olivat syytettyinä käräjillä mm. laittoman alkoholipitoisuuden jatkuvasta laittomasta myynnistä, valmistuksesta sekä juopumuksesta (esim. JyMa I Ca sk II § 83).

¹⁹⁹ ”Tuulentupalaisuus” viittaa huonoon ja epämääräiseen elämään. Satu Apon ”pahan pesäkemalli” teorian mukaa huonot tavat, kuten alkoholismi, ovat kasaantuvia, ja kertyvät tiettyjen talojen, ja tiettyjen sukujen kannettavaksi. Tutkimani periodi on liian lyhyt tämän teorian todentaminen, mutta tuomiokirjojen valossa näyttäisi siltä, että ainakin osa kieltolakirikoksista, sekä myös pahoinpitely- ja henkirikoksista kasaantui tiettyjen perheiden ympärille (Apo 1995).

²⁰⁰ Edellä esiteltyä tapausta käsitelty JyMa I Ca 1928 sk I § 7 ja JyMa I Ca 1928 skII § 67.

jolloin kuolemaan johtaneet syyt olisivat toiset. Oleellista on huomata, että aiemmin esitetty väittäminen siitä, ettei alkoholi sinällään laukaissut väkivaltarikoksia, tulee todistetuksi. Alkoholinvaikutuksen alaisena tehty tappo tulee siis tässä tapauksessa nähdä osana laajempaa kontekstia.

Toinen analysoitavaksi valittu henkirikos tapahtui elokuussa 1929, jolloin nuori työmies ampui hengenvaarallisesti talollista, joka myöhemmin menehtyi vammoihinsa. Kuten edellisessäkin tapauksessa, henkirikoksen todistajina toimineiden henkilöiden lausunnot olivat keskenään ristiriitaisia ja niiden painotukset vaihtelivat riippuen todistajan suhteesta uhriin tai syytettyyn. Yhdistelemällä todistajalausuntoja, uhrin (joka vielä ensimmäisten kuulustelujen aikaan oli elossa) sekä syytetyn kertomuksia, voi päivän tapahtumista ja henkilöiden taustoista muodostaa kokonaisuuden, joka valaisee ampumiseen johtanutta tilannetta. Tapahtumien kulku oli saanut alkunsa iltapäivällä, jolloin syytetty erään toisen miehen kanssa oli saapunut uhrin talolle nauttimaan alkoholia ja pelaamaan korttia. Kortinpeluu oli kuitenkin päätynyt tappeluunjakkaan, jossa sekä uhri että syytetty olivat saaneet vammoja. Talon isäntä oli tämän jälkeen lähtenyt sitomaan haavojaan lääkärille, ja vierailijat olivat suunnanneet iltamiin, jossa oli nautittu lisää viinaa ja uhattu tappaa talollinen. Välienselvittely jatkuikin myöhemmin samana iltana, kun talosta aikaisemmin hädätetyt miehet saapuivat takaisin ja talon omistajaa ammuttiin rintaan ja kaulaan. Todistajalausunnoissa osa piti ampujana syytettyä, osa ei tiennyt kuka uhria oli ampunut.²⁰¹

Todistajalausuntojen mukaan uhrin ja syytetyn välit olivat jo pitkään olleet huonot. Yksi todistajista kertoi uhrin joitakin vuosia sitten lyöneen syytettyä pullolla päähän. Toinen taas muisti, että syytetty oli jo aikaisemmin yrittänyt ampua uhria, mutta ase oli onnistuttu ottamaan pois. Useat todistajat mainitsivat, että syytetty oli suunnitellut uhrin tappamista ja muun muassa lausunut, että ”Veret siellä roiskii kun minä [uhria] huiskin”. Tuomiokirjojen perusteella emme kuitenkaan voi selvittää lopullista syytä sille, mitkä olivat syytetyn motiivit uhrin surmaamiselle. Osviittaa henkilöiden suhteiden tulehtumiselle voidaan silti saada. Syytetty oli uhrin sisaren avioton lapsi ja asunut koko ikänsä uhrin vanhempien kasvattilapsena. Käräjillä syytetty kertoi, että oli koko ajan yrittänyt päästä sovintoon uhrin kanssa, joten kasvattilapsen hyväksyminen perheeseen ei ollut sujunut aivan ongelmitta.²⁰² Uhrin ja syytetyn välien kiristymisen osasyynä oli viinanmyynti. Todistajalausunnoista on sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti ymmärrettävissä, että uhri möi laittomasti viinaa. Lisäksi myöhemmin käräjillä esitetyn todistajalausunnon mukaan

²⁰¹ JyMa I Ca 1929 sk I § 188.

²⁰² JyMa I Ca 1929 sk I § 188.

uhri oli tapahtumapäivän aamuna vierailut todistajan luona, nauttinut spriitä ja kertonut ostaneensa edullisesti 600 litraa ”rohtoja”. Samalla uhri oli maininnut, että säilytyspaikasta oli hävinnyt 5-6 pönttöä, joiden viemisestä hän syytti ”omia kasvattejaan” eli ampumisesta syytettyä työmiestä.²⁰³

Uhrin ja syytetyn elämä näyttääkin ainakin tuomiokirjojen valossa kietoutuvan pitkälti lainvastaisen toiminnan ympärille. Sekä uhrin että syytetyn nimi löytyi tuomiokirjoista kieltolakirikoksista syytettyjen joukosta vuosi toisensa jälkeen. Epäselväksi jää, oliko syytetty vastuussa uhrin rohtotynnyreiden katoamisesta, ja jos oli, oliko hänen tarkoituksenaan myydä viina uhrin markkinoilla. Toisaalta voi olla, ettei rohtojen varastaminen liity asiaan ollenkaan, ja syyt talollisen kuolemaan johtaneeseen tapahtumasarjaan liittyvät esimerkiksi henkilöiden keskinäiseen vihanpitoon.

Yllä esitellyistä tapauksista on löydettävissä muutamia yhtäläisyyksiä. Ensinnäkin molemmissa tapauksissa henkirikoksen osapuolet olivat toiselleen tuttuja. Molemmissa tapauksissa syytetty olivat uhreja nuorempia. Luvut ovat tilastollisesti yhteneviä Lehden esittämiin lukuihin, joiden mukaan miesuhrit olivat tekijöitä vanhempia, uhrien keski-ikä ollessa noin kolmekymmentä vuotta, tekijöiden keski-ikä taas hiukan yli 26 vuotta.²⁰⁴ Huomioitavaa on, että molemmissa tapauksissa uhrin sosiaalinen status oli syytettyä korkeampi. Henkirikoksia yhdistää myös se, että molemmissa tapauksissa uhrin tai syytetyn elämään liittyi ainakin jollain tavoin kieltolain rikkomiseen ja elannon ansaitseminen alkoholinvalmistamisen tai –myynnin avulla. Ensimmäisessä tapauksessa syytettynä ollut mies oli perheineen Saarijärven kylällä tunnettu huonomaineisesta elämästä, johon liittyi viinan myyminen sekä valmistaminen. Toisessa tapauksessa uhri tunnettiin viinanmyyjänä, eikä syytettykään ollut täysin viaton, mitä kieltolakirikoksiin tulee.

Toinen henkirikoksia yhdistävä tekijä on se, että molemmissa tapauksissa avioton lapsi on jossain muodossa aiheuttanut skismaa syytettyjen ja uhrien välille. Aviottoman lapsen synnyttäminen ei maaseutuyhteisössä ollut sinällään mitenkään poikkeuksellista. Vaikka aviottomuus oli tavallista, arvostettiin avioliitossa syntynyttä lasta aviotonta enemmän, jolloin aviottomaan lapseen suhtautuminen saattoi olla negatiivista ja aviottoman lapsen status säilyi läpi elämän.²⁰⁵ Tähän

²⁰³ JyMa I Ca 1929 sk II § 2.

²⁰⁴ Lehti 2001, 151.

²⁰⁵ Saarimäki 2005, 100.

viittaa se, että talollinen puhui sisarensa aikuisesta pojasta edelleen ”kasvattina”, mikä viittaa siihen ettei kyseinen henkilö ollut täysin tasa-arvoinen perheenjäsen. Naimatonta raskautta voitiin pitää häpeällisenä ja nainen saattoi joutua kyläyhteisön kollektiivisen tuomitsemisen kohteeksi, ja näin ollen tuottaa häpeää lähipiirilleen. Myös aviottoman lapsen isää arvioitiin sen mukaan, miten hän suoriutui aviottoman lapsen huolehtimisesta.²⁰⁶ Maaseudun luvatonta seksuaalisuutta Saarijärvellä tutkinut Kirsi Pohjola-Vilkuna toteaa yhteisön kontrollin olleen tiukempaa samaan sosiaaliseen ryhmään kuuluneiden kesken. Aviottoman lapsen isän tehtävänä oli ”korjata jälkensä” eli joko avioitua raskaaksi saattamansa naisen kanssa tai maksaa lapsen elatuksesta ja samalla poistaa aviottoman lapsen yhteisölle aiheuttama häpeä.²⁰⁷ Yhteisön tarkkailun kohteeksi joutuivat myös aviottoman lapsen vanhemmat. Yleensä pelkkä aviottoman lapsen synnyttäminen ei johtanut paheksuntaan, vaan henkilön elämässä oli myös muita yhteisön normijärjestelmää rikkovia piirteitä²⁰⁸.

Mäkitupalaisen sisar joutui yhteisön silmätikuksi mitä luultavimmin valittuaan itselleen huonomaineisen sulhaskandidaatin. Sisaren muihin, sosiaalista paheksuntaa mahdollisesti herättäneisiin ulottuvuuksiin emme kuitenkaan tuomiokirjojen avulla pääse käsiksi. Sama koskee toisessa tapauksessa esitellyn talollisen ja tämän sisaren aviottoman lapsen suhdetta. Vaikka edellä mainitut tapaukset eivät suoraan liity kieltolakirikosiin, antavat ne meille mahdollisuuden tarkastella millaisissa sosiaalisissa tiloissa kieltolakirikolliset kohtasivat. Tapaukset nostavat esille myös sen, millaista sosiaalista kontrollia kieltolakirikollisiin tai epämääräistä elämää harjoittaviin kohdistettiin sekä yhteisön että lähipiirin taholta.

3.3 Kieltolain kontrolloijat ja kiertäjät napit vastakkain

Edellisissä luvuissa on käsitelty tyypillisimpiä kieltolakirikoksia sekä alkoholin vaikutuksen alaisena tehtyjä muita rikoksia. Taulukossa 3 esitellään yhtenä rikostyyppinä humalaisten viranomaiseen kohdistama väkivalta ja viranomaisen juopuneeseen kohdistama väkivalta. Viranomaisiin kohdistuneita väkivaltaisuuksia tuli ilmi vuosittain kolmesta viiteen, mutta yksittäisten ilmitulleiden tapausten todellinen määrä oli hiukan alhaisempi, sillä joitakin tapauksia täytyi käsitellä useamman kerran. Syytteitä humalaisten henkilöiden väkivaltaisesta kohtelusta käsiteltiin kahdesta viiteen vuosittain. Tuomiokirjojen perusteella kieltolakiviranomaisten ja

²⁰⁶ Saarimäki 2010, 92, 112-113.

²⁰⁷ Pohjola-Vilkuna 1995, 49.

²⁰⁸ Saarimäki 2010, 115.

kieltolakirikollisten välit vaikuttivat tulehtuneilta, toisessa rintamassa seisoivat kieltolain noudattamista valvovat ”pamppukaartilaiset”, vastapuolella taas yleistä lakia ja järjestystä uhkaavat huligaanit.

3.3.1 Kieltolakia kontrolloivat henkilöt väkivallan kohteina

Poliisin ja virkamiesten kohtaama väkivalta ei ollut tuomiokirjojen mukaan Saarijärvellä mitenkään poikkeuksellista, sillä vuosittain ainakin muutama viranomaisen joutui väkivaltaiseen selkkaukseen humalaisen kanssa. Lievimmillään väkivalta ilmeni tapauksissa, joissa juopunut henkilö vastusti joko iltamissa ollutta raittiusvalvojaa tai poliisia ja sai syytteen viranomaisen väkivaltaisesta vastustamisesta. Tyypillinen esimerkki on vuoden 1929 tapahtunut välienselvittely. Elokuvanäytöstä häirinnyt humalainen itsellinen tuomittiin rauhanhäirinnästä, järjestysmiesten vastustamisesta sekä haitan tekemisestä poliisikonstaapelille heidän poistaessaan syytettyä paikalta.²⁰⁹ Vuoden 1928 toisilla syyskäräjillä taas syytettiin mieshenkilöä juopumuksesta, rauhanhäirinnästä ja järjestysmiehen vastustamisesta. Syytetty myönsi syytteistä ainoastaan juopumuksen, mutta todistajat kertoivat, että iltamissa järjestyksenvalvojana ollut mies oli kasvot veressä kertonut syytetyn lyöneen häntä. Kyseinen järjestysmies ei itsekään selvinnyt puhtain paperien, sillä hän oli potkimalla yrittänyt estää syytetyn takaisinpääsyn iltamiin. Kihlakunnanoikeus tuomitsi syytetyn järjestysmiehen vastustamisesta väkivaltaa käyttäen lieventävien asianhaarojen vallitessa pidettäväksi yhden kuukauden vankeudessa.²¹⁰

Tyypillisesti humalaisten ja erilaisten kontrollitahojen kahakointi rajoittui iltamiin ja muihin julkisiin tilaisuuksiin, samoin yhteenotot yleisillä teillä olivat mahdollisia. Huhtikuussa 1930 poliisikonstaapeli kohtasi yleisellä aiemmin alkoholipitoisen aineen myynnistä syytetyn pientilallisen, jolla oli hallussaan puoli litraa viinaa. Konstaapelin yrittäessä saada viinaa pois syytetyltä tämä ryhtyi vastustamaan poliisia väkivaltaisesti. Käräjillä pientilallinen kielsi tapahtuneen mutta tapahtuman silminnäkijät vahvistivat konstaapelin näkemyksen. Syytetyn vaatimasta lisänäytöstä huolimatta hänet tuomittiin alkoholipitoisen aineen luvattomasta myynnistä, juopumuksesta ja virantoimituksessa olevan virkamiehen väkivaltaisesta

²⁰⁹ JyMa I Ca 1929 tk II § 68.

²¹⁰ JyMa I Ca 1928 sk II § 67.

vastustamisestakin.²¹¹

Poliisit kohtasivat väkivaltaa myös joutuessaan vierailemaan ihmisten kodeissa. Poliisin saapuessa selvittämään ilmoitettua kotirauhanhäirintää, teki juopunut syytetty vastarintaa siinä määrin, että poliisilta menivät rikki ”liivit ja kellonperät”²¹². Pahimmat riitapukarit eivät rauhoittuneet edes putkareissulla. Hevosellaan humalassa kirkonkylällä ajanut palstatilallinen vastusti kiinniotta viimeiseen asti ”yrittäen lyödä ja repiä viejiä, ja riuhtoi niin, että reki kaatui ja usein yritti karata käsistä”. Putkastakin samainen palstatilallinen karkasi, mutta hänet tavoitettiin myöhemmin nuorisoseuran talolta, tosin vähemmän humalaisena.²¹³

Vakavin ilmitullut poliisiviranomaiseen kohdistunut fyysinen uhka tapahtui joulukuussa 1929, jolloin nuorisoseuran iltamista poistuvan poliisikonstaapelin autoa kohti ammuttiin kaksi laukausta, joista toinen osui autossa kyytimiehenä olleeseen kansakoulunopettajaan. Ampumisesta pidätettiin nuori mieshenkilö, joka kertomansa mukaan oli ollut iltamissa juovuksissa mutta ei muistanut ampumistapahtumasta mitään. Todistajalausunnoissa todettiin, että syytetty oli seissyt ”ampuma-ase asennossa” laukausten tulosuunnalla. Syytetty kielsi tapahtuneen, sillä hänellä ei kertomansa mukaan ollut mitään autossa istujia vastaan.²¹⁴ Kihlakunnanoikeus kuitenkin tuomitsi syytetyn vaikean ruumiinvamman tuottamasta pahoinpitelystä ja juopumuksesta. Samalla syytetty sai rangaistuksen alkoholipitoisen aineen luvattomasta valmistuksesta ja myynnistä. Koska syytetty oli alle 18-vuotias, muodostivat kaikki syytteet yhteensä yhdeksän kuukauden pituisen vankeusrangaistuksen.²¹⁵

Poliisien ja raittiusviranomaisten väkivaltainen toiminta herätti syytetyissä halveksuntaa, mikä ilmenee sekä tuomiokirjojen lausunnoissa esimerkiksi toteamuksina kieltolakia valvoneiden ”virkaintoisuudesta”²¹⁶. Tuomiokirjojen mukaan poliisien ja raittiudenvalvojen fyysistä koskemattomuutta uhattiin suoraan. Viranomaiset perustelivat omaa väkivaltaan turvautumistaan itseensä kohdistuvan väkivallan pelolla. Jossain tapauksissa jää tosin epäselväksi, oliko poliisia uhkailtu vai ei, ja toimiko näissä tapauksissa väkivallan laukaisijana jokin muu syy.²¹⁷ Pidän todennäköisenä, että suurin osa viranomaisiin ja kieltolain valvojiin kohdistuneista

²¹¹ JyMa I Ca 1930 tk I 89, JyMa I Ca tk II § 6, JyMa I Ca 1930 sk I §4.

²¹² JyMa I Ca 1928 tk I § 6.

²¹³ JyMa I Ca 1929 tk I § 77.

²¹⁴ JyMa Ca I 1930 tk I § 70.

²¹⁵ JyMa Ca I 1930 tk II § 82.

²¹⁶ Esim. JyMa I Ca 1929 sk II § 49.

²¹⁷ Esim. JyMa I Ca 1927 tk I § 33, JyMa I Ca 1928 tk II § 63, JyMa I Ca tk II § 68.

väkivaltaisuuksista tuli ilmi, sillä oletettavasti viranomaiset halusivat hyvitystä tekemästään työstä sekä työssä kohdatuista epäoikeudenmukaisuuksista. Ilmitulleiden tapausten perusteella vaikuttaa myös siltä, että käräjäoikeus piti viranomaisten kertomuksia uskottavimpina, ja he saivat korvauksia kohtaamastaan väkivallasta. Mahdollista on, että viranomaiset jättivät ilmoittamatta tapaukset, joissa tapahtunut väkivalta oli molemminpuolista, ja joissa viranomaisten oma toiminta ei olisi ollut laillista. Seuraavassa luvussa keskityn tapauksiin, joissa uhrina oli juopunut kieltolainriikkoja ja syytettynä kieltolainvalvomisesta vastaava henkilö.

3.3.2 ”Tarpeellista väkivaltaa”? Kieltolakia valvovia viranomaisia vastaan nostetut syytteet väkivaltarikoksista

Kieltolainvalvojen ja poliisiviranomaisten käyttämä väkivalta nousee esiin kieltolakirikoksista syytettyjen todistajalausunnoista. Rauhanhäirinnästä tai poliisiviranomaisen väkivaltaisesta vastustamisesta syytetyt henkilöt saattoivat kertoa, että iltamia valvoneet viranomaiset tai virantoimituksessa olleet poliisit olivat itse syyllistyneet tarpeettomaan väkivaltaan tai pahoinpitelyihin. Yleisin tilanne, jossa poliisi- tai raittiusviranomaiset käyttivät väkivaltaa juopunutta vastaan tapahtui iltamissa. Joskus saattoi käydä niin, että käräjillä käsiteltiin ensin poliisia (tai muuta kieltolain toteutumista valvovaa viranomaista) vastaan suunnattua väkivaltaa, jonka jälkeen kyseinen viranomainen oli syytettynä esimerkiksi pahoinpitelystä

Vuoden 1929 toisilla syyskäräjillä käsiteltiin tapausta, jossa kaksi juopunutta mieshenkilöä oli saapunut taiteilijan pihalle ja puhunut kovalla äänellä sopimattomuuksia. Humalaisten yrittäessä sisään taloon paikalle hälytetty poliisi oli ajanut miehet pois. Todistajalausunnossa taiteilijan vaimo kertoi, että miehet olivat jääneet ”kekkustelevaan” tielle. Vaimo oli kuullut humalaisten miesten uhanneen tappaa heitä hätyytelleen poliisin.²¹⁸ Tapahtuman kulkua käsiteltiin seuraavan vuoden talvikäräjillä, jolloin toinen mieshenkilöistä oli haastettu paikalle juopumuksesta ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Syytetty taas oli haastanut kotirauhanhäirintää selvittäneen poliisin ja syytti tätä pahoinpitelystä. Syytetty oli lähettänyt Saarijärven kihlakunnan oikeudelle kirjeen, jossa hän myönsi syyllistyneensä juopumukseen mutta kielsi vastustaneensa viranomaisia, koska oli ollut ”siinä määrin juopuneena etten kyennyt itse itseäni huolehtimaan enkä millään tavoin poliisia vastustelemaan”. Kertomansa mukaan syytetty oli sammunut hankeen

²¹⁸ JyMa I Ca 1929 sk II § 69.

ja ymmärtänyt ainoastaan sen, että joku pahoinpiteli häntä. Seuraavana päivänä syytetylle oli kerrottu, että pahoinpitelijänä oli ollut poliisikonstaapeli. Syytetty kielsi uhanneensa tappaa poliisin. Päinvastoin hän epäili todenneensa poliisin tappavan hänet.²¹⁹ Tapauksen käsittely päättyi toisilla talvikäräjillä, jossa poliisia vastaan nostettu kanne hylättiin, ja käytetty väkivalta todettiin tarpeelliseksi järjestyksen ylläpitämiseksi.²²⁰

Poliisin ja humalaisten välienselvittelyssä turvauduttiin joskus aseisiin. Elokuussa vuonna 1927 tapahtui ampumarikos, jossa lohkotilallisenpoikaa ammuttiin rintaan ja Helsingistä kotoisin olevaa kauppiasta, joka esiintyy todistajalausunnoissa teurastajana, puolestaan jalkaan. Tapahtumasarja sai alkunsa Lähteenmäen talolla pidetyistä iltamista, joiden aikana juopuneet ”Tikkulan veljekset”²²¹ sekä Etelä-Suomesta saapunut kauppias uhkailivat erästä raittiudenvalvojaa, minkä vuoksi heidät poistettiin paikalta. Uhkailun kohteeksi joutunut raittiuspoliisi törmäsi uudestaan ”paha elämää” pitäneeseen nelikkoon kotimatallaan puolen yön maissa. Oman kertomuksensa mukaan raittiuspoliisi oli kieltänyt miehiä rähinöimästä, jolloin miehet olivat lähestyneet häntä puukon ja aseensa kanssa. Henkensä puolesta pelännyt poliisi oli paennut paikalta yrittäen samalla ampua häntä takaa-ajaneita miehiä. Todistajalausunnot tukivat raittiuspoliisin kertomusta risteyksessä meluavasta miesjoukosta, joka oli hyökännyt tilannetta rahoittamaan saapuneen poliisin kimppuun. Syytettynä olleiden miesten näkemys illan kulusta oli toinen, yksi Tikkulan veljeksistä kertoi ettei paikalla ollut rähinöity, vaan ”hiljakseen laulettiin”. Raittiuspoliisi oli hänen mielestään juossut miesjoukon ohi ja ampunut kaksi laukasta ilman mitään järkevää syytä. Luodin jalkaansa saanut kauppias kertoi raittiuspoliisien huutaneen yhtäkkiä ”Hajaantukaa!” ja alkaneen ampua hätääntyneitä sakkilaisia kohti.

Käräjillä raittiuspoliisi kertoi ampumavälikohtauksessa haavoittuneiden miesten sekä heidän seuralaistensa olevan paikkakunnalla tunnettuja uhkaavasta käytöksestään. Hän korosti, että oli toiminut ”hätävarjeluksessa virkavelvollisuutensa mukaisesti järjestyksen palauttamiseksi”. Syytetyt kielsivät, että olisivat olleet risteyksessä väijymässä. Omasta mielestään he olivat tulleet paikalle sattumalta.²²² Tapauksen käsittely jatkui vielä toisilla syyskäräjillä²²³ ja lopullinen päätös asiaan saatiin vuoden 1928 ensimmäisillä talvikäräjillä, jolloin kihlakunnanoikeus hylkäsi raittiuspoliisia vastaan nostetun syytteen. Vaikka oikeuden tulkinnan mukaan raittiuspoliisi oli

²¹⁹ JyMa Ca I 1930 tk I § 72 ja § 73.

²²⁰ JyMa Ca I 1930 tk II § 87.

²²¹ Todistajalausunnoissa veljiä kutsutaan ”Tikkuloiksi” mutta nimi ei viittaa ainakaan heidän sukunimeensä tai asuinpaikkaansa.

²²² JyMa I Ca 1927 sk I § 31.

²²³ JyMa I Ca 1927 sk II § 36.

”tehnyt enemmän väkivaltaa kuin minkä hätä olisi vaatinut” oli ”uhkaava vaara on ollut niin pakoittava, ettei hän ole voinut mieltänsä hallita”. Tikkulan veljekset ja eteläsuomainen kauppias saivat kukin tuomion juopumuksesta.²²⁴

Edellä kuvatussa tapahtumassa käräjäoikeus asettui selkeästi poliisiviranomaisen puolelle, vaikka katsoikin tämän syyllistyneen liialliseen voimankäyttöön. Ilmeistä on, että päätöksentekijät tuomitsivat poliisia uhanneiden miesten käytöksen, jota korosti miesten juopumus tilanteessa, jossa heitä oli ammuttu. Käräjäoikeuden linja vaikutti Saarijärvellä vastaavissa rikoksissa johdonmukaiselta - vaikka viranomaisen katsottiin tukeutuneen liikaan väkivaltaan, katsottiin sen yleensä olevan perusteltua. Räikeistä ylilyönneistä viranomaiset kuitenkin joutuivat tilille, kuten tulemme nimismiestä käsittelevässä luvussa huomaamaan. Todennäköistä on, etteivät läheskään kaikki viranomaisten kieltolakirikollisiin kohdistamat väkivaltaisuuDET tulleet ilmi. Yksi syy oli epäilemättä viranomaisten asema oikeudessa verrattuna juopuneeseen syytettyyn. On myös mahdollista, että viranomaisten ja kieltolakirikollisten välillä vallitsi myös jonkinlainen konsensus siitä, millainen voimankäyttö oli sallittua esimerkiksi iltamatilaisuuksien yhteydenotoissa tapahtuneissa mitteloissa. Vaikka juopunut henkilö saattoikin tulla kaltoinkohdeksi, oli hän itsekin syyllistynyt rikokseen, jolloin asian vieminen käräjille olisi saattanut olla epäedullista myös hänen kannaltaan.

Raittiusviranomaisten ja kieltolakirikollisten välit Saarijärvellä olivat kiristyneet eikä tilanne ollut parempi muuallakaan maassa. Kieltolaki- ja väkivaltarikokset olivat yleisiä ja korkeamman tahon viranomaisilta puuttui yhtenäinen näkemys siitä, miten tilanne voitaisiin ratkaista ja yhteiskuntarauha palauttaa. Jonkinlainen yksimielisyys tosin vallitsi siitä, että kieltolaki oli pohjimmiltaan syynä epäjärjestykseen ja lain kunnioituksen vähenemiseen.²²⁵ Yksi ensimmäisistä kieltolain kumoamista vaatineista viranomaisista olivat nimismiehet, jotka huomasivat nopeasti lain aiheuttavan ongelmia.²²⁶ Paikkakunnan tilanne huolestutti myös Saarijärven nimismiestä, joka vuoden 1930 lopulla perusteli varapoliisien tarvetta Saarijärven kunnan huolestuttavalla tilalla, johon liittyi muun muassa epäjärjestystä ja pahoinpitelyitä.

Lähtökohtaisesti kieltolaki aiheutti turhautumista puolin ja toisin. Huonopalkkaisille poliiseille kieltolakirikosten selvittäminen aiheutti huomattavasti lisää töitä, joskin tämä näkyi poliisien

²²⁴ JyMa I Ca 1928 tk I § 53.

²²⁵ Katso esim. Hietaniemi 1992, 115-120.

²²⁶ Ylikangas 1996, 298.

palkkاپussissa. Kieltolakirikollisille viranomaiset taas edustivat tahoja, joka pyrki estämään alkoholin nauttimisen ja mahdollisuuden tienata rahaa alkoholin valmistuksen ja myynnin avulla. Lisäksi tiukentunut poliisi- ja viranomaisvalvonta herätti herravihaa ja kostonhimoa.²²⁷ Vihanpito ei kuitenkaan ollut hallitsematonta ja pahimmat väkivaltaisuuDET vaikuttavat ylilyönneiltä niin poliisien kuin kieltolakirikollistenkin taholta. Tuomiokirjoista on pääteltävissä, että viranomaiset ja kieltolakirikolliset myös ymmärsivät toisiaan ja viranomaisten harjoittama väkivaltaakin hyväksyttiin, jos se oli perusteltua. Seuraavassa tiivistyy mielestäni jotain olennaista kieltolakirikollisten ja kieltolakia valvovien suhteesta. Kirjeessä juopumuksesta ja viranomaisen väkivaltaisesta vastustamisesta syytetty toteaa seuraavasti: ”...(poliisi) löi minua, tajutonta miestä, joka makasi hangella sen sijaan että olisi kohdellut siten kuin hänen tulee poliisina tajutonta miestä kohdella...onhan tunnettua (kyseiselle poliisille), ettei minulla ole tapana poliisia vastustella... Eikä hänen lyöntinsä suinkaan tapahtunut itsepuolustukseksi, vaan suuttumuksesta kun hänen täytyi lähteä lämpöisestä sängystä virkamatkalle, jonka epämiellyttävän viran hän on itse valinnut.”²²⁸

3.4 Muut alkoholin aiheuttamat ongelmat

Vaikka tuomiokirjat eivät suoraan kerrokaan alkoholin aiheuttamasta inhimillisestä hädästä ja kärsimyksestä, oli niistä löydettävissä muutamia tapauksia, joissa alkoholin haitat yksittäisen ihmisen tragediaoina tulivat vastaan. Vuonna 1927 syyskäräjillä käsiteltiin kahta erillistä tapausta, joissa alkoholi oli ollut osallisena henkilön kuolemaan. Tapaukset eivät olleet varsinaisi kieltolakirikoksia, vaan henkilöiden kieltoainvastainen toiminta kävi ilmi kun heidän kuolinsyitään selvitettiin. Ensimmäisessä kuolemantapauksessa selvitettiin viinatehtaan vierestä löytyneen itsellismiehen kuolinsyytä. Ruuminavauspöytäkirjan mies oli kuollut viinan ja sydänvian yhteisvaikutukseen, josta kunnanlääkäri oli varoittanut vainajaa jo aikaisemmin. Koko tapaus saa tragikoomisia piirteitä, sillä mies on löydetty käynnissä olevan viinatehtaan vierestä.²²⁹ Toisessa tapauksessa taas alkoholi kietoutui itsemurhan tehneen henkilön elämäntarinaaan moninaisesti. Poliisipöytäkirjoissa vainajan veli kertoi vainajan liiallisen alkoholinkäytön syyksi sen, että tämän omaatuntoa painoi edelleen se, että hän oli aikoinaan tappanut humalassa lankonsa. Vainajan leski puolestaan kertoi, että mies oli aloittanut väkijuomien käytön uudestaan ja estelyistä huolimatta jatkanut juomista, kunnes oli humalassa surmannut itsensä.²³⁰

²²⁷ Rajala 2004, 371.

²²⁸ JyMa Ca I 1929 sk I § 123 (Tapausta käsitelty aiemmin myös JyMa I Ca 1929 tk II § 81).

²²⁹ JyMa Ca I 1927 sk I §78.

²³⁰ JyMa Ca I 1927 sk I § 80.

Nämä kaksi tapausta tuovat esiin alkoholinkäytön inhimilliset seuraukset ja antavat kasvot tilastoluvuille. Vaikka kieltolakirikollisuus voidaan nähdä nuorten miesten kapinana vallitsevaa yhteiskunnallista normistoa vastaan ja väkivalta tulkita alenevasta säätykierrosta ja yhteiskunnan käymistilasta johtuvaksi ilmiöksi, muuttuvat ne yksittäisen ihmisen elämässä tragedioiksi. Nuorena humalapäissään tehty surmatyö ei välttämättä koskaan jättänyt rauhaan ja oloa helpotettiin alkoholin avulla. Harmittomalta vaikuttanut viinankeitto ja sen mukanaan tuoma runsas väkijuoman nauttiminen johtivat lopulta kuolemaan. Vaikka nämä tapaukset eivät suoranaisesti kieltolaki-ilmiöihin liitykään halusin ottaa ne esille esimerkkeinä siitä, miten moniulotteisesti kieltolaki – ja sen mukanaan tuomat ilmiöt - ihmisten elämään vaikuttivat.

4 KIELTOLAKI SAARIJÄRVEN SOSIAALISISSA SUHTEISSA

4.1 Saarijärveläinen alkoholikulttuuri kieltolakikontekstissa

Kulttuurista on mahdollista poimia tarkasteltavaksi pienempiä osa-alueita. Tässä luvussa fokus on alkoholikulttuurissa, jonka Satu Apo määrittelee tietyssä historiallisessa kontekstissa esiintyväksi toimijoiden ja toiminnan kokonaisuudeksi. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat muun muassa erilaiset kollektiiviset toimijat kuten maalaisväestön eri ryhmät, paikallishallinto, kirkko ja kansanliikkeet. Alkoholikulttuurissa yhdistyvät moninaiset alkoholin käytänteet kuten juomatavat, alkoholin myynti, valmistus ja juomiseen liittyvä ajattelu.²³¹ Tässä työssä alkoholikulttuuri käsitetään mahdollisimman holistisesti, lähdeaineiston rajoitukset huomioiden. Seuraavaksi esittelen sitä, miten Saarijärvellä juovuttiin ja harjoitettiin perinteistä kotipoltoa. Lisäksi pohdin, minkälaisen roolin erilaiset ryhmät tässä sosiaalisessa todellisuudessa asettuivat tai asetettiin.

4.1.1 Päihtyminen saarijärveläisittäin

Päihtymiseen voidaan yksilöllisen tuntemusten lisäksi liittää kollektiivisia mielikuvia, jotka määrittävät sitä, milloin, missä, miten paljon ja missä muodossa alkoholia oli lupa nauttia.²³² Juopumisen tilannekohtaista luvallisuutta taas määrittelee alkoholikulttuuri.²³³ Tutkimallani ajanjaksolla perinteisen alkoholikulttuurin lisäksi juomisen monimuotoisuutta määritti kieltolaki, jonka kanta juopumiseen oli yksiselitteinen: päihtyminen kaikissa muodossa oli kiellettyä. Tuomiokirjojen perusteella lain vaatimus ei toteutunut, vaan alkoholinkäyttö päinvastoin lisääntyi kieltolakiajalla. Millaista saarijärveläinen alkoholinkäyttö sitten oli, mitä juotiin, missä, ja milloin?

Alkoholipitoisten nautintoaineiden skaala oli 1900-luvun alussa laaja ja korvikkeita käytettiin runsaasti.²³⁴ Saarijärvellä nautinta-aineiden kirjo on havaittavissa, vaikka ilmitulleiden kieltolakirikosten perusteella tyypillisesti juotiinkin kotipoltoista viinaa, joka oli joko valmistettu itse tai ostettu lähipiiristä. Tuomiokirjoista löytyi muutamia reseptiväärennökseen viittaavia

²³¹ Apo 2001, 25.

²³² Sulkunen, 2005, 68.

²³³ Virtanen, 1982, 21.

²³⁴ Apo 2001, 223-224.

tapauksia²³⁵ sekä viitteitä esimerkiksi ”yskäntippojen” käyttämisestä päihdyttävään tarkoitukseen²³⁶. Tuomiokirjojen perusteella kotitekoisen viinan rinnalla juotiin pirtua, mitä oletettavasti tuotiin lähellä sijaitsevasta Jyväskylästä paikkakunnalle muualta saapuneet työmiesten välittämänä. Käräjille päätyneitten hallussapitorikosten avulla on hankala tehdä tarkkoja johtopäätöksiä pirtun ja kotipolttoisen viinan käytöstä, sillä juomia ei poliisiviranomaisten toimesta luokiteltu säännönmukaisesti. Esimerkiksi vuonna 1930 syytetyiltä tavattiin ”sprin” ja ”kotipolttoisen viinan” lisäksi ”alkoholipitoista ainetta” ja ”viinaa”. Jos epätarkat ilmaistut rajataan ulkopuolelle, oli pirtua ja kotipolttoista viinaa syytetyiden hallusta jokseenkin saman verran. Jos taas oletetaan, että viinalla tarkoitettiin kotipolttoista, nousee sen määrä monikertaiseksi pirtun käyttöön nähden. Pirtu vaikuttaa olleen hieman kotipolttoista viinaa kalliimpaa, joten pidän todennäköisenä, että pirtukaupan lisääntymisestä huolimatta kotipolttoinen viina oli pirtua suositumpaa.

Ilmitulleiden rikosten perusteella kaljan valmistus oli joko vähäistä tai vaihtoehtoisesti sitä ei käytetty samalla tavoin päihtymystarkoituksessa²³⁷ kuin pirtua tai alkoholia. Todennäköisesti kaljanjuonti tapahtui yksityisissä tiloissa, eikä sen nauttiminen päätynyt viranomaisten tietoon yhtä helposti kuin julkisissa tiloissa tapahtuneen spriin tai kotipolttoisen viinan käyttö. Toisin kuin Viitasaarella²³⁸, Saarijärvellä kaljanvalmistuksesta saattoi kuitenkin päätyä käräjille. Raittiusviranomaiset löysivät silloin tällöin kaljaa kotietsintöjen yhteydessä, kuten marraskuussa 1927, jolloin syytetyn luota löydettiin kotitekoista kaljaa, jota tämä oli todistajien mukaan antanut heille lahjaksi.²³⁹

Viitteitä hienommista juomista, kuten konjakista, löytyi vain harvoin. Erään juopumussyytteen yhteydessä nousi esille, että eläinlääkäri oli kirjoittanut ainakin kolmeen eri otteeseen ”pro auctore” -reseptin, jolla oli määrännyt asiakkailleen konjakkia yhdestä kolmeen pulloa kerralla.²⁴⁰ Lääkärien ja eläinlääkärien tekemät reseptiväärennökset olivat yleisiä koko Suomessa. Kieltolakiaikana spriin käyttö lääketarkoitukseen kasvoi rajusti ja monista apteekeista tuli käytännössä väkijuomamyymälöitä.²⁴¹ Satu Apon mukaan juomia luokiteltiin käyttäjän luokka-

²³⁵ Esim. JyMa I Ca 1928 tk II 79.

²³⁶ JyMa I Ca 1928 tk I §97.

²³⁷ Tähän viittaa se, että vuoden 1931 käräjillä syytettiin leipuri- ja kisälliliikettä pitävää itsellistä siitä, että tämä teki kaljaa ”joka nousi päähän” (JyMa I Ca 1931 tk I § 6). Pieniprosenttinen kotikalja saattoi olla yleisempää, ja päihdyttävä olut muodosti poikkeuksen, joten sen ”päähän nousemista” tuli erikseen korostaa.

²³⁸ Hämäläinen 1999, 52.

²³⁹ JyMa I Ca 1927 sk II § 89.

²⁴⁰ JyMa I Ca 1927 sk II § 35.

²⁴¹ Simpura 1982, 20-21.

aseman mukaan, ja lääkärin ja apteekkarin hyödyntäminen alkoholihankinnoissa herätti maalaisyhteisössä kateutta ja katkeruutta, joka ilmeni juoruiluna.²⁴² Huhut liikkuivat myös Saarijärvellä, ja vuoden 1928 maaliskuussa raittiuslautakunta ilmaisi huolensa apteekkijuopottelusta, joka ”rehottaa paikoitellen hyvinkin suuressa mitassa” ja pyysi lääninhallitusta tutkimaan paikkakunnan lääkäreiden väkijuomamääräyksiä.²⁴³

Maaseudun juomakulttuurille oli 1900-luvun alussa tyypillistä, että juominen tapahtui ryhmätilanteissa ja keskittyi erilaisiin juhlatilanteisiin, kuten iltamiin, tansseihin ja perhejuhliin²⁴⁴. Saarijärvellä oikeuden tietoon tullut juopuminen tapahtui pääasiassailtamissa tai yleisellä tiellä. Tutkimallani ajanjaksolla henkilöitä ei asetettu syytteeseen häissä tai vastaavissa perhejuhlissa tapahtuneesta juopottelusta. Suurin osa juopumuksesta tai hallusapidosta syytetyistä päätyi käräjille iltamista, joita järjestivät muun muassa työväenyhdistykset, nuoriso- ja urheiluseurat. Iltamiin kokoonnuttiin tapaamaan muita kyläläisiä sekä mahdollisesti etsimään kumppania. Lisäksi osa nuorista saattoi saapua paikalle tappelun ja nujakoinnin toivossa. Iltamat olivat tapahtumia, joita kontrolloitiin tarkasti. Iltamien sujumista valvoivat järjestysmiehet, raittiudenvalvojat ja joskus poliisitkin. Muita tavanomaisia kiinnijäämispaikkoja olivat yleiset tiet tai muut julkiset paikat. Yleensä kiinnijääminen edellytti jonkinlaista rettelöintiä joko matkalla iltamapaikalle tai sieltä pois. Erityisen pieni kiinnijäämisen riski vaikuttaa olleen silloin, kun alkoholia nautittiin kotona. Kotona tapahtunut alkoholinkäyttö tuli esille vain silloin, kun jokin viranomaistaho oli joutunut saapumaan paikalle esimerkiksi rauhanhäirinnän tai väkivaltaisuuksien vuoksi. On todennäköistä, että alkoholia käytettiin yksityisissä asunnoissa juopumistarkoitukseen, vaikka kotipiirissä alkoholia käytettiin pikemminkin lääkkeenä. Kotiin pistäytyville vieraille saatettiin tarjota alkoholia, mutta sen päivittäinen käyttö ei ollut tavanomaista.²⁴⁵ Todistajalausunnoista onkin havaittavissa, että viinamyntisyhteisissä todistajina olevat mainitsevat, että heille oli tarjottu viinaryppy. Samoin kotirauhanhäirintää koskevissa tapauksissa osa syytetyistä antoi ymmärtää, että heille oli vierailun yhteydessä tarjoiltu alkoholia isäntäväen toimesta.²⁴⁶

Kieltolaki-ideologian mukaan juopumus oli epätoivottava tila, joka uhkasi sekä yksilöä että yhteisöä. Alkoholivalistuksen tekstilajeja tutkinut Minna Sääkslahti toteaa, että kieltolakiajan teksteissä käsiteltiin useaan otteeseen tavallisen kansan liian hyväksyvää suhtautumista

²⁴² Apo 2001, 224.

²⁴³ Saarijärven kaupunginjarkisto Ca:2. Saarijärven raittiuslautakunnan ptk:t 1924-1932. Pk 14.3.1928.

²⁴⁴ Lehti 2001, 85-86, 102.

²⁴⁵ Apo 2001, 231.

²⁴⁶ Esim. JyMa I Ca 1928 tk I § 97.

kieltolakirikoksiin.²⁴⁷ Myös Saarijärven raittiuslautakunta käsitteli useaan otteeseen paikkakunnalla vallitsevaa ”välinpitämättömyyttä raittiusasiaa kohtaan”, joka kirkonkylällä ”pahenemistaan paheni”.²⁴⁸ Nuorisoseuran pöytäkirjoissa huomautettiin ”juopumuksen ja huonon elämän” leviämisestä paikkakunnalle.²⁴⁹ Vaikka raittiuslautakunnan ja nuorisoseuran mielestä tavallinen kansa ei suhtautunut raittiuteen ja kieltolakiin asiaankuuluvalla vakavuudella, oli yhteisön sietokyvylläkin rajansa. Kollektiiviset normit asettivat alkoholinkäytölle rajoja muun muassa sen suhteen, mikä oli sopivaa ja mikä epäsoviva juomista. Liiallisesti alkoholia käyttävä henkilö luokiteltiin juopoksi, eikä hänen sosiaalinen statusensa ollut yhteisön silmissä korkealla.²⁵⁰ Tuomiokirjoissa nämä asenteet tulevat näkyviin muun muassa siten, että todistajalausunnoissa annetaan sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti ymmärtää syytetyn viettäneen huonoa elämää ja olleen paikkakunnalla tunnettu viinan valmistaja ja juoppo.²⁵¹ Samoin aggressiivinen käyttäytyminen humalassa oli epäsuotavaa, sillä se uhkasi yhteisön muita jäseniä. Humalainen räihinöinti oli sallitumpaa joissakin ryhmissä, ainakin ryhmän jäsenten kesken. Luvussa 4.1.2 tarkastellaan kieltolakitilastoissa ylliedustettuina esiintyviin nuoriin miehiin, heidän kieltolakiasenteisiinsa ja asemaansa kyläyhteisössä.

4.1.2 Nuoret miehet, alkoholi ja sosiaalinen kontrolli

Ilmitulleista juopumus- ja kieltolakirikoksista tuomitut olivat Saarijärvellä että muualla Suomessa enimmäkseen nuoria miehiä. Saarijärvellä suurin osa syytetyistä oli nuoria, alle kolmekymmentävuotiaita miehiä, joiden tyypillinen rikos oli juopumus. Tässä luvussa hahmottelen Saarijärvellä asuneiden, tai sinne päätyneiden nuorten miesten suhdetta kieltolakiin ja yhteisön reagoimista nuorten miesten juomiseen. 1920-luvun taitteessa alle kolmekymmenvuotiaista miehistä vanhimmat olivat syntyneet 1800-luvun lopulla, nuorimmat ennen vuotta 1915. Nuorten miesten ongelmana oli oman paikan löytäminen ja taloudellisen vakauden saavuttaminen. Ikäluokka kuului Suomen väestöhistorian suurimpiin, mikä johti siihen, että kaksikymmentäluvulla parikymppisten miesten oli vaikeaa työllistää itseään erityisesti maaseutuyhteiskunnassa. Esimerkiksi talollistenpojat eivät enää työllistyneet kotitiloilleen, vaan

²⁴⁷ Sääkslahti 2006, 20, 79-80.

²⁴⁸ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca;2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932, pk. 6.6.1927, pk. 8.7.1928, pk. 26.8.1928.

²⁴⁹ JyMa B VI: 2, kansio 1. Saarijärvisseuran arkisto. Saarijärven nuorisoseuran arkisto. Toimintakertomus 1928-1929.

²⁵⁰ Apo 2001, 248.

²⁵¹ Esim. JyMa I Ca 1930 tk II §88 ja JyMa I Ca sk II §77.

heidän täytyi lähteä etsimään töitä kaupungista tai tyytyä paikkakunnan kausitöihin. Tätä voidaan pitää osoituksena alenevasta säätykierrosta.²⁵²

Tutkiessaan puukkojunkkareita 1800-luvun taitteen Pohjanmaalla Heikki Ylikangas havaitsi, että nuorten miesten ja alempien sosiaaliluokkien rikollisuutta selittävä tekijä oli aleneva säätykierto eli henkilöiden statusaseman huonontuminen.²⁵³ Samoin Martti Lehti on 1900-luvun alkua käsittelevässä tutkimuksessaan havainnut väkivaltaan syyllistyneiden statusaseman alenemisen.²⁵⁴ Kiristytvä yhteiskunnallinen kilpailu ja kapenevat mahdollisuudet aiheuttivat frustraatiota, joka purkautui esimerkiksi väkivaltana.²⁵⁵ Säätykierron alenemisen ja sosiaalisen paineen teorian avulla voidaan tarkastella nuorten saarijärveläisten miesten alkoholikulttuuria, jossa on havaittavissa samankaltaisia piirteitä kuin Ylikankaan ja Lehden tutkimuksissa. Ensinnäkin suuri osa syytetyistä oli nuoria ja sosiaalisen statuksensa perusteella he kuuluivat joko ammatittomiin tai sekatyötä tekeviin. Nuorten miesten juominen oli uhmakasta ja johti väkivaltaisiin nujakoiteihin niin keskinäisissä välienselvittelyissä kuin kohtaamisissa virkavallan kanssa.²⁵⁶ Yhteiskunnan murroksessa jalkoihin jääneille viinan käyttö oli vapauden symboli²⁵⁷ ja samalla väkivaltaan verrattava protestoinnin muoto.

Nuorison alkoholikäytöllä on kieltolakiaikaa pidemmät perinteet. Matti Peltonen on todennut alkoholikäytön olleen osa nuorten maaseutupitäjissä asuneiden nuorten aikuistumisriittejä. Lisäksi alkoholi on kuulunut juhlamenoihin, joiden järjestämisestä vastasivat nuoret naimattomat miehet.²⁵⁸ Kustaa H.J. Vilkuna on pohtinut tutkimuksessaan sitä, kuka sai humaltua tai olla humalassa ja on tullut siihen tulokseen, että tietyille miespuolisille se oli sallitumpaa kuin esimerkiksi naisille tai lapsille. Nämä ns. ”vapaat miehet” jättivät taaksensa yhteiskunnan kontrollin ja juopottelivat yhdessä.²⁵⁹ Kuvaus sopii myös niihin saarijärveläisiin ryhmiin, jotka jäivät kiinni juopottelusta; sekatyömiehillä, itsellisillä, tai työmiehillä ei ehkä ollut kiinteää suhdetta yhteisöön, joka olisi rajoittanut heidän käytöstään. Talollisenpojat taas olivat nuoria miehiä, joille huono käytös saatettiin sallia myös sukutaustan vuoksi. Muisteluperinteestä on löydettävissä tukea ajatukselle, sillä kertojien mukaan eniten joivat ”pienempiosaiset”, työläiset ja

²⁵² Haapala 1986, 238.

²⁵³ Ylikangas 1976, 256-258.

²⁵⁴ Lehti 2001, 177.

²⁵⁵ Lehti 2001, 157-158. Katso myös Kivivuori 2008, 137-158, 152.

²⁵⁶ Virtanen 1982, 15.

²⁵⁷ Peltonen 1988, 71

²⁵⁸ Peltonen 1988, 61, 63, 72.

²⁵⁹ Vilkuna 1995, 275-277.

tukkijätkät, samoin isojen talojen isännät ja varakkaiden talojen pojat, joilla oli rahaa juoda.²⁶⁰

4.1.3 Alkoholin valmistus ja myynti osana saarijärveläistä alkoholikulttuuria

Suomalaisessa alkoholikulttuurissa kotipolttoinen viina on ollut keskeisessä osassa sekä juhla- että arkijuomana 1700-luvulta lähtien. Viinanpolto-oikeuden rajoittamisen historialliset perinteet ovat lähes yhtä pitkät. Aluksi viinanpolto-oikeus kytkettiin maanomistukseen ja myöhemmin kunnat yrittivät paikallisilla kieltolaeilla estää alkoholin valmistuksen.²⁶¹ Näin ollen vuoden 1919 kieltolaki muodosti jatkumon satojen vuosien mittaiseen kieltojen ja kielletyn alkoholinvalmistuksen ketjuun. Saarijärvellä talonpoikien oikeus kotipolttoon päättyi jo vuonna 1856, mutta päätös ei toteutunut käytännössä. Vuodelta 1930 peräisin olevassa *Saarijärven seurakunnan vaiheita* teoksessa todetaan viinanpolttotavoista seuraavaa: ”Vain hiljalleen sammui tuli viinapannujen alta. Kuitenkaan se ei koskaan kokonaan tukahtunut. Taito on elänyt kytemällä ja on varsinkin kieltolain aikana uudelleen leimahtanut monissa paikoin liekkeihin”.²⁶² Saarijärven nimismies kiinnitti huomiota siihen, että valmistus- ja myyntirikoksia tapahtui paikkakunnalla paljon. Erityisen silmiinpistäväna seikkana hän piti sitä, että valmistusta ja kauppaa harjoittivat ” verrattain hyvässä toimeentulossa olevien tilallisten pojat ja vieläpä itse tilallisetkin”.²⁶³

Aikaisemmissa luvuissa viinanvalmistuksesta syytteen saaneita esiteltiin kvantitatiivisen aineiston avulla, jolloin viinanvalmistuksesta syytettyjen todettiin ensisijaisesti olleen nuoria miehiä. Tässä luvussa kurkistetaan tilastojen taakse ja analysoidaan alkoholinvalmistuksen käytänteitä tarkemmin. Aineiston lähiluvussa selviää, että ilmitulleet alkoholinvalmistus- ja myyntirikokset eivät olleet pelkästään nuorten harjoittamaa rikollisuutta, vaan alkoholinvalmistus voidaan käsittää kollektiivisena toimintana, johon saattoi osallistua koko perhe. Viinankeittoa harjoitettiin omilla mailla suhteellisen lähellä keittäjän asuintaloo. Oman maan puuttuessa viinaa valmistettiin jonkun muun omistamalla pelloilla tai metsissä.²⁶⁴ Viinatehtaan lähellä asumisessa oli riskinsä, sillä jäljet tehtaalta talolle paljastivat usein tekijän tai tekijät.²⁶⁵ Useissa tapauksissa syytettynä saattoivat olla

²⁶⁰ Apo 2001, 246.

²⁶¹ Mäntylä 1995, 184, Peltonen 1997, 29, 54.

²⁶² Leikkonen 1930, 65-66.

²⁶³ JyMa II: 82, Saarijärven nimismiespiirinarkisto, vuosikertomukset, vk 1930.

²⁶⁴ Esimerkiksi vuonna 1930 syytettiin työmiestä viinan valmistuksesta sekä erään maanviljelijän metsissä ja Kymiyhtiön omistamalla mailla (JyMa I Ca 1929 tk I § 63).

²⁶⁵ Vuonna 1927 raittiuspoliisi löysi viinatehtaan kahden kilometrin päästä syytetyn kotoa seurattuaan vastasataneeseen

veljekset, kuten esimerkiksi vuonna 1927, jolloin talollisenpojat tavattiin Kuukkasjärvenkylän mailta valmistamassa viinaa.²⁶⁶ Ei myöskään ollut poikkeuksellista, että veljesten alkoholinvalmistukseen osallistuivat isät. Todennäköistä oli, että he siirsivät viinankeitossa tarvittavat taidot ja polttotarpeiston eteenpäin. Yhtenä todisteena perheen miespuolisten jäsenten harjoittamasta viinakeitosta toimii tapaus, jossa isää poikineen syytettiin jatkettua viinan myynnistä ja viinankeitosta. Henkilöt jäivät kiinni yrittäessään kuljettaa viinatehtaan luota rankkia metsään piiloon, mutta joutuivatkin raittiuspoliisien väijytykseen. Isän näkemys aamun tapahtumasta oli toisenlainen. Kirjoittamassaan vastineessa hän totesi, että oli huolestunut karjalaitumeltaan löytämästä mäskistä, sillä eläimet voisivat syödä sen. Niinpä hän päätti poikiensa kanssa kaataa rankit puroon, mutta kyseisellä hetkellä joutuikin poliisien yllättämäksi. Kihlakunnanoikeus ei antanut painoarvoa kirjeelle ja molemmat pojat saivat tuomiot ja isä määrättiin vastaamaan syytteistään seuraavan vuoden talvikäräjille.²⁶⁷

Alkoholinvalmistusta ja myyntiä eivät harjoittaneet pelkästään perheiden miehet, vaan myös pariskunnat.²⁶⁸ Vuonna 1927 pientilallispariskuntaa syytettiin viinan valmistuksesta ja myynnistä, mutta käräjillä esitettiin pariskunnan luona asuneen työmiehen tunnustus, jossa tämä ilmoitti käyttäneensä isäntäväen tietämättä isännän ”kaljaholkkia ja muuta hänen omistamiaan astioita ja pulloja viinan valmistukseen”. Raittiuspoliisien suorittamassa kotietsinnässä pientilallisenvaimolta löytyi hallusta vähän viinaa ja piirongista kätköistä spriitä. Muualta talosta löytyi lisäksi paljon erilaisia viinavalmistukseen ja säilytykseen sopivaa tarpeistoa.²⁶⁹ Luultavasti olikin niin, että viinankeittoon osallistui sekä isäntäväki että työmies. Mahdollisesti isäntäväki yritti säilyttää maineensa tai ainakin välttää tuomion vierittämällä synn työmiehen niskoille. Työmiehen motiivi vapaaehtoiseen tunnustukseen jää mysteeriksi, yleensä kävi niin, että viinanmyynti ja valmistus kiellettiin viimeiseen asti todisteista tai todistajien lukumäärästä huolimatta²⁷⁰.

Vaikka alkoholipitoisten aineiden valmistaminen kuuluikin monissa yhteiskunnissa naisille, ja esimerkiksi Suomessa naiset ovat usein hoitaneet juomiensa myynnin²⁷¹, pysyi syytettyjen naisten

lumeen jääneitä jälkiä (JyMa I Ca 1927 tk I § 15).

²⁶⁶ JyMa I Ca 1929 tk I § 38. Lisäksi veljekset olivat syytettynä muun muassa vuonna 1928 (JyMa I Ca sk I § 88 ja JyMa I Ca sk I § 34).

²⁶⁷ JyMa I Ca 1928 sk I § 34 ja JyMa I Ca 1928 sk II § 29.

²⁶⁸ Esimerkiksi JyMa I Ca 1929 tk II § 79.

²⁶⁹ JyMa I Ca 1927 tk II § 53 ja JyMa I Ca tk II § 60.

²⁷⁰ Vuonna 1930 syytettynä ollut henkilö kirjoitti kihlakunnan oikeudelle lähettämässä kirjeessään, että ulkorakennukset joista viina oli löydetty olivat ”avoimia ja ilman lukkoja” ja että tiloissa ”poikkeaa nuoria miehiä, jotka tuttavuuden perusteella uskaltavat ehken kätkeä viinojaan.” (JyMa I Ca 1930 sk I § 113).

²⁷¹ Åhlström 1994, 350.

määrä Saarijärvellä koko tutkimusajan marginaalisena ja kiinni jääneiden naisten sosiaalinen asema oli huono²⁷². Naisten huono-osaisuus tulee ilmi virkakirjoissa, joissa naisten ”ammateiksi” on kirjattu muun muassa eläkeläismiehenvaimo ja pientilallisenleski. Tosin syytettyjen naisten joukossa oli talollisen- ja tilallisen vaimoja, joskin määritelmän edessä oli useimmiten liitteenä ”pien-”. Naisten huono-osaisuutta saatettiin käräjillä tarkoituksellisesti korostaa. Vuonna 1927 syytettyinä olleen vuokratilallisen lesken asiamies kertoi syytetyn asuvan ”vuokratilalla, joka oli varsin pieni ja siinä velkoja enemmän kuin omaisuutta”. Lisäksi syytetty kykeni vanhana ”enää varsin vähän ansiotyöhön”. Kurja elämäntilanne ei kuitenkaan lieventänyt rangaistusta, vaan syytetty tuomittiin yhdessä poikiensa kanssa viinan valmistuksesta.²⁷³

Huonon sosiaalisen aseman lisäksi naisia yhdisti se, että viinaa valmistettiin yleensä perheen täysi-ikäisten lasten kanssa. Saattoi käydä niin, että alkoholinvalmistuksesta ja myynnistä tuli elämäntapa. Usein syytettyt naiset eivät suinkaan olleet ensikertalaisia, vaan heitä syytettiin toistuvasta valmistuksesta tai myynnistä.²⁷⁴ Miksi naiset jatkoivat laitonta toimintaa vaikka rangaistuksena saattoi pahimmassa tapauksessa olla vankila²⁷⁵? Todennäköisesti köyhän naisen liikkumatila maalaisyhteisössä oli pieni ja yhteisön silmissä viinanvalmistajaksi leimaantunutta henkilöä tuskin haluttiin palkata muihin, kunniallisempiin töihin. Näin ollen naisten ainoaksi mahdollisuudeksi saattoi jäädä laittoman toiminnan pariin palaaminen. Toisaalta viinankeitto saatettiin nähdä taloudellisesti kannattavan toimintana, jonka avulla oli mahdollista selvitä pulaa aiheuttamista rasitteista.

Saarijärvellä tapahtuva alkoholin valmistaminen ja myynti ei kuitenkaan ollut pelkästään omaan käyttöön tarkoitettua vaatimatonta kotipoltoa, tai välttämättömimmän elannon turvaamista. Viinan ammattimainen valmistaminen ei yleensä jäänyt vain pienen piirin tietoon, vaan huhut viinaa myyvistä taloista ja viinatehtaiden sijainnista kantautuivat raittiuspoliisille asti. Näin ollen raittiuslautakunta oli ainakin osittain tietoinen Saarijärvellä ja sen läheisyydessä tapahtuvasta trokauksesta ja viinanvalmistuksesta. Vuoden 1928 elokuussa raittiuslautakunta lähetti Karstulan ja Multian piirin nimismiehille kirjeet, joissa nimismiehiä pyydettiin ryhtymään toimiin Saarijärven rajan tuntumassa sijaitsevien viinatehtaiden hävittämiseksi. Raittiuslautakunnan mielestä tehtaat tuottivat paljon pahaa ja ikävyyksiä Saarijärvellä. Lautakunnan mukaan

²⁷² Syytetyiksi joutuneina olivat esimerkiksi pientilallisen leski (JyMa I Ca 1928 tk II § 48), torpparin vaimo (JyMa I Ca 1928 sk I § 134) ja itsellisen vaimo (JyMa I Ca 1929 tk I §11)

²⁷³ JyMa I Ca 1929 tk I § 5.

²⁷⁴ Esim. JyMa I Ca 1929 tk I § 11 ja JyMa I Ca 1928 sk I § 134.

²⁷⁵ JyMa I Ca 1927 tk I § 25.

Karstulassa tehdasta pitivät ”kaksi tunnettua saarijärveläistä trokaria” ja se oli auki ”joka viikko noin keskiviikon ja torstain maissa”. Raittiuslautakunnan mukaan trokareiden kakkostehdas oli siirretty Saarijärven kunnan rajan yli henkilöiden jouduttua liian tiukan valvonnan kohteeksi Saarijärvellä.²⁷⁶ Viinaa kuljetettiin Saarijärvelle ammattimaisesti ja sitä myivät sekä oman kylän pojat että muilta paikkakunnilta saapuneet henkilöt. Tuomiokirjoissa pirtumäärien lisääntyminen näkyi ennen kaikkea löydettyjen pirtulastien määrissä. Vuonna 1930 Saarijärven kirkonkylän läpi ajanut ”spriiauto” suistui ojaan Äänekosken tiellä. Kyydissä mukana olleiden lisäksi auton myyneen liikkeen rehellisyys asetettiin kyseenalaiseksi. Liike väitti saaneensa ostajalta vakuuden siitä, ettei autoa käytettäisi lainvastaisesti, mutta Kauhavan nimismieheltä saadun vastauksen mukaan myyjän olisi pitänyt osata varoa, sillä toisen syytetyn nimi oli ”sanomalehtien kautta tuttu”.²⁷⁷ Samana vuonna löydettiin toinenkin suurehko pirtulasti, kun Kuukkasjärven kylässä viinaa myyneeltä mieheltä takavarikoitiin 40 litraa spritä.²⁷⁸

Alkoholipitoisen aineen valmistaminen ja myyminen saattoivat olla saarijärveläisille osa perinteistä alkoholikulttuuria, mahdollisuus säilyä hengissä tai ansaita mukavasti. Rikollinen toiminta oli kuitenkin aina myös riski. Talot, joissa valmistettiin ja myytiin viina, olivat yhteisön sekä raittiudenvalkojien tiedossa. Oletettavasti raittiudenvalkojan kuulema ”yleinen huhu” Multalan tilalla tapahtuvasta alkoholinvalmistuksesta sekä myymisestä johti siihen, että äiti poikineen joutui syytetyiksi vuonna 1929. Sen lisäksi, että useampi todistaja kertoi ostaneensa syytetyiltä viinaa, he totesivat talossa harjoitetun viinan myyntiin olleen talon viinakaupan olleen yleisessä tiedossa. Yksi torpalta usein viinaa hankkineista todistajista muisti tosin mainita, että viina oli pahaa.²⁷⁹ Alkoholien valmistaminen, myyminen ja ostaminen oli riski, joka vaati luottamukselliset välit myyjän ja ostajan välille, sillä petoksen vaara oli molemminpuolinen.²⁸⁰ Vaikka todistajat usein kielsivätkin ”tietävänsä asiasta mitään valaisevaa” löytyi viinanmyyntiä – ja valmistusta käsitteleviin istuntoihin yleensä ainakin yksi todistaja. Viinanvalmistajan ajautuminen yhteisön marginaaliin on eräänlainen osoitus kaksinaismoralismista ja yhteisön ja myyjän ambivalentista suhteesta. Toisaalta valmistaja ja myyjä edustivat lain väärällä puolella liikkuvia, huono-osaisia, ja hiukan pelottaviakin ihmisiä. Toisaalta nämä henkilöt olivat toimijoita, jotka mahdollistivat sen, että yhteisön muut jäsenet pystyivät halutessaan nauttimaan väkijuomia.

²⁷⁶ Saarijärven kaupunginarkisto Ca:2, Saarijärven raittiuslautakunnan lähetettyjen kirjeiden diaarit ja laskujäljennökset. 22.8.1928 Kirje Karstulen piirin herra nimismiehelle ja 22.8.1928 Kirje Multian piirin herra nimismiehelle.

²⁷⁷ JyMa I Ca 1930 sk I § 137 ja JyMa I Ca 1930 sk II § 84.

²⁷⁸ JyMa I Ca 1930 sk II § 54.

²⁷⁹ JyMa I Ca 1929 sk II §88.

²⁸⁰ Rasinaho 2006, 41.

4.2 Kieltolainvalvojana yhteisössä

4.2.1 Kieltolaki paikallisyhteisön epävirallisten valvojen elämässä

Kieltolaki säädöksineen kosketti lakia valvovia viranomaisia vieläpä tavallista kansalaista tiukemmin. Juopumusrikoslaki tiukentui vuoden 1921 joulukuussa ja vaati virkamiehiltä entistä lainkuuliaisempaa käytöstä. Ennen lainmuutosta virkamiestä tuli rangaista juopumuksesta, jos hän esiintyi humalassa virantoimituksessa. Lainmuutoksen jälkeen pelkkä humalassa esiintyminen riitti virkamiehen tuomitsemiseen ja pahimmassa tapauksessa virkamies voitiin erottaa.²⁸¹ Vuoden 1926 Suomen asetuskokoelmassa todetaan, että ”Jos joku, joka on velvollinen valvomaan tämän lain noudattamista tai syytteeeseen panemaan sitä vastaan tehtyjä rikoksia, itse tavataan virka-alueellaan tätä lakia rikkomasta, rangaistakoon vähintään 150 päiväsakolla ja enintään vankeudella neljän kuukauden ajan, ja menettäköön sen ohessa virkansa tahi toimensa”.²⁸² Kieltolakiaikana tuomittiin viraltapantavaksi kaikkiaan 41 henkilöä ja virantoimituksesta erotettavaksi kuusi henkilöä²⁸³.

Kuten aiemmin on todettu, Saarijärvellä kieltolain noudattamisen valvomisesta vastasivat poliisikonstaapelit ja nimismies ja lisäksi raittiuslautakunnan jäsenet osallistuivat kieltolain torjumiseen ja virkavallan auttamiseen. Koska poliisiviranomaiset eivät tutkimusaikanaan olleet kertaakaan syytettynä juopumuksesta tai kieltolakirikoksista ja raittiuslautakunnan ja suojeluskunnankin jäsenet äärimmäisen harvoin, on tämän kappaleen pääpaino ennen kaikkea nimismiehen toiminnassa.

Raittiuslautakunnan jäseniä velvoittaneet säädökset tulivat ilmi jo raittiuslautakuntaa käsittelevässä kappaleessa, mutta tiivistettynä raittiuslautakunnan jäseniltä odotettiin puhdasmaineisuutta ja ehdotonta raittiutta.²⁸⁴ Raittiusaate ja kieltolakivastaisuus olivat ryhmäilmiöitä, henkilökohtainen raittius toisentyypinen kysymys.²⁸⁵ Ideologisten ihanteiden ja henkilökohtaisten halujen ristiriita ei ainakaan ilmitulleiden rikosten perusteella muodostunut Saarijärven raittiuslautakunnan jäsenille ongelmaksi. Raittiuslautakunnan pöytäkirjat tukevat kuvaa nuhteettomasta elämästä, sillä jäsenten

²⁸¹ Suomen asetuskokoelma 1921 n:o 283, 43 § 6.

²⁸² Suomen asetuskokoelma 1928 n:o 158 § 23.

²⁸³ Verkko 1942, 32.

²⁸⁴ Suomen asetuskokoelma 1928, n:o 208 § 2.

²⁸⁵ Sulkunen & Alapuro 1987, 152.

irtisanomisia ei käsitelty. Todennäköistä on, että yleisen raittiusinnostuksen hiipuminen 1930-luvun taitteessa johti siihen, että raittiuslautakuntaan hakeutui ja siihen haluttiin jäseniksi vain raittiusaatetta aidosti kannattaneita henkilöitä. Käräjillä syytettynä olleiden henkilöiden raittiuslautakuntalaisuus nousee esille ainoastaan muutaman kerran. Vuonna 1928 eräst henkilöä syytettiin kotirauhanrikkomisesta ja juopumuksesta. Omassa lausunnossaan syytetty kertoi tehneensä ”yskän tipoista aika tropin yskänlääkkeeksi ja siitä syystä lienen alkanut voida pahoin”. Kertomansa mukaan hänet tunnettiin ”paikkakunnalla raittiiksi ja rauhaarakastavaksi”, sillä hän oli toiminut sekä raittiuspuhujana että kieltolakilehden avustajana ja siksi ”saanut paikkakunnalla viinamiesten vihat ja luenkin tämän kanteen raittiusmielisen toimintani tilille”. Paikalle kutsut todistajat olivat yhtä mieltä siitä, että syytetty oli ollut tapahtumahetkellä humalassa.²⁸⁶ Tapausta käsiteltiin käräjillä useaan otteeseen, kunnes viimein vuoden 1928 toisilla syyskäräjillä syytettyä vastaan nostettu kanne hylättiin. Virallinen syyttäjä ei ottanut puhevaltaa juopumukseen, ja kihlakunnanoikeuden mielestä kotirauhanrikkomisesta tai vahingonteosta ei ollut tarpeeksi näyttöä.²⁸⁷ Raittiushenkisiksi itsensä mieltävät saattoivat kokea, että kieltolakivastaisuus ja raittiusmielisyys saattoivat olla syitä, miksi heidät haastettiin käräjille kostomielessä. Työmiehen ilmiantamana käräjille päätynyt talollinen totesi, etteivät syytökset juovuksissa olostä yleisellä maantiellä ja Purolan torpassa pitäneet paikkaansa, vaan ilmiantaja oli ”itse viinarikoksista rangaistu ja tahtoi kostaa vastaajalle, joka joskus oli ollut mukana viinatehtaita hakemassa ja hävittämässä”.²⁸⁸

Vuonna 1919 ilmestyneessä *Suojeluskunnat ja kieltolaki* -teoksessa todetaan suojeluskunnalla olevan kieltolain noudattamisen suhteen toivomisen varaa. Kirjoittajan mukaan sekä suuremmissa että pienemmissä juhlissa väkijuomien käyttö oli peittelemätöntä ja suorastaan lakia uhmaavaa. Osoitukseksi välinpitämättömyydestä kirjoittaja mainitsee kieltolain voimaantumispäivän, jolloin ”Helsingin suojeluskunnan panssariauton tornista juhliava raittiuskansaa uhmaten heiluva konjakkipullo.”²⁸⁹ Saarijärvellä suojeluskuntalaisten kieltolakivastaisuus ei tullut ilmi ainkaan siten, että kieltolakirikoksiin syyllistyneiden edesottamuksia olisi jouduttu käsittelemään käräjillä. Tuomiokirjojen tarjoaminen tietojen perusteella syytetyn suojeluskuntatausta ei mainittu, eikä myöskään raittiuslautakunnan tai muiden yhdistysten arkistosta löytynyt mainintoja suojeluskuntalaisten laittomasta alkoholinkäytöstä. Lähdeaineistojen valossa suojeluskunta-aate nousi esiin vain kerran. Nimismiehen aikaisemminkin lainatussa pro-memoria-kirjelmässä

²⁸⁶ JyMa I Ca 1928 tk I § 97.

²⁸⁷ JyMa I Ca 1928 sk II § 55.

²⁸⁸ JyMa I Ca 1927 tk I § 36.

²⁸⁹ Suomela 1920, 10, 12.

nimismies mainitsi lyöneensä erästä talollista kutsuttuaan tämän luokseen ”epäviralliseen kuulusteluun”. Kirjelmässä talollisen kerrottiin olevan ”paikkakunnan varakkain ja edustavin henkilö” ja suojeluskunnan suosituin jäsen. Meriiteistä huolimatta talollinen käyttäytyi kaikkea muuta kuin moitteettomasti, sillä hänellä oli tapana käyttää väkijuomia ja esiintyä humalassa milloin tahansa. Nimismies paheksui suojeluskuntalaisten tapaa ”seistä lain yläpuolella”. Samassa kirjelmässä nimismies antoi erittäin selvästi ymmärtää, että tärkeimpien suojeluskuntalaisten järjestysrikoksia oli paikkakunnalla pimitetty, mikä voi selittää suojeluskuntalaisten, ja näin ollen paikkakunnan silmätekevien puuttumisen kieltolakirikoksista syytettyjen joukosta.²⁹⁰

4.2.2 Nimismies hunningolla – kuinka lainvartijasta tuli syytetty?

Ilmitulleiden kieltolakirikosten perusteella kieltolainvalvoijista lain noudattaminen näytti tuottavan eniten vaivaa Saarijärvellä vuoteen 1928 asti toimineelle nimismiehelle, jonka toimia puitiin niin käräjillä kuin raittiuslautakunnan kokouksissakin. Raittiuslautakunnassa nimismiehen edesottamukset nousivat esille marraskuussa vuonna 1928 pidetyssä kokouksessa, jossa käsiteltiin nimismiehen juopumusta ja autolla ajamista humalassa. Jyväskylän kaupungin raittiuslautakunnalle lähetetyssä kirjeessä tiedusteltiin, voisiko piirilautakunnan puheenjohtaja selvittää oliko nimismies syyllistynyt rattijuopumukseen Jyväskylän kaupungissa, ja jos oli, miksi nimismies oli päästetty jatkamaan matkaa ilman rangaistusta. Raittiuslautakunta jäi vaille tyydyttävää vastausta, sillä seuraavan vuoden tammikuun kokouksessa asiasta haluttiin selvittää vaatimalla valaehtoinen todistusta nimismieheltä ja muilta paikalta olleilta. Lisäksi raittiuslautakunta aikoi vaatia maaherraa siirtämään nimismies pois Saarijärveltä.²⁹¹

Nimismiehen mainetta lainvalvojana kuormittivat myös häneen kohdistuneet pahoinpitelysyytteet, joita käsiteltiin kärjillä vuosina 1926-1928.²⁹² Pahoinpitelysyytteiden taustana voidaan tuomiokirjojen todistajalausuntojen perusteella pitää pahoinpitelysyytteen nostaneen kauppiaan ja omavaltaisiin toimintatapoihin turvautuneen nimismiehen huonoja välejä, jotka kumuloituivat

²⁹⁰ JyMa I Ca 1927 sk II § 86, Liite 15 ”pro Memoria”.

²⁹¹ Saarijärven kaupunginarkisto, Ca:2, Saarijärven raittiusltk:n ptk 1924-1932. 11.11. 1928, Kirje Nro 145 ja 146 ja ptk. 27.1.1929.

²⁹² Alkuperäisessä tapauksessa nimismies ja kaksi poliisikonstaapelia oli haastettu oikeuteen pahoinpitelystä, ja edellä mainittujen syytteiden nostaja taas väärästä valasta. Lisäksi yhtä poliisikonstaapelia syytettiin lukon murtamisesta ja nimismiestä kunnianloukkauksesta. Tapauksen käsittelyn edetessä virkamiehille syytteitä hakenut kauppias toimitti Valtion oikeuskanslerille kirjeen, jossa pyysi selvittämään nimismiehen edesottamuksia (JyMa I Ca 1926 sk II § 44, § 53, § 54, § 55 ja JyMa I Ca 1927 tk I § 20, § 21, § 22, ja JyMa I Ca tk II § 69, §70, ja JyMa I Ca 1927 sk I § 23, ja JyMa I Ca sk II § 86, § 87.

nujakoinniksi nimismiehen toimitettua kauppiaille haastanomusta takavarikon yhteydessä.²⁹³ Kihlakunnanoikeus tuomitsi sekä nimismiehen että häntä auttaneet poliisikonstaapelit pahoinpitelystä päiväsakkoihin, ja kauppias sai rangaistuksen kolmesta jatketusta nimismieheen liittyvästä solvauksesta.²⁹⁴

Nimismiehen ongelmat käräjillä eivät kuitenkaan päättyneet tähän, sillä seuraavaksi edellä mainittu kauppias haastoi hänet käräjille virassa tapahtuneesta pahoinpitelystä sekä aseiden nostamisesta toista vastaan. Oikeuskanslerille lähettämässään kantelussa kauppias pyysi selvittämään nimismiehen toimintatapoja. Kirjeessään kauppias väitti, ettei nimismiehen häntä kohtaan käyttämä väkivalta ollut poikkeuksellista, vaan kauppialla oli tiedossa ”...ainakin kaksi muuta tapahtumaa, jossa [nimismies] ei ole välittänyt kansalaisten ruumiillisesta koskemattomuudesta”. Kauppias yhdisti nimismiehen toiminnan aikoihin, ”jolloin venäläisten nagaikat täällä heiluivat”. Nimismiehen omavaltainen toiminta ja sen villaisella painaminen johti kauppiaan mielestä siihen, etteivät tavalliset ihmiset enää kunnioittaneet lakia, varsinkin kun ”[nimismiehen] jutuista tieto on levinnyt varsin laajalle maakunnassa.”²⁹⁵

Kauppiaan kantelun johdosta nimismies haastettiin kuultavaksi useista pahoinpitelystä. Kauppiaan lisäksi nimismiehen epäiltiin pahoinpidelleen virkahuoneessaan tilanomistajaa ja toista pidätettyä tunnustusten saamiseksi. Vuoden 1928 talvikäräjillä nimismies kertoi oman versionsa pahoinpitelyistä ja niihin johtaneista syistä. Erästä henkilöä nimismies muisteli lyöneensä kämmenelle ja korvalle, mutta kertoi sen tapahtuneen olosuhteissa, joissa eräät humalaiset mieshenkilöt olivat yrittäneet tappaa [poliisikonstaapelin]. Nimismiehen mukaan kyseinen mies oli yrittänyt paeta metsään ja takaa-ajon päätteeksi ottanut taskustaan jotain teräseeltä näyttävää, jolloin nimismies oli ”tästä suuttuneena ja muutenkin poliisikonstaapelia kohdanneen pahoinpitelyn takia kiihtyneenä (...) itsepuolustukseksi lyönyt miestä kerran käsivarteen, jossa teräse oli näkynyt”. Samassa istunnossa aikaisemman kantelun tehnyt kauppias halusi lisätä nimismiehen syytelistalle vielä lisää pahoinpitelyitä, mutta syyttäjän mielestä ne olivat aiheettomia ja vanhentuneita.²⁹⁶ Tapauksen käsittely jatkui saman vuoden syyskäräjillä, jonne nimismies oli kirjoittanut jälleen pro memoria – kirjelmän, jossa hän myönsi osan pahoinpitelysyytteistä. Nimismies piti toimintaansa oikeutettuna, tai ainakin ”juridiselta ja moraaliselta kannalta” lievänä. Lopullisessa päätöksessä kihlakunnanoikeus totesi nimismiehen syyllistyneen neljään lievään

²⁹³ JyMa I Ca 1926 sk II § 53, JyMa I Ca 1926 sk II § 55.

²⁹⁴ JyMa I Ca 1927 tk I § 23.

²⁹⁵ JyMa I Ca 1927 sk II § 86, liite 2, 3, 8 ja 15.

²⁹⁶ JyMa I Ca 1928 tk II § 63.

pahoinpitelyyn raskauttavien asianhaarojen vallitessa.²⁹⁷

Nimismiehen syytteet herättävät useita kysymyksiä. Oliko mahdollista, että nimismies ajoi autoa humalassa, tuli poliisin pidättämäksi ja pääsi koko jutusta kuin koira veräjältä? Entä miten tämä tieto päätyi raittiuslautakunnan tietoon? Oliko tapauksella silminnäkijä, joka levitti huhua eteenpäin? Tuomiokirjojen perusteella nimismies ei nauttinut paikkakunnalla suurta kansansuosiota, joten huhujen kulkeutuminen raittiuslautakunnan korviin ei vaikuta kovinkaan ihmeelliseltä. Nimismies itse koki, että hänen asemansa yhteisössä oli huono niidenkin silmissä, jotka hän koki aatetoverieikseen tai ystävikseen. Ensimmäisessä pro memoriassaan vuodelta 1927 nimismies kritisoi paikkakunnan suojeluskuntalaisia, joiden innokkaaksi kannattajaksi ja perustajajäseneksi hän itsensä koki. Pidätettyään suojeluskuntaan kuuluneen tilallisen nimismies joutui hankaluuksiin paikallisen suojeluskunnan esikunnan kanssa. Nimismies kirjoitti erään pataljoonakaverin tulleen hänen luokseen ja kertoneen, että suojeluskunnan kurinpitolautakunta oli kutsuttu kiireellä koolle nimismiehen erottamiseksi suojeluskunnasta. Nimismiehen mielestä kurinpitolautakunnan päätös oli ollut niin ankara, että hän oli ratkennut itkuun. Nimismiehen korviin oli lisäksi kantautunut tietoja siitä, että ”korkea-arvoiset herrat” olivat puhuneet julkisesti junavaunussa nimismiehen erottamisesta. Nimismies oli myös kuullut, että hänen toivottiin jättävän virkansa ja muutavan pois Saarijärveltä.²⁹⁸

Nimismiehen huoli viranmenetyksestä ei ollut täysin aiheeton. Virassapysymissuojasta huolimatta nimismies voitiin vapauttaa toimestaan tai panna viralta mikäli hän toiminnallaan tai käyttäytymisellään virassa tai sen ulkopuolella osoitti, ettei ansaitse luottamusta ja kunnioitusta, jota häneltä odotettiin.²⁹⁹ Kruununvoudin tai nimismiehen arkistoista ei löytynyt asiakirjoja, jotka viittaisivat nimismiehen erottamiseen, mutta vuonna 1929 Saarijärvelle määrättiin uusi nimismies ja vanha siirrettiin Raippaluotoon jatkamaan nimismiehen tehtäviä.³⁰⁰ Oletettavasti pahoinpitelysyytteet ja epäily juopumuksesta muodostivat yhtälön, jossa nimismies ei enää voinut toimia vakuuttavasti viranhaltijana paikkakunnan asukkaiden keskuudessa. Mahdollisesti oikeudenkäynnit vaikuttivat nimismiehen toimintakykyyn, sillä hän oli kuukauden virkavapaalla sairasloman vuoksi vuosina 1927 ja 1928.³⁰¹ Nimismies koki oman tilanteensa vaikeaksi ja vuoden 1927 pro memoriensa lopuksi hän totesi, tapahtuminen ahdistavan häntä niin, ettei ”enää tiennyt

²⁹⁷ JyMa I Ca 1928 sk II § 73 ja JyMa I Ca 1928 sk II § 84

²⁹⁸ JyMa I Ca 1927 sk II § 86, liite 15.

²⁹⁹ Ylikangas 1996, 273-274.

³⁰⁰ JyMa Ea:1 1916-1933, Kruununvoudille saapuneet kirjeet, nro 55, 58 ja 60.

³⁰¹ JyMa Ea: 1 1916-1933. Kruununvoudille saapuneet kirjeet, nro 64 ja nro 2685.

mitä tehdä”. Lisäksi nimismies oli kadottanut kaiken luottamuksen itseensä, ja koko maailmaan.³⁰² Nimismiehen tapaus osoittaa miten hankalassa asemassa maaseutuyhteisössä toimineet viranomaiset olivat. Heiltä odotettiin nuhteetonta käytöstä ja ylilyönnit toimintatavoissa kostautuivat helposti. Tuomiokirjojen valossa nimismiehen käytös ylitti hyväksytyt normit niin usein, ettei hänen joutumisensa silmätikuksi ollut mikään ihme. Käräjillä käsiteltyä pahoinpitelysarjaa ei pidä tulkita vain kauppiaan ja nimismiehen keskinäiseksi välienselvittelyksi, sillä kauppias pystyi todistettavasti osoittamaan, että nimismies oli käyttäytynyt väärin useissa pidätystilanteissa.

Nimismiehen perustelu väkivallan käyttämisestä osana huliganismin torjuntaa ja yhteiskuntarauhan säilyttämistä menettävät legitimeettinsä nimismiehen omia menettelytapoja vasten tarkasteltuna. Vetoaminen poliisiviranomaisten oikeuteen ryhtyä ”itsepuolustukseen kaikkia humalapäissään puukolla reuhaaviin henkilöihin nähden” on toki ymmärrettävä, mutta yksityishenkilöiden kutsuminen epävirallisiin kuulusteluihin suojeluskunta-aatteen maineen varjelemiseksi, on vähintäänkin kyseenalainen.³⁰³ Toisaalta nimismiehen menettely ei liene ollut täysin poikkeuksellista, sillä Marko Tikan mukaan ainakin sisällisodan jälkeisinä vuosina nimismiesten ja suojeluskunnan riitoja puitiin harvoin julkisesti, sillä ne olisivat olleet poliittisesti liian herkullisia.³⁰⁴ Laittoman toiminnan paatoksellisen puolustaminen vetoamalla kieltoakirikosiin ja paikkakunnan edustavimman henkilön alkoholinkäytön moralisoiminen eivät ole täysin uskottavia nimismiehen omaa oletettua alkoholinkäyttöä ajatellen. Kieltoain vuoksi nimismies joutui toimimaan lain noudattamisen airuena, olivatpa hänen henkilökohtaiset mieltymyksensä mitkä tahansa. Vihamielinen suhtautuminen juopuneisiin johtui ehkä pikemminkin kieltoakirikollisten ja viranomaisten tulehtuneista väleistä, kuin kieltoakirikollisuudesta itsestään. On täysin mahdollista, että nimismies useiden muiden aikalaisten tavoin teki eron rahvaan ja ylempien luokkien juomatavan välille. Oletettavasti nimismiehen puhuttelema tilallinenkin olisi jätetty rauhaan, jos hän olisi osannut juopua sisätiloissa, piilossa muiden katseilta. Piilossa tapahtuva yhteisön sosiaalisen parhaimmiston alkoholinkäyttö oli oikeutettua ja tapakulttuuriin kuuluvaa. Työmiehet ja talollisenpojat taas edustivat uhkaavaa nuorisoa, jonka juominen johti yhteiskuntarauhan järkkymiseen.

³⁰² JyMa I Ca 1927 sk II § 86, liite 15.

³⁰³ JyMa I Ca 1927 sk II § 86, liite 15, JyMa I Ca 1928 sk II § 73.

³⁰⁴ Tikka 2006, 68.

5 PÄÄTÄNTÖ

Vuosina 1919-1932 Suomessa voimassa olleen kieltolain tarkoituksena oli estää alkoholin hallussapito, myynti ja valmistus. Juopumusta koskevat säännöt tekivät alkoholin nauttimisesta laitonta. Kieltolaki ei kuitenkaan saavuttanut tarvittavaa legitimizeettii ja 1930-luvun lopulla lain kannatus keskittyi lähinnä raittiuspiireihin. Pro gradu- työssäni selvitin saarijärveläisten suhdetta kieltolakiin ja kieltolain aiheuttamiin ilmiöihin. Tutkin miten kieltolakia kierrettiin ja rikottiin, ja miten lain rikkomista pyrittiin kontrolloimaan. Lisäksi kartoitin sitä, keitä kieltolakirikoksista syytettiin ja miten kieltolakia rikkoneisiin suhtauduttiin.

Kieltolakirikkomukset olivat Suomessa hyvin yleisiä ja Saarijärvelläkin kieltolain noudattaminen tuotti paikkakuntalaisille ongelmia. Valtakunnan tasolla juopumus- ja kieltolakirikoksia käsiteltiin vuosittain useita tuhansia ja Saarijärvellä tällaisia tapauksia puitiin käräjillä sadoittain. Ilmitulleiden rikosten lisäksi on huomioitava myös piiloon jäänyt kieltolakirikollisuus, jolloin kokonaisrikosten määrä on oletettavasti moninkertainen.

Kieltolain noudattamista valvoivat useat eri tahot kuten poliisit ja nimismiehet. Lisäksi raittiusseurat ja erilaiset kansalaisjärjestöt pyrkivät vahvistamaan raittiusaatetta ja toimimaan viranomaisten tukena taistelussa kieltolain puolesta. Saarijärvelläkin toimi useita eri ryhmiä, jotka pyrkivät vaalimaan raittiutta ja kontrolloimaan kieltolain totetuttamista. Useimmin kieltolakirikosten kanssa tekemisissä olivat poliisiviranomaiset ja raittiuslautakunnan jäsenet.

Kieltolakiin eri tavoin suhtautuvien henkilöiden ja ryhmien välinen yhteiselo ei aina sujunut ongelmitta, mikä näkyi esimerkiksi sekä explisiittisesti ilmaistuina kannanottoina että implisiittisesti ilmitulleena väkivaltarikollisuutena. Kieltolaki on yleensä nähty ylempien kansanluokkien yrityksenä kontrolloida hallitsematonta rahvasta, vaikka kieltolain juuret ovatkin löydettävissä vakaamuksellisesta raittiusideologiasta. Vaikka kieltolaki olikin aluksi koko kansan asia, romahti sen legitimizeetti nopeasti, eikä lailla ollut kunnioitusta missään kansanluokassa raittiuspiirien ulkopuolella. Tutkimuskirjallisuudessa kieltolakivastaisuutta on kuvattu kansanliikkeeksi, elämäntavaksi ja ryhmäilmiöksi. Tämän työn tulosten perusteella havaittiin, että Saarijärvellä kieltolakirikoksista syytettiin suurimmaksi osaksi nuoria miehiä, joilla ei virkakirjojen perusteella ollut vahvaa ammatti-identiteettiä vaan he tekivät satunnaisia maalaisyhteisön sekatoita tarjonnan mukaan. Syytetyt muodostivat muun muassa ikänsä ja sosiaalisen asemansa puolesta suhteellisen homogeenisen ryhmän, joka uhmasi juomisellaan, joko tiedostaen tai tiedostamattaan,

järjestysvaltaa ja asetti sivistyneistön asettaman kuvan kunnollisesta kansalaisesta kyseenalaiseksi.

Tuomiokirjojen perustella oli havaittavissa, että nuorten miesten lisäksi kieltolakirikoksista syytettiin melko usein myös taloudellisesti hyvässä asemassa olevia talollisia. Vähiten kieltolakirikoksista oli syytettyinä keski- ja yläluokkaan kuuluvia henkilöitä sekä naisia. Tuomiokirjat eivät kuitenkaan yksi yhteen kerro siitä, miten erilaisissa ryhmissä kieltolakirikoksiin syyllistyttiin, sillä kontrolli kohdistui eri tavalla eri yhteiskuntaryhmiin. Yhteisön jäsenten juomista ja muuta kieltolakirikollisuutta määritti sosiaalinen kontrolli, joka kohdistui yhteisön jäseniin eri tavoin. Sosiaalinen kontrolli vaikutti myös kieltolakirikoksista kiinnijäämiseen. Nuoret miehet ja keski- ja yläluokkaan kuuluvat jäsenet joutuivat kontrollin kohteeksi eri syistä. Yläluokan jäsenten käytöstä määrittivät heidän sosiaaliseen asemaansa kohdistuvat rooliodotukset, jotka rajoittivat ainakin heidän julkista esiintymistään. Naisiin liitettiin ihanteita, joiden mukaan nainen oli oman juomisensa lisäksi vastuussa miehensä juomisesta. Saarijärvellä tämä kaksoiskontrolloijan rooli näytti toimivan vain osittain. Naisia syytettiin kieltolakirikoksista vain harvoin, mutta toisaalta naisilla ei käytettyjen lähteiden perusteella vaikuttanut olevan suurta motiivia puuttua miesten harjoittamaan kieltolakirikollisuuteen, sillä naiset eivät näytä omaksuneen miehiä suurempaa roolia ilmiantajina tai todistajina.

Vaikka yhteisön tuki ei kieltolainvastaisen toiminnan suhteen olisikaan ollut täysin varauksetonta, saarijärveläiset eivät asettuneet näkyvään vastarintaan kieltolakia vastaan. Raittiuslautakunnan pöytäkirjoissa tuodaan usein esille saarijärveläisten välinpitämätön asenne kieltolain noudattamista kohtaan. Työnsä vaikeaksi kokeneen raittiuslautakunnan jäsenten turhautumisen huippuna voidaan pitää päätöstä koko jäsenistön erosta. Samanlaista turhautumista kieltolakiin kokivat kieltolainkontrolloimisesta vastaavat poliisiviranomaiset ja nimismies, jotka eivät aina kohdelleet rähinöitsijöitä hellävaraisesti. Poliisien, nimimiesten ja asukkaiden välejä jouduttiin toisinaan ratkomaan käräjätuvassa. Viranomaiset saivat useinmiten juopuneeseen henkilöön kohdistuneista pahoinpitelyistä lieviä tuomioita, ja heidän väkivallankäyttöään pidettiin muiden viranomaisten taholta ainakin jossain määrin perusteltuna.

Viattomia eivät toki olleet humalaiset saarijärveläisetkään. Saarijärvellä humalaisten aggressiivinen käytös suuntautui kanssajuomareiden lisäksi myös järjestyksen ylläpitäjiin. Lievimmillään väkivaltaisuuksien olivat esimerkiksi pidätystilanteiden yhteydessä tapahtuvaa protestointia, vakavimmillaan raittiudenvalvojen aseellista uhkailua. Aikalaiskäsitysten mukaan kieltolaki heikensi lainkunnioitusta sekä raaisti yhteiskuntaa. Kieltolaki ja alkoholin käytön lisääntyminen

eivät kuitenkaan yksinään selitä väkivallan lisääntymistä, vaan taustalla vaikuttivat myös muut yhteiskunnalliset muutokset, esimerkiksi väestönkasvuun ja heikkoon taloustilanteeseen kytkeytyvät ongelmat, jotka johtivat joidenkin maatalousyhteiskunnan ryhmien alenevaan säätykiertoon. Statusaseman lasku, tai uhka statusaseman laskusta taas saattoi purkautua muun muassa väkivaltaisuuksina, tai kuten tässä työssä on osoitettu, uhmakkaana alkoholinkäyttönä, joka voitiin tulkita protestiksi valtaa pitäviä kohtaan.

Kirjallisuudessa on pohdittu syitä kieltolain epäonnistumiselle. Lain epäkunnioituksen syitä on etsitty niin lain poliittisista kytköksistä kuin siitä, ettei laille löytynyt kannatusta edes sitä valvovasta kansanluokasta. Kieltolain avulla kansan juomista pyrittiin kontrolloimaan, mutta samalla unohdettiin, että kulttuuriin ja mentaliteettiin sidotut sosiaaliset käytännöt eivät ole nopealiikkeisiä, eikä esimerkiksi perinteisestä kotipolttoisen viinan valmistuksesta tai seurustelujuomisesta luopuminen käynyt helposti. Yritys rajoittaa jopa vuosisatoja jatkuneita käytänteitä johti ainoastaan lainvastaiseen käyttäytymiseen ja halpenvan viinan myötä jopa kasvavaan alkoholinkulutukseen. Myöskään eliiti ei pystynyt täyttämään raittiin kansalaisen ihannetta, joten lopulta laki kaatui omaan mahdollumuuteensa.

Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista laajentaa tutkimusaikaväli koskemaan koko kieltolain voimassaoloaika. Näin yhteisön suhteiden kehitystä olisi mahdollista tutkia kauemmin, jolloin esimerkiksi sisäsällisodan yhteisöä jakava vaikutus olisi hahmoteltavissa paremmin.

Mielenkiintoista olisi myös nostaa kieltolain rinnalle teemoiksi aikakauden siveys- ja puhtauskäsitteet ja tutkia miten sivistyneistön ihanteiden mukaisia kansalaisia paikallistasolla rakennettiin.

LIITTEET

Liitetaulukko 1. Syytettyjen sosiaalinen status.

Numero	Sosiaalinen status/ammatti	Lukumäärä	Prosenttiosuus
1	Talollisenpoika	82	14,3
2	Itsellinen	81	14,1
3	Työmies	78	13,6
4	Palstatilallisenpoika	45	7,8
5	Itsellisenpoika	36	6,3
6	Talollinen	36	6,3
7	Sekatyömies	31	5,4
8	Palstatilallinen	22	3,8
9	Mäkitupalaisenpoika	21	3,7
10	Pientilallinen	19	3,3
11	Pientilallisenpoika	15	2,6
12	Torpparinpoika	13	2,3
13	Suutari	7	1,2
14	Irtolainen	6	1,0
15	Itsellisenvaimo	6	1,0
16	Wiljelystilallisenpoika	5	0,9
17	Mäkitupalainen	5	0,9
18	Renki	4	0,7
19	Seppä	4	0,7
20	Kauppias	4	0,7
21	Wiljelystilallinen	3	0,5
22	Eläinlääkäri	3	0,5
23	Asuntotilallinen	2	0,3
24	Maanviljelijä	2	0,3
25	Palstatilallisenvaimo	2	0,3
26	Pientilallisenleski	2	0,3
27	Autonkuljettaja	2	0,3
28	Vuokraajanpoika	2	0,3
29	Eläkeläisenpoika	2	0,3
30	Suutarinpoika	2	0,3
31	Autonmyyjä	2	0,3
32	Metsänvartijanpoika	2	0,3
33	Työnjohtajanpoika	1	0,2
34	Lautamies	1	0,2
35	Suntionpoika	1	0,2
36	Kirvesmies	1	0,2
37	Mylläri	1	0,2
38	Nuohooja	1	0,2
39	Maanviljelijänpoika	1	0,2
40	Eläkeläismiehenvaimo	1	0,2
41	Valokuvaaja	1	0,2
42	Kaivontyöntekijä	1	0,2
43	Vuokraaja	1	0,2
44	Kunnanhoitolainen	1	0,2
45	Rautatieläinen	1	0,2

46	Kansakoulunopettaja	1	0,2
47	Kelloseppä	1	0,2
48	Nimismies	1	0,2
49	Torpparinvaimo	1	0,2
50	Talollisenvaimo	1	0,2
51	Kauppiaanpoika	1	0,2
52	Mylläripoika	1	0,2
53	Renginpoika	1	0,2
54	Sepänpoika	1	0,2
55	Liikemiehenpoika	1	0,2
56	Metsänvartija	1	0,2
57	Torppari	1	0,2
58	Työmiehenpoika	1	0,2
59	Muurari	1	0,2
	Yhteensä		100,0

Yhteensä-sarake puuttuu

Lähde: JyMa, Saarijärven kärjäkunta, Ca I 1927–1930.

Liitetaulukko 2. Saarijärvellä käsitellyt kieltolakirikokset ja niistä saadut tuomiot vuosina 1927–1930.

Rikos	1927	1928	1929	1930
Juopumus				
Sakkorangaistus	73	81	85	108
Lykkäys	24	14	31	23
Ei syytetä	0	4	1	1
Vankila	1	1	2	8
Ilmoituksen varaan	1	0	3	0
Yhteensä	99	100	122	140
Hallussapito				
Sakkorangaistus	20	30	30	48
Lykkäys	6	8	12	14
Ei syytetä	0	0	0	0
Vankila	0	0	0	0
Ilmoituksen varaan	1	1	2	1
Yhteensä	27	39	44	63
Myynti				
Sakkorangaistus	11	19	19	19
Lykkäys	10	16	13	28
Ei syytetä	0	0	1	0
Vankila	1	0	1	5
Ilmoituksen varaan	2	0	3	3
Yhteensä	24	35	37	55
Valmistus				
Sakkorangaistus	9	12	11	15
Lykkäys	7	15	14	13
Ei syytetä	0	0	1	0
Vankila	2	0	1	4
Ilmoituksen varaan	1	0	1	3
Yhteensä	19	27	28	35
Muu kieltolakirikos				
Sakkorangaistus	5	4	7	6
Lykkäys	10	3	3	9
Ei syytetä	1	1	0	0
Vankila	0	0	1	1
Ilmoituksen varaan	0	0	0	0
Yhteensä	16	8	11	16

JyMa, Saarijärven kärjäkunta. I Ca 1927-1930

LÄHTEET:

I ALKUPERÄISLÄHTEET

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMa)

Saarijärven tuomiokunnan arkisto

Saarijärven kärjäkunnan varsinaisasiain pöytäkirjat

1926 I Ca

1927–1930 I Ca

Saarijärven kärjäkunnan välikärjään pöytäkirjat

1926–1929 I Cg

1930–1932 I cg

Saarijärven nimismiespiirinarkisto

Lähetetyt kirjeet 1927–1929 (Da:6)

Lähetetyt kirjeet 1930–1945 (Da:7)

Saapuneet kirjeet 1924–1929 (Ea:33)

Vuosikertomukset 1924–1933 (II:82)

Saarijärviseuran arkisto

Saarijärven nuorisoseuran arkisto (SNA)

Johtokunnan pöytäkirjat 1919–1928

Saapuneet kirjeet 1927–1929 (E1)

Toimintakertomukset 1924–1926, 1928–1929

Viitasaaren kihlakunnanoikeuden kruununvoudinarkisto

Saapuneet asiakirjat

Saapuneet kirjeet, kiertokirjeet ja kuulutukset

1916–1933 Ea:1

Keski-Suomen maanpuolustuksen tutkimuksen tuki ry.

Saarijärven suojeluskunta (ko.9 [h1])

Saarijärven suojeluskunta

Raittiuden ystävät ry. Keski-Suomen raittiuspiiri.

Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat, muut asiakirjat.

Paikallisyhdistyksiltä saapuneet asiakirjat 1925–1936

Piirin paikallisyhdistyksiä koskevien tilastojen toisteet 1913–1961 (1922–1937)

Saarijärven kaupungin arkisto

Saarijärven raittiuslautakunnan pöytäkirjat 1924–1932 III 8, Ca: 2

Lähetettyjen kirjeiden diaarit ja laskujäljennökset 1924–1932 (Ab)

II VIRALLISJULKAISUT

Suomen tilastollinen vuosikirja (SVT) 1927–1930.

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aartelo, Aimo (1963), Saarijärven sosialidemokraattiset työväenyhdistykset. 721–742. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.) (1963), Saarijärven kirja. Pieksämäki: Saarijärven kunta ja seurakunta.

Alapuro, Risto (2010), Sosiologia, historia, paikallisuus. 149-162. Teoksessa Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja. Ahtiainen, Pekka, Tervonen & Jukka & Teräs, Kari. (toim.) Tampere: Vastapaino.

Alapuro, Risto (1994), Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Porvoo: Hanki ja jää.

Alapuro, Risto (1973), Akateeminen Karjala-Seura: Ylioppilasliike ja kansa 1920–1930-luvuilla. Porvoo: WSOY.

Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik (1983), Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. Juva: WSOY.

Apo, Satu (1995), Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.

0

Apo, Satu (2001), Viinan voima. Näkökulmia kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja – kulttuuriin. Helsinki: SKS.

Chriss, James, J (2007). Social control: an introduction. Cambridge: Polity Press.

Cohen, Louis & Lawrence Manion (1994), Research methods in education. Lontoo: Routledge.

Davis, Natalie Zemon (1996) Sosiaalishistorian haasteet. 9-17. Teoksessa Rahikainen, Marjatta (toim.), Matkoja Moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä. Helsinki: SHS.

Elomaa, Hanna (2001), Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. 59–74. Teoksessa. Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit (toim.) Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen. Helsinki: SKS.

Emsley, Clive & Johnson, Eric Clive & Spierenburg (2004), Social Control in Europe 1800–2000. Volume 2. Columbus: The Ohio State University Press.

Filpus, Kari (2001), Alkoholin salakuljetus ja sen valvonta Perämerellä kieltolain aikana 1919–1932. Oulu: Oulun yliopisto.

Haapala, Pertti (1986), Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920. Helsinki: SKS.

Haapala, Pertti (1989), Sosiaalishistoria. Johdatus tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hapuli Riitta & Koivunen Anu & Lappalainen Päivi & Rojola, Lea (1992), Uutta naista etsimässä. 98–112. Teoksessa Onnela, Tapio (toim.), Vampyyrinainen ja kenkkuniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus. Jyväskylä: Gummerus.

Hietaniemi, Tuija (1992), Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Helsinki: SHS.

Hytönen, Viljo (1920), Suomen raittiusliikkeen historia. Porvoo: WSOY.

Hytönen, Viljo (1921), Kieltolakiasiaista. Helsinki: Edistysseurojen kustannus oy.

Hyvämäki, Eero (1963), Nuorisoseuratyön alkuvaiheista Saarijärvellä. 671–691. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.), Saarijärven kirja. Pieksämäki: Saarijärven kunta ja seurakunta.

Hämäläinen, Johanna (2000), Pirtukuninkaan viimeinen matka. Kieltolakirikollisuuden ulottuvuudet 1920-luvun Suomessa. Teoksessa Matikainen, Olli (toim.), Rikos historiassa. Jyväskylä: Jyväskylän historiallinen arkisto. vol. 5.

Immonen, Kari (2001), Uusi kulttuurihistoria. 11–25. Teoksessa Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit (toim.), Kulttuurihistoria, Johdatus tutkimukseen. Helsinki: SKS.

Immonen, Kari & Mäkinen, Katriina & Onnela, Tapani (1992), Kaksikymmenluku – oliko sitä.? 7-17. Teoksessa: Onnela, Tapio (toim.), Vampyyrinainen ja kenkkuniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus. Jyväskylä: Gummerus.

Johansson, Lennart (2000), Sources of the Nordic Solutions. 17-43. Teoksessa: Sulkunen, Pekka & Suttone Caroline & Tigerstedt Christoffer & Warpenius Katariina (toim.), Broken Spirits. Power and ideals in Nordic Alcohol Control. NAD publication 39. Helsinki: Hakapaino.

Jokipii, Mauno, toim.(1963), Saarijärven kirja. Pieksämäki: Saarijärven kunta ja seurakunta.

Junnila, Heikki (1995), Saarijärven historia 1865–1985. Paavon Saarijärvestä kaupungiksi. Saarijärvi: Saarijärven kaupunki.

Kallenautio, Jorma (1979), Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Helsinki: Akateeminen kirjakauppa.

Kivivuori, Janne (2008), Rikollisuuden syyt. Jyväskylä: Kustannusyhtiö Nemo.

Kotilainen, Sofia (2008), Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle. Helsinki: SKS.

Lehti, Martti (2001), Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Helsinki: Oikeuspoliittisia julkaisuja 178.

Leikkonen, P.G (1930), Saarijärven seurakunnan vaiheita. Jyväskylä: Gummerus Osakeyhtiö.

López José & Scott John (2000), Social Structure. Concepts in the social science. Philadelphia: Open University Press.

Lähteenmäki, Maria (2009), Uudistuva aluehistoria. 7-21. Teoksessa: Lähteenmäki, Maria (toim.), Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen. Helsinki: SKS.

Markkola, Pirjo (2002), Synti ja Siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920. Helsinki: SKS.

Markkola, Pirjo (1989), Maaseudun työläisvaimot. 36-60. Teoksessa Leena Laine & Pirjo Markkola (toim.), Tuntematon työläisnainen. Tampere: Vastapaino.

Massey, Doreen (2008), Samanaikainen tila. Toim. Lehtonen, Mikko & Rantanen, Pekka & Valkonen, Jarmo. Tampere: Vastapaino.

Mikkeli, Heikki (2009), Aluetutkimuksen Euroopat. 25-51. Teoksessa Lähteenmäki, Maria (toim.), Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen. Helsinki: SKS.

Mäntylä, Ilkka (1985), Suomalaisen juoppouden juuret. Viinanpoltto vapauden aikana. Helsinki: SKS.

Mäntylä, Ilkka (1995), Suomalaisen juoppouden kasvu. Kustavilaisen kauden alkoholipolitiikka. Helsinki: SKS.

Nygård, Toivo (1998), Erialaisten historia. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Nygård, Toivo (2001), Erään tapon tarina. Romanien ja talonväen yhteenotto Alajärvellä 1888. Jyväskylä: Ateena.

Ollila, Anne (1998), Jalo Velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki: SKS.

Peltonen, Matti (1988), Viinapästä kolerakauhuun. Kirjoituksia sosiaalhistoriasta. Helsinki: Hanki ja Jää.

Peltonen, Matti (1992), Sivistyneet, 20-luku ja kieltolaki. 61–79. Teoksessa: Onnela, Tapio (toim.): Vampyyrinainen ja kenkkuniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus. Jyväskylä: Gummerus.

Peltonen, Matti (1997), Kerta kiellon päälle. Suomalaisten kieltolakimentaliteetti. Vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolainkumoamiseen 1932. Hämeenlinna: Hanki ja jää.

Peltonen, Ulla-Maija (1996), Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen. Helsinki: SKS 1996.

Pitkänen, Timo (1995), Tuomiokunnan asiakirja-aineisto. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen Timo (toim.), Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pohjola-Vilkuna, Kirsi (1995), Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa. Helsinki: SKS.

Pullat, Raimo (1993), Itämeren rutto. Pirtun salakuljetusta vuosina 1919–1939. Oulu: Kirjapaino osakeyhtiö Kaleva.

Pyökkänen, Ali (2001), Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuneisuus 1917–1944. Helsinki: Sotahistorian laitos.

Rajala, Juha (2004), Kurittajia ja puukkosankareita. Väkiältä ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseuduilla 1885-1917. Helsinki: SKS.

Rasinaho, Kirsi (2006), Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932. 20-48. Teoksessa, (Peltonen, Matti & Kilpiö Kaarina & Kuusi, Hanna (toim.), Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. Helsinki: SKS.

Saarimäki, Pasi (2010), Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla. Jyväskylä Studies in humanities 138. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Seppä, Erkki (1985), Alkoholisäädännön historiaa. Teoksessa: Utriainen, Terttu & Hepola, Matti (toim.), Alkoholirikokset. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus oy. Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osaston julkaisuja. Sarja C,

Simpura, Jorma (1982), Vapaan viinan aika. 50 vuotta suomalaista alkoholipolitiikkaa. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sogner, Sølvi, Cronberg Lindsted, Maire & Sandvik, Hilde (2000) Women in court. Teoksessa: Österberg, Eva ja Sogner Bauge, Sylvi (toim.) People meet the law. Control and conflict handling in the courts. Oslo: Universitetsforlaget

Spiereburg, Pieter (2004), Social Control and History : An Introduction. 1-25. Teoksessa Emsley, Clive & Johnson, Eric Clive & Spiereburg (toim.), Social Control in Europe 1800–2000. Volume 2. Columbus: The Ohio State University Press.

Sulkunen, Irma (1996), Raittius kansanuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Jyväskylä: Historiallisia tutkimuksia 134.

Sulkunen, Irma (1987), Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. 157–172. Teoksessa: Alapuro, Risto & Liikanen Ilkka & Smeds Kerstin & Stenius, Henrik (toim.), Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sulkunen, Irma & Alapuro, Risto (1987):Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen.142–156. Teoksessa: Alapuro, Risto & Liikanen Ilkka & Smeds Kerstin & Stenius, Henrik (toim.), Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sulkunen, Pekka (2005), Kieltolaki vai täysi vapaus? 67-81. Teoksessa: Studia Generalia. Nautinnollisen elämän valinnat. (toim.) Pesonen, Miia & Westermarck, Harri. Helsinki: Helsingin yliopiston vapaan sivistystyön toimikunta.

Suomela, KL.U (1920), Suojeluskunnat ja kieltolaki. Kirjoituksia kieltolakiasiaassa. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino.

Sääkslahti, Minna (2006), Vapise kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana. Oulu: Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 70.

Tikka, Marko (2006), Valkoisen hämärän maa – suojeluskunnat, virkavalta ja kansa 1918–1921. Helsinki: SKS.

Tikka, Marko (2008), Terrorin aika. Suomen levottomat vuodet 1917–1921. Marko Tikka. Helsinki: Ajatus kirjat.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2002), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varis, Tomi (2003), Pienet on Puttaalla poliisit. Kieltolain valvonta ja valvontaorganisaatiot Pihtiputaalla 1919–1932. Suomen historian pro gradu tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

Vehkalahti, Kaisa (2000), Jazz-tyttö ja naistenlehden siveä katse 130–168. Teoksessa Immonen, Kari & Hapuli, Ritva & Leskelä Maarit & Vehkalahti Kaisa, (toim.), Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta. Helsinki:SKS.

Verkko, Veli (1936), Väkivaltarikollisuuden riippuvuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.

Verkko, Veli (1942), Väkijuomalainsäädännön vaikutuksia rikollisuuteen. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Erillispainos alkoholiliikkeen aikakausikirjan n:oista 1-5.

Viitanen, Jorma (2004), Aatetta jaloa ja kulttuurin paloa. Piirteitä Saarijärven työväenyhdistyksen toiminnasta 1904–2004. Saarijärvi: Saarijärven työväenyhdistys ry.

Vilkuna, Kustaa H. J (1995), Alkoholien nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700-luvun Suomessa. 210-322. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen, Timo (toim.), Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämätkuvaajina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Virtanen, Keijo (1987), Kulttuurihistoria - tie kokonaisvaltaiseen historiaan. Turun yliopiston julkaisuja, C 60, Turku.

Virtanen, Matti (1982), Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Helsinki: WSOY.

Ylikangas, Heikki (1971), Väkivaltarikosten motivaatiopohja 1500-luvulla Suomessa. s. 86-205. Historiallinen arkisto. Helsinki: SHS.

Ylikangas, Heikki (1976), Puukkojunkkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Helsinki: Otava.

Ylikangas, Heikki (1996), Wallesmanni. Kuusi vuosisataa kansan ja esivallan välissä. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Åhlström, Salme (1994), Naisten alkoholin käytön kulttuuriset erot. 349-360. Alkoholipolitiikka 5/94, nro.59.

Österberg, Eva (2000), Social Control Outside or Combined with the Secular Judicial Arena. 237-266. Teoksessa: Österberg, Eva ja Sogner Bauge, Sylvi (toim.) People meet the law. Control and conflict handling in the courts. Oslo: Universitetsforlaget

IV INTERNET

Hämäläinen Johanna (1999), ”Onpas sitä viinaa”. Kieltolaki paikallisena ilmiönä Viitasaaren pitäjässä vuosina 1919–1932. Suomen historian pro gradu tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1999810715>.

Luettu 2.10. 2007

Saarimäki, Pasi (2005), Naimattomien ihmisten seksuaalisuus 1880-luvulla Keuruun käräjäkunnassa. Yksilöt sukupuolensa edustajina, osana paikallisyhteisöä ja kirkon/oikeuslaitoksen normitettavina. Suomen historian pro gradu tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200579>.

Luettu 10.2.2009.

Turun Yliopisto (2008), Turun Yliopiston historian laitoksen eettinen ohjeisto.

http://www.hum.utu.fi/sivustot/historia/ajankohtaista/uutiset_etusivu/eettisetohjeet/Eettisetohjeet.pdf.

Luettu 24.4.2011.